

TURÁN

A TURÁNI TÁRSASÁG (MAGYAR NÉPROKONSÁGI
EGYESÜLET) FOLYÓIRATA.

SZERKESZTŐSÉG:

PEKÁR GYULA
FŐSZERKESZTŐ

CHOLNOKY JENŐ
SZERKESZTŐ

BÁN ALADÁR
FELELŐS SZERKESZTŐ

TARTALOM: *Dr. Chólnoky Jenő*: Miért külön kontinens Európa?
— *Móricz Péter*: Földművelés és közlekedés Török-
ország keleti részében. — *Bán Aladár*: A IV. finn-
ugor kultúrkongresszus története. — *Bán Aladár* for-
dításai: *A. Järventausta*: Üdvözet a magyar néphez.
K. E. Sööt: Hősök faja. *M. J. Eisen*: A rokonnépek
nemtője. *T. T. Karanko*: Üdvözet a testvérnépekhez.
— *Thoroczkai Wigand Ede*: Akseli Gallén-Kallala. —
Kisebb közlemények. — Irodalom. — Hírek. — Tár-
sasági ügyek. — Resumé.

BUDAPEST

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: ORSZÁGHÁZA, XI.

A kiadásért felelős: dr. BÀN ALADÁR.

TURÁN

A TURÁNI TÁRSASÁG (MAGYAR NÉPROKONSÁGI
EGYESÜLET) FOLYÓIRATA.

SZERKESZTŐSÉG:

PEKÁR GYULA
FŐSZERKESZTŐ

CHOLNOKY JENŐ
SZERKESZTŐ

BÁN ALADÁR
FELELŐS SZERKESZTŐ

BUDAPEST

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: ORSZÁGHÁZA, XI.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

M. T. AKAD. IÖNYVTÁRA
Növevénynapló
1932. 792.

A „TURÁN“ XIV. ÉVFOLYAMÁNAK (1931)

TARTALOMJEGYZÉKE.

I. Értekező cikkek:

	Oldal
<i>Bán Aladár</i> : A IV. finn-ugor kultúrkongresszus története	10—26
<i>Dr. Cholnoky Jenő</i> : Miért külön kontinens Európa?	1—5
<i>Móricz Péter</i> : Földművelés és közlekedés Törökország keleti részében	5—10
<i>Thoroczkai Wigand Ede</i> : A Gallén-Kallela Akszel	30—40

II. Költemények:

<i>A. Järventaus</i> : Üdvözet a magyar néphez. (Ford.: Bán A.)	26—27
<i>K. E. Sööt</i> : Hősök faja. (Ford.: Bán A.)	27
<i>M. J. Eisen</i> : A rokon népek nemtője. (Ford.: Bán A.)	28—29
<i>T. T. Karanko</i> : Üdvözet a testvérnépekhez. (Ford.: Bán A.)	29—30

III. Kisebb közlemények:

Néhány szó a lív kérdéshez. (Ernits Vilmos)	41—42
Hamit Zübeir cikke a török-magyar rokonságról. (Móricz Péter)	42—43
A turáni zene multja hazánkban. (Sonkoly István)	43—44

IV. Irodalom:

Vitéz dr. József Ferenc kir. herceg: Magyar föld dalai	45
Arvi Järventaus regénye	46
Szilády Zoltán: Bulgária	46
A. Anttila: Elias Lönnrot I.	46
Kalevalaseuran vuosikirja	46
Suomen Heimo	46
Felix Jonasson: Magyarország, Finnország, Észtország	47
A. Hämäläinen: Keski-Suomen kansanrakennukset	47
K. Krohn: Suomen muinaisrunoja, I.	47
Rusen Esref könyvei	47
A. Launis: Runosävelmiä, II.	48
Csekey István: Észtország története a világháború után	48

V. Hírek.

VI. Társasági ügyek:

	Oldal
Turáni előadássorozat	58
Szakaroff Konstantin volt orosz tábornok előadása	61
Jubiláris díszközgyűlés	61
Közgyűlés	62
Turáni tanfolyam	63
Rádió-előadásaink	63
Új tagok	63
Balassagyarmati fiókunk	64
Értesítés	64
Resumé	64

Miért külön kontinens Európa ?

Irta: dr. Cholnoky Jenő.

Mennyi mindenféle okot szoktak felhozni, hogy megmagyarázzák, miért külön kontinens Európa! Azt mondják, hogy ennek „történelmi oka” van. De történelmi események nem történnek ok nélkül, ez a felelet csak elodázása a kérdésnek. Mondjuk, hogy Európának más éghajlata van, mint Ázsiának. Ez részben igaz, de az átmenet nagyon fokozatos és nem ok arra, hogy Európát külön kontinensnek számítsuk. Hiszen Indiának vagy Arábiának is más az éghajlata, mint Ázsia többi részének, mégsem tekintjük őket külön szárazulatnak. Olvastam olyant is, hogy Európa azért külön kontinens, mert egy bizonyos alma-féle csak az Uralig terjed, azontúl nem.

Mindezek lényegtelen dolgok; minden szárazulat részei közt felmutathatók hasonló különbségek. Mexico klímája, növényzete, egész története lényegesen elkülönül Canadától s mégis a két annyira különböző területet egy kontinens részeinek tekintjük.

Mélyebben kell keresnünk az okokat. A görög geográfusoknak Európa, Ázsia és Afrika beosztása csak arra a három kultúrált területre vonatkozik, amelyet ők ismertek: Európa a Földközi-tengertől északra, Ázsia ugyanattól keletre és Afrika ugyanattól délre van, tehát valóban érdemes volt őket külön névvel megnevezni. Azonban sokáig nagyon ingadozott az egyes területek határa. Majd erre, majd arra tolódott el, s nem volt a három fogalom kellőképpen tisztázva.

Még a Római Birodalom területi beosztásán is nagyon bizonytalanul határolódik a három kontinens s csak a középkorban és újkorban erősödik és gyökeresedik be egészen határozottan a három szárazulat elkülönítése, bár még ma sem vagyunk egészen biztosak abban, hogy hol kell megállapítanunk a határokat. Az Ural-hegységet meg a Kaukázust hová soroljuk, Európához-e, vagy Ázsiához? Hegy nem lehet két szárazulat közt határ, sőt éppen összeköti egymással őket!

Leghelyesebben okoskodtak azok, akik azt mondták, hogy történelmi okok különítik el Európát Ázsiától, mert Európa története meglehetősen függetlenül fejlődött az ázsiai népek történetétől. Első pillanatra tetszetős ez a magyarázat, de csak elodázás, mert rögtön rákérdezhetünk, hogy hát miért fejlődött külön a két kontinens története. Erre aztán már nem találunk sehol sem kielégítő feleletet! Sőt bátran mondhatjuk, hogy nem is egészen fejlődött Európa története Ázsiától külön. Hisz a legtöbb mai európai népről ki tudjuk mutatni, hogy Ázsiából származik, tudjuk, hogy a görög műveltség és polgárisodás gyökerei Mezopotámiában keresendők, tudjuk, hogy a görögök mennyit háborúskodtak a perzsákkal amíg végre ezt a keleti kérdést Nagy Sándor végleg elintézte. Tudjuk, hogy a Római Birodalmat az Ázsiából berontó népvándorlások tették tönkre. Onnan jöttek az arabok, a mongolok, a törökök, stb. egyszóval egyáltalában nem olyan független Európa története Ázsiától. De mégis! Az ide letelepült ázsiai eredetű

népek végleg elszakadtak Ázsiától s európaiak lettek, ezentúl történetük valóban külön fejlődött s egészen más irányú lett, mint volt azelőtt.

Mi lehet ennek az oka?

A kontinenseket egymástól, természettudományi szempontból tekintve, csak igazi óceáni mélységű tengerek választhatják el. Ezért természettudományi szempontból a kettő nem is külön szárazulat, hanem föltétlenül egy, azért a természettudomány egységes néven **Euráziának** nevezi a két „történelmi” kontinenst. Európát Afrikától a mély Földközi-tenger jól elválasztja, Ázsiát Afrikától a Vörös-tenger választja el, de már nem olyan jól. Tökéletlen Ázsia és Amerika elválasztása a Bering-szorossal, mert ez csak sekély mélységű tenger s valóban, a Bering-tengerben fekvő szigeteket nem is lehet észszerűen sem az egyikhez, sem a másikhoz odasorolni. Csak az orosz-amerikai politikai határt használjuk elkülönítőül.

Az Európában összesűrűdött népeket tehát Ázsiától nem választja el tenger, de elválasztják olyan óriási, lakatlan pusztaságok, amelyek még a tengernél is jobb választékok. A Római Birodalom határa lenyúlt bele a Szaharába délen, de a Szaharán túl fekvő területeket nem ismerték. A Szahara sokkal erősebb nép- és történelem-választó volt, mint a Földközi-tengeri Hísz Afrika északi partjain a római civilizáció olyan európaias viszonyokat teremtett, hogy bámulattal kell megállnunk Thamugas (Timgad), Leptis Magna, Cyrenae vagy Ammonium római mellett. De a Szaharán túlról, Szudánról csak annyit tudtak, amennyit a karavánok hírszerteik róia. Egyiptom keskeny szalagja sem volt elegendő a kapcsolatra, mert a Nilustól jobbra és balra sivatagok vannak, maga a folyó meg áthatolhatatlan, rengeteg nádasból jön a Bahr-el-Gazal torkolati vidékén. Ezen nem lehetett áttörni.*

A Szahara folytatása Ázsiában Arábia. Ha nem volna közben a Vörös-tenger, Arábiát mindenki bizonyára a Szahara részének tekintené. De elválasztja tőle ez a mély, árkos besüllyedés.

Arábia igen gyéren lakott, sőt legnagyobb részében teljesen lakatlan sivatag. Északon átmegy a lakatlan sziriai pusztákba, az meg magában foglalja valójában Mezopotámiát is s csak azért tekintjük külön területnek, mert a két folyó, a Tigrisz és az Eufrátesz elegendő vizet hoznak, hogy ős idők óta a legnagyobb öntözés létesüljön partvidékeiken. Itt tehát van már népesség, de milyen elszigeteltségben s milyen kicsi kis területen!

Mögötte megint az Iráni-medence következik. Ennek legnagyobb része szintén sivatag, mint pl. a Dest-i-Lut, vagy a Dest-i-Kevir. Alig néhány oázis népesíti be ezt az esőtlen, lefolyástalan területet!

Mezopotámiától északra a nagyon gyéren lakott Örmény felvidék emelkedik; ezen túl következik a Kaspi-tó, az Iráni-medencétől északra. A Kaspi-tótól keletre terül el a Turáni-alföld. Óriási kiterjedésű, igen gyéren lakott síkság ez, csak a folyók vizével öntözött kertekben lehet itt földet művelni, a pusztákon pedig sátoros pásztornépek tanyáznak óriási területen szétszóródva, fel egészen az Akmolinszki-platóig. Azon túl is majdnem lakatlan síkság következik, az óriási Ob-medence s felnyúlik egészen a Jeges-tengerig. Csak az Akmolinszki-platótól északra van egy keskeny földszáv, körülbelül a szibíriai vasút mentén; itt lehet földet művelni s itt ma kissé sűrűbb népesség lakik, de az orosz hódolt-ság előtt bizony csak legelőterület volt ez is! A Turáni-alföldön nagy, teljesen

* Vivien de Saint-Martin: Le Nord de l'Afrique dans l'Antiquité.

lakatlan foltok vannak, mint pl. az Uszt-jurt-plató, a Kara-kum és Kizil-kum homoksivatagok stb.

Ime tehát, az Atlanti-óceántól a Szaharán, Arábián, Szírián, Perzsián, a Turáni-alföldön és az Ob-medencén keresztül rettentően széles, igen gyéren lakott sáv határolja körül Európának sűrű népesség befogadására alkalmas területeit s igen erősen elkülöníti Dél-Ázsia és Kelet-Ázsia sűrűn lakott, magas, ősi műveltségű területeitől. A „Turán”-ban mutattam ki, hogy Európa népeinek műveltsége és polgáriásodása az oázisokból származik, különösen Mezopotámia és Egyiptom oázisaiból, mert az minden magasabb rendű műveltség mesterségesen öntözött területeken született. De viszont Kelet- és Dél-Ázsia műveltsége a mesterségesen öntözött rizs-területekről származott, azért olyan elzárkózott és oly lényegesen különböző a mediterraneus műveltségtől. A kettőt nagyon erősen elválasztotta egymástól a *puszták övezete*. Így nevezném a fenn leírt övezetet az Atlanti-óceántól a Jeges-tengerig.

A puszták övezetébe bele kell vennünk Tibet, Kelet-Turkesztán és Mongólia meg a Góbi-sivatag területét is, mert ezek még jobban elzárják Kínát Európától, mint a puszták övezete. Ezen az óriási területen keresztül csak igen vékony szálak fűzték kontinensünket Kínához. A selyemszállítók vagy seres-ek karaván-útja volt talán a legjelentősebb. Ugyanezen az úton mentek át görög iparcikkek Kínába.*

Indiával erősebb műveltségi kapcsolataink vannak, de politikai ösérítkezésünk nincs. Kereskedelmi összeköttetésünk is csak az új korban virágzik föl.

Legjobban el vagyunk választva Belső Afrika néger népeitől. Legfeljebb arab és berber rabszolgakereskedők hoznak onnan rabszolgákat, de más kapcsolatunk nincs. Pedig Belső Afrika népei az ókorban sokkal nagyobb néptömeget jelentettek, mint az összes földközi népek együttvéve s ha az érintkezés sűrűbb lehetett volna, bizonyos, hogy politikailag fölénk kerültek volna! Még inkább mondhatjuk ezt az indiai és a keletázsiai népekről. Marco Polo olyan hatalmas, gazdag és az európaiakéhoz képest igen magas műveltséget talált Kelet Ázsiában, hogy hű és lelkiismeretes leírásai idehaza hihetetlen meséknek tündek föl. Kína népe ma is nagyobb számú, mint Európa népessége s ha közel lehettek volna hozzánk, bizony föltétlenül leigáztak volna bennünket. Mi is volt a Római Birodalom az óriási Kínai Birodalomhoz képest! Egyetlen tartomány! Nem csoda, hogy a kínai császár mindig természetesnek találta, hogy Antun-császár (Antoninus Pius) tributumot fizet a kínai császárnak, minthogy ezt a család kereskedők elhittették vele!

A fehér ember szerencséje, hogy minden oceánnál jobban elválasztotta ettől a félelmetes néptömegtől a puszták övezete! Hisz polgáriásodásban és műveltségben mindig előtünk jártak, talán csak az utolsó évszázadokban emelkedtünk föléjük, de nem tudom, hogy kultúrában is túlszárnyaltuk-e őket?

Természetes, hogy a belső-ázsiai puszták fölött nem mi, hanem a kínaiak lettek az urak az ó- és középkor folyamán.

A kínai császár tartott rendet a pusztákon, az oázisokon éppen úgy, mint a sátoros pásztorok közt. A társadalmi rend aztán szörnyű gyümölcsöt termett! Rendes viszonyok közt a magára hagyott pusztákon a nép nagyon föl nem szaporodhatik, mert kétségbeejtően nehéz ott az élet. De ha egy magas civilizáció-

* Fr. Hirt: Über fremde Einflüsse in der Chinesischen Kunst. München u. Leipzig. 1896. G. Hirth's Verlag.

ban élő nép rendet teremt, a torzsalkodásokat megszünteti, a természet csapásai ellen közös védelmet szervez, akkor igen erősen felszaporodhatnak a népeség. Az oázisokban minden csepp vizet felhasználnak, a legelőkön minden talpalatnyi föld be van osztva s a nép pompásan rendezett gazdasági viszonyok közt él. Ha most ez a nagy néptömeg egyszerre fel tudja szabadítani magát a rendtartó idegen hatalom járma alól, felbomlik a rend; elpocsékolják az öntöző vizet, nem tartják meg a legeltetés rendjét s megindul a „raid”, ahogy az angol mondja. A sátoros pásztorok új legelőket, a kertészek új vizet keresnek s a „raid” nem sokára felgöngyöli a puszták minden népét s medréből kirontó oceánként árasztja el a környező, mondjuk periferikus vidékeket! Megindul a *népvándorlás!* Az ilyen kirohanások oka nem éghajlatváltozás, nem valami végzettszerű természettünet, hanem csak természetes fluktuáció, néphullámlás a puszták különleges élete miatt! Hajdan ezek a népvándorlások lakatlan vidékekre zúdultak s civilizációt hoztak oda. Bizonyos, hogy már a paleolitós kőkorszakban ilyenféle okok miatt vándoroltak a népek a végek felé, de egész bizonyosan az ókorban. Nem minden Európába került nép jött közvetlenül Ázsiából, hanem a puszták nyugati végvidékeiről, különösen Szküthiából, a szittyák földjéről szorították őket egymás után mind messzebb és messzebb nyugatra. Ezek a turáni népek! Eleinte talán ősturániak, mintha ezek közé tartoznának a mongoloida baszkok, meg a különös etruszkok. De vigyázzunk! Álmodozó túlzásokba világért se menjünk! Ezeket csak mint lehetőségeket szabad megemlítenem! Utánuk kétségtelenül germán népek nyomulnak Európa felé. Különösen pusztító lökést adott a népeknek a kínai Han-uralkodóház bukása! Ekkor kezdődik az a rettentő nyomás a római limesekre, amelyet sem a sáncok, sem a castrumok, sem a legiók nem tudnak többé feltartóztatni, különösen a római erkölcsök és nacionalizmus lehanyatlása következtében. A limeseket áttörik a kelet felől szorongatott népek s mint a vízőzön vetnek véget a római polgárisodásnak, az antik műveltségnek!

Kína a nagy fallal védekezett ezek ellen a nyomások ellen, sokáig sikerrel. De a 13. században a mongolok ezt is áttörik s mongol dinasztia kerül Kína trónjára. Nem idegen, hisz a mongolok kínai kultúrában nevelkedtek. Ezért e hatalmas uralkodóház alatt éri el Kína egyik fénykorát, megint rend lesz Belső-Ázsiában s Európát nem fenyegeti többé népvándorlás.

Nem részletezem az arabok beözönlésének okait és történetét, de oka ugyanaz, csakhogy a földönfutó tömegeket most vakbuzgóság vezeti. A fanatizmus a történelem legnagyobb katasztrófáinak okozója. Ez gyújtotta föl az alexandriai könyvtárt, ez semmisítette meg az emberi művelődés ezeréves gócpontját, ez süllyesztette barbárságba Észak-Afrika nagyműveltségű római gyarmatait s temette hamuba az antik műveltség emlékeit. S micsoda sötétség következett utána!

Lám! Micsoda borzalmas csapások érték Európát, valahányszor a *puszták övezele* nem teljesíthette történelmi rendeltetését! Szerencsére ez csak időszakonként következik be, aztán ez az övezet megint évszázadokig elválasztja egymástól Ázsiát és Európát.

Ezért külön kontinens Európa! Nem az oceánok, hanem a talán még jobban elválasztó puszták és sivatagok azok, amelyek megakadályozták azt, hogy Dzsingisz-kán nyakunkra hozza egész Kínát, s akkor nem maradt volna élő fehér ember a világon! A tengereken át könnyen érintkezésbe lépnek a népek egymással. A rómaiak könnyedén kormányozták Észak-Afrikát a Földközi-tengeren át, De Szíria pusztáin megtorpantak. Baalbekk és Palmira római izlésű pompás

épületei hirdették a földközi polgárisodás és műveltség előrenyomulását, de ezentúl megáll ez a haladás s csak elveszően gyér nyomokban ismerjük föl egy-egy messze tévedt sugárát.

Történelmi okból különítjük el tehát Európát Ázsiától, de ennek a történelemnek mély oka megint földrajzi és pedig ezúttal a turáni kérdést nagyon is élesen érdeklő földrajzi ok. Mert hisz minden történelmi eseménynek két fő oka lehetséges, az egyik a földrajzi ok, a másik az ember gyarlóságából származó fanatizmus! Nem tudom, ne keressünk-e ennek is legmélyén földrajzi tényezőket?

Földművelés és közlekedés Törökország keleti részében.

Irta: MórícZ Péter.

Minden évben utaznak Budapestről turista társaságok Sztambulba, hogy a régi török fővárost, a Boszporuszt és a Hercegszigeteket megtekintsék. Innen a Dardanellákon áthaladva felkeresik Szmírnát és annak a Nápolyi öbölhöz hasonló vidékét; aztán tovább utaznak délfelé Palesztinába és Egyiptomba. A Törökország belsejében levő tájakat nem keresi fel úgyszólván senki. Én a Törökország észak-keleti részében fekvő gyönyörű alpesi vidékeket szeretném pár szóval bemutatni. Majd ha meglesz a vasúti összeköttetés, bizonyára ezek a gyönyörű tájak is fel lesznek véve az utazási irodák keleti programjába. Még csak a Kaukázusba vagy Perzsiába hajón utazók gyönyörködnek azon elragadó látkepekben, amelyek a Fekete tenger déli partja mentén az utazó elé tárulnak. Ezek leírásán kezdem ismertetésemet.

Ha Sztambulból hajón megyünk Batum felé a Fekete-tengeren, útunk második fele részben megművelt, részben erdős hegyoldalak végtelen sora mellett visz el. Erdős magaslatok övezte kies öblök, a hegyoldalokon lankák, rétek, kertek és szántóföldek változatos láncolata vonul el szemeink előtt. Messziről végtelen hosszúságú kertnek látszik az egész partvidék. E hegyoldalak a tengerrel párhuzamosan vonuló Pontusi hegylánc nyulványainak végei. Köztük mindenütt tágas öblökbe ömlő kisebb-nagyobb folyók öntözik a völgyeket. Az éghajlat szelid: télen ritkán süllyed a hőmérséklet nullafok alá, nyárbán a maximum 28 fok. És minő ellentét: Trapezuntban, de főleg Rizében narancsfák a tengerparton és fejünk felett a messzeségben 3000 méter magas havasok!

Dús növényzet mindenütt. A virágok sohasem tűnnek el egészen a mezőkről és az erdőkől. Ez utóbbiak szélén sok helyütt látni vadon nőni a rododendront, az azaleát és az iriszt. Minél közelebb jövünk a Fekete-tenger délkeleti szegletéhez, a nedvesség annál nagyobb: a nyugati szelek hajtotta párás levegő itt megreked a környező magas hegyek ölén. Bö csapadék is Rizében 1927-ben 2757 miliméternyi volt, míg ugyanakkor Budapesten csak 587 miliméter. Nyugat felé már kevesebb a csapadék, így Trapezuntban az említett évben már csak 880 mm. volt, de még ez a csapadék-mennyiség is jóval meghaladta a nálunk mértet. Trapezunt a Perzsia felé irányuló átviteli forgalom kikötője és egyszersmind Kisázsia ezen részének kereskedelmi gócpontja. Itt 8 évig tartózkodtam és innen tettem utazásokat az ország belsejébe. Mielőtt betekintenénk ezen országrész belsejébe és megismernénk természeti szépségeit, vessünk egy pillantást a tengerpartvidék mezőgazdasági viszonyaira.

A válságos helyzetben levő mezőgazdaság itt is mindenképen igyekszik talpraállani és sürgető kéréseivel remélhetőleg meghallgatásra talál úgy a török törvényhozás előtt, mint a török kormánynál. Máris a lehető legmesszebbmenő hitelkedvezményekben részesíti a török Mezőgazdasági Bank, amely az ország egyik legerősebb hitelintézete. E téren is a régi kormányzat ejtette sebeket kell gyógyítani.

Tisztában vagyok azzal, hogy pusztá számok felsorolásával nem vetnék világosságot az ottani mezőgazdaság helyzetére. Úgy gondolom, hogyha saját mezőgazdaságunk körülményeit is szemügyre vesszük, az összehasonlítás segítségével kidomboríthatjuk azt a képet, amelyet a kérdéses törökországi gazdasági viszonyokról nyújtani szeretnék. Meggyőződésem, hogyha jól megismerjük török testvéreink kedvező vagy kedvezőtlen mezőgazdasági helyzetét, szükség esetén képesek vagyunk gazdasági talpraállásukat elősegíteni és kellő helyen ajánlani fel segítségünket.

A tengerparton egymás mellett fekvő három megyéről van szó: Trapezunt-ról s a jobbról és balról mellette fekvő Keraszund és Rize megyékről. Ezekkel a veszprém- és zemplénmegyei mezőgazdasági viszonyokat hasonlítom össze, amely megyék földrajzi viszonyai leginkább megfelelnek ama török területek földrajzi képének. Hasonlítsuk össze Trapezunt megyét Veszprém megyével. A lakosság száma ott kereken 260.000, Veszprém-ben 232.000. Trapezuntban a lakosság 75%-a, Veszprém-ben csak 66%-a foglalkozik östermeléssel. A török megye területe sokkal nagyobb, kereken háromszor akkora, mint Veszprém megyéé és mégis Veszprém-ben jóval nagyobb a művelés alá vett terület. Veszprém-ben ugyanis kb. az egész terület fele szántóföld, míg Trapezuntban a megye területének csak egy 7-ed része kultivált. Legelők, erdők és kopár helyek hat-heted részét teszik e török megye területének. E körülménynek köszönhető, hogy ott az állattenyésztés nagyobb eredményeket mutat fel. Nagyszerű legelők vannak Trapezunt megyében úgy a hegyoldalakon, mint a magaslatokon. Fényes eredményeket érhetne el itt a szarvasmarha- és juhtenyésztés. Nagy baj e török megyében a teljesen elégtelen gabonatermés. Az egész megyében oly kevés az, hogy átlag egy évben csak félmázsa jut egy-egy lakosra. Ezzel szemben Veszprém gabonaterméséből hét mázsa jut minden egyes lakosra. Elképzelhetni, hogy mennyi külföldi lisztre, illetve búzára van Trapezunt megyének szüksége. Hasonlók a viszonyok a Fekete-tenger egész déli partján. Liszt-, illetve buza-kivitelünknek ez kedvező kilátásokat nyújt. Megjegyzendő, hogy Törökországban a lakosság egyik főtápláléka a kenyér.

A mezőgazdaságra vonatkozó statisztikai adatok közt szúr az, hogy Trapezunt megyében három évvel ezelőtt csak 2900 darab gazdasági gép és eszköz volt, míg a majdnem ugyanannyi lakossággal bíró Erzerum megyében az összeírásnál 30.900 darabot találtak, tehát tízszer annyit, bár a gabonatermés itt kereken csak kétszerese Trapezunt gabonatermésének. Ennek magyarázata az, hogy Trapezunt megye hegyesdombos vidékén a kisgazda sokhelyt még a faekét is mellőzi és földjét kézi eszközökkel műveli meg. Mindenesetre a mezőgazdaság fejlődésével együtt fog itt is járni a mezőgazdasági gépek és eszközök behozatalának erős növekvése, amire a magyar mezőgazdasági gépgyárak figyelmét felhívjuk.

Az éghajlat és a talaj Trapezunt megye tengerparti részein két termelési ágnek kedvez szerfölött: a dohány- és a mogoró-termelésnek. A dohánytermelés pár év óta Törökországban rendkívül nagy kiterjedést nyert, ami ezen ország

fizetési mérlegének egyensúlyban tartását nagy mértékben elősegíti. Ami a mo-
gyorótermelést illeti, a Trapezunt vidéki mogyorót az egész világon mindenüvé
szállítják. Jó évben Trapezunt környékén százötvenezer mázsa és a szomszédos
területeken 300.000 mázsa mogyoró terem.

A tengerparton Trapezunt megye jobb- és baloldali szomszédjai: Rize és
Keraszund megyék mezőgazdasági viszonyait nálunk a már említett okból leg-
inkább Zemplén megye mezőgazdasági helyzetével lehet összehasonlítani. Három
évvel ezelőtt a lakosság száma e török megyék mindegyikében kb. csak 30%-al
haladta meg a Zemplénben megszámolt népességet, holott mindegyiknek terü-
lete kereken háromszor akkora, mint Zemplén megye. Ezzel szemben Zemplén
megyében a megművelt földterület kétszer akkoránál is nagyobb, mint akár Rize,
akár Keraszund megyében. Rize megye területének csak egy tizenketted része
kultivált. 1927-ben a gabonatermésből Zemplénben 6 mázsa, az említett török me-
gyékben csak 70 kg. jutott egy-egy lakosra. Az állattenyésztésnél e török megyék-
ben némileg jobbak a viszonyok. Szarvasmarha mindegyikben kb. kétszer annyi
van, mint Zemplénben. E török megyéknek juhállománya is egyenkint kétszer
akkora, mint Zemplén megyéé. Ha a kecskéket is egybe számítjuk a juhokkal,
ezekből az állatokból Keraszund megyében háromszor annyi van, mint Zemplén-
ben. Ló azonban sokkal több van a magyar megyében. Rize megyében például
csak 1900 darabot írtak össze a Zemplénben talált 12.000 drb. lóval szemben. —
Ugy Rize, mint Keraszund megyében a terület fele erdőborított. A fakitermelés
és a hegyekben található dús ércerek feltárása képezi a jövő generáció fel-
adatát, ha majd a tervbe vett vasút- és országútépítés megnyitják a forgalomnak
a Pontusi hegyek völgyeit.

Ha a tengerpartról az ország belsejébe akarunk hatolni, utunk a háttérben
húzódó Pontusi hegységen visz keresztül, amelyen túl kezdődik a keletanatoliai
fensík, ahol a lapályok és a völgyek is 1100—1300 méter magasságban vannak.
Trapezuntból első utam Erzerumba vezetett, Kisázsia egyik legjelentékenyebb
végvárába, ahol az Eufrátesz még csak kis folyócska. Mint már említettem, a ten-
gerrel párhuzamosan vonuló Pontusi heglánc merőlegesen bocsájt magából nyúl-
ványokat a tengerre. E nyúlványok közt mindenütt egy-egy folyó rohan le a
magasból a tenger felé. En a Dejmendere folyó mentén épült országúton halad-
tam felfelé. Akkor még kocsin kellett menni a sok helyen teljesen elromlott úton,
míg ma ezen a most már meglegyetősen jókarban tartott országúton autók is köz-
lekednek. A kocsin való utazásnak megvolt az a nagy előnye, hogy időt engedett
a megfigyelésre. A Dejmendere völgye kb. 90 kilométer hosszú. Nyár volt. Két
oldalt a hegyoldalakat szép buza- és kukoricatáblák borították, néha hihetetlen
magasságban is. A meg nem művelt helyeket erdők vagy alacsony bokrok borít-
ják mindenütt. A szeszélyesen kanyargó, sokszor félelmetesen megáradó Dej-
mendrét ötórás utazás után a völgyben hagyjuk. Innen kezdve utunk hegynek visz
fel. Balra látszik egy széles hegyi ösvény, amely a Króm nevű magaslatra kapaszkod-
dik fel. Ezen ereszkedett le a völgybe az ókorban a Moszulból Erzerumon át
Görögországba hazatérő Xenofon 10.000 főnyi seregével. Itt kezdődnek azok a
gyönyörű alpesi tájak, amelyeknél szebbeket Svájcban sem lehet látni. Egy
darabig fenyőerdőben haladunk magasán a völgy felett. Alattunk a hegyoldalakon
óriási bükkfák tanúai annak, hogy nem is olyan régen hatalmas erdők fedték
itt is a hegyoldalakat. Felérünk a 2000 méter magas Cigana nyergére. Itt fent már
csak alpesi legelők vannak: a „jajlák.” Nyáron sátrakban vagy fabódékban laknak
itt fenn a trapezunti nyaralók, akik ide menekülnek a tengerpart fullasztó leve-

gője elől. Igaz, hogy Trapezuntban nyáron nem magas a hőmérséklet (a maximum 28 fok), de a nap heteken át nem mutatkozik és fellegsapka borítja a tájat, amiért a nedves levegőnek igen nyomasztó hatása van. Fent a magas hegyeken erős ugyan a napsütés, árnyékokban azonban a hőmérséklet nem emelkedik husz fok fölé.

A Cigana a vízvázasztó. Túl rajta kezdődik a kopár vidék. A hegyoldalakon igen sok helyen vasércrétegek mutatkoznak. Utunk Gümüşhaneba visz, mely híres volt még a múlt. században is ezüstmányairól. Innen a városka neve (a gümüs szó törökül ezüstöt jelent). A völgyből felhallatszik a Karsut haragos zúgása, amely folyó itt a magas hegyek közt szűk sziklahasadékokon át tör magának utat a tenger felé. E folyó felső folyása mellett visz utunk kopár mészhégyek közt. A szűk völgyből nézve a hegytetők két oldalt kis távolságból is várfalaknak és várbástyáknak látszanak, sőt a völgyben is látható itt-ott egy-egy várbástyaalakú sziklatömb. Fantasztikus látvány ez: érdemes messziről idejönni, hogy ezt lássuk éppen úgy, mint azt a szép alpesi tájat, amelyen áthaladtunk. Közeledünk Gümüşhanemegye székhelyéhez: Gümüşhane városhoz. A folyó két partján mindenütt öntözött kertek. Innen szállítják messze földre a híres és valóban rendkívül jóízű gümüşhanei körtét és almát. A kertek zöld sávot alkotnak, amely termőterület a lakosság nagy részének egyedüli vagyona. Gümüşhanétól keleti irányban visz utunk csekély emelkedésű hegyek közt, amelyeken csak itt-ott látható bozót és fenyőfa. Közeledünk a Kecikalesi nevű híres váromhoz. Sziklakúpon álló, megközelíthetetlen sásfészek ez: csak egy, a hegy belsejébe vágott sötét folyosó visz fel a hegy tövéből a várba. Bizonyára, akié volt hajdan e vár, az volt a vidék ura is. — A Vavukdág nyergére értünk. Ezen túl kezdődik ismét a termékeny vidék: mindenütt dús zöld vetések. Július közepén még zölddek, mert itt csak augusztusban aratnak. Baiburtnál a Csoruk folyóhoz érünk, amely keleti irányban egész Batumig termékeny völgyben folyik. Az erzerumi fensikot egy hatalmas hegykúp, a Kopdák őrzi, amelyre fel kell kapaszkodnunk, hogy aztán a merészen lefelé kanyargó úton lejussunk a völgyben levő Askaléba. Az erzerumi völgy nyílásához közeledünk. Ilidzsenél, ahonnan ma már keskenyvágányú vasút visz Erzerumon át Karszba, kezdődik a 30 kilométer hosszú és kb. 15 kilométer széles erzerumi fensík. Ilidzsében, amely az ottlevő gyógyforrásoktól vette nevét, állami mintagazdaság van, mintegy jelöl annak, hogy ez a vidék fontos mezőgazdasági terület. Ezen és a keleten hozzácsatlakozó Paszin nevű fensíkon terem a világ legjobb búzája. Itt már 1600—2000 méter magasságban vagyunk. A tél átlag nyolc hónapon keresztül tart, aztán mindjárt beáll a rövid, négy hónapig tartó nyár. Augusztusban aratnak és szeptember második felében már leesik a hó! Az éghajlat itt különben igen száraz és egészséges.

314 kilométernyi út után megérkeztünk Erzerumba, a hatalmas erődítések környezte török végvárho. Ezt az utamat követte a rákövetkező évben egy másik, amelynek Erzindzsán megye megismerése volt a célja. Erzindzsán város is termékeny vidék központjában fekszik, amely szintén vasúttól kiált, mert attól várja megváltását, illetve felvirágzását.

Az erzindzsáni út az erzerumitól Gümüşhane után válik el és először is a Kelkitovaszí nevű termékeny fensíkra, Gümüşhane éléstárába vezet. Itt augusztus havában voltam. A gabonaföldek mindenütt sárga szőnyegként terültek el úgy a völgyben, mint az alacsony dombokon. Itt-ott kecskenyájak, tehén- és ökör-csordák láthatók. Felkapaszkodunk a magas Sipikor hegyre. Gümüşhanétól idáig két nap alatt tettük meg az utat. Visszanézve a hegytetőről, nagyszerű látványt

nyújt a lábunk alatt elterülő Gümüşháne megye. Színgazdag tájkép ez. Napos és árnyékba borult, fás és művelt helyek egymást váltják fel, ameddig a szem lát. A Sipikor hegytől délre fekszik Erzindsán egy hosszas, termékeny völgyben. Óriási dinnyéiről, nagyszemű szőlőjéről és izletes sárgabarackjáról híres ez a vidék. Ettől délre kezdődik a kurdok lakta országrész.

Gümüşháne, Erzindsán és Erzerum megyék mezőgazdasági viszonyai tipikusak a keletanatoliai mezőgazdaságra nézve, sőt, mivel egész Kisázsia, a tengerparti vidékektől eltekintve, hegyektől rekeszekre osztott nagy fensík, elmondhatjuk, hogy a mezőgazdaság helyzete nagyjában az egész anatoliai fensíkon olyan, mint Erzerum és Erzindsán vidékén.

E török megyék mezőgazdasági viszonyait legmegfelelőbben szintén Veszprém és Zemplén megyék gazdasági helyzetével hasonlíthatjuk össze. Gümüşháne megyének csak nyolcadrésze művelt terület, Zemplén megyének pedig kb. a fele. A különbséget a török megyében a terméketlen hegyek és a kiterjedt legelők rovására kell írni. Zemplénben a termésből egy lakosra hat mázsa gabona esik, Gümüşháneban csak egy mázsa. Ellenben e török megyében kétszer annyi a szarvasmarha, mint Zemplénben. A juhok száma is majdnem kétszer nagyobb a török megyében, ahol ezenkívül majdnem annyi a kecske, mint a juh. Ló sokkal több van Zemplénben: kereken háromszor annyi. Törökországban a lótenyésztés távolról sem olyan fejlett, mint nálunk. E tekintetben még sok a tennivaló. Oda irányuló tekintélyes ló kivitelünk is erre mutat. Különben az egész ottani állattenyésztést fájálatok szolgáltatásával nagyban elősegíthetnénk.

Még jellemeznem kell röviden az erzerummegyei és az erzindsánmegyei gabonatermelési viszonyokat. A buza minősége, kivált Erzerum vidékén, kitűnő. Azonban ott a tél nyolc hónapig tart, ami a termelést nagyban hátráltatja. Ennek tulajdonítható részben, hogy a termés itt sem nyújt felesleget. Ennek dacára e vidékről Törökország más vidékeire is szállítanak búzát, de ez majdnem azt jelenti, hogy a kereskedő a helybeli lakosságtól vonja el a kenyeret. A hivatalos statisztika szerint u. i. Erzerum megyében a termésből kereken csak egy mázsa jut egy lakosra, ami vajmi kevés. Kiemelem, hogy e vidéken a buza- és az árpatermelés észrevehető fejlődésnek indult. Bizonyosága ennek az is, hogy Erzerum megyében 30.000-nél, Erzindsában pedig 13.000-nél több mezőgazdasági gépet és eszközt számláltak meg 1927-ben.

Veszprémben, tudjuk, hét mázsa esik a kenyértermésből egy lakosra és ez a szám adja meg a gabonatermelés fejlődésének azt a mértékét, amelyre az említett török megyéknek törekednie kell. Nemesített magot mi is szállítunk Törökországnak és így belekapcsolódunk gazdasági talpraállítására irányuló akciójába. Már a rómaiak idejében híres gabonatermő vidék volt Erzerum vidéke s remélhető, hogy mezőgazdaságának erős fejlődése következtében ismét az ország egyik jelentős éléstárává válik.

Erzerum környékén évenként kb. hatvanezer darab marhát vágnak le paszturma, napon szárított hús készítése végett. Nagy kelete van Törökországban úgy a paszturmának, mint a marhahússal töltött és szintén napon szárított virslinek. A marhahúsnak ezen nagy kelendőségéből magyarázható meg, hogy Erzerum vidékének oly nagy a marhaállománya. Ott minden lakosra több esik egy szarvasmarhánál. Ily nagyarányú ott a juh- és kecsketenyésztés is. Ezen utóbbi állatokból sokat visznek ki az ország többi részébe. E szép országrész, amely egészséges éghajlata miatt is legnagyobb mértékben figyelemre méltó, teljes gazdasági kibontakozását a közlekedési viszonyok megjavításától várja. Ezért

erre a vidékre nézve éppúgy, mint egész Törökországra nézve nagyjelentőségű az a hatalmas közlekedésügyi tevékenység, amelyet az új kormányzat kifejt.

Törökország vasúti térképe azt mutatja, hogy az ország keleti részében még nincs vasút. Csupán csak Erzerumtól visz egy keskenyvágányú vasút az ország határáig. A megváltás ideje azonban közeledik s nemsokára Sivastól Erzerumig fogják a vasutat meghosszabbítani. Ezt az intézkedést azonban csak az első lépésnek lehet tekinteni, mert ezzel csak Ankara, tehát az ország belseje felé létesül vasúti összeköttetés, míg a keletanatoliai mezőgazdaság és kereskedelem a Fekete-tenger felé kíván vasúti összeköttetést. — Jelenleg tíz évre szóló nagy-szabású országútépítési terv megvalósításán dolgozik a török kormány, amelybe a tengerpartvidék úthálózatának kiépítése is fel van véve. Az ország gazdasági talpraállítása érdekében történő ezen óriási közlekedéspolitikai erőfeszítések előtt meg kell hajolnunk.

A magyar nemzet, amely teljes készséggel kapcsolódik bele a testvérnemzet megújítási munkájába, lelkes örömmel kíséri török testvérei nagy előmenetelét, amely hazájuknak fényes jövőt ígér.

A IV. finn-ugor kultúrkongresszus története.

Irta: Bán Aladár.

Tíz év telt el azóta, hogy az első hívó szózat szállt hozzánk Finnországból s testvéri találkozóra szólította a finn-ugor népcsalád három független és művelt tagját Észak fehér városába, Helszinkibe.

1921-et írtak akkor. A háború viharaitól, a bolsevizmus borzalmaitól és a trianoni gyásztól lesújtott magyar nemzet vérében fetrengve is felfigyelt az évszázados elnyomás alól felszabadult testvérek szavára és sietett gyöngé erejéhez mértén szerény keretek között, de lelkesen résztvenni az első finn-ugor tanügyi kongresszuson, amely általános finn-ugor kultúrkongresszussá nőtte ki magát s azóta három évenként megismétlődött felváltva a három testvérnép fővárosában. Így folyt le a második kongresszus 1924-ben Tallinnban, Észtország fővárosában s a harmadik egyévi késéssel Budapesten 1928-ban, amelyen kereken 1000 finn és észt vendég vett részt. Ez utóbbi kongresszuson hatvanál több előadás hangzott el, amelyeket a júniusban gróf Teleki Pál szerkesztésében megjelent kongresszusi könyv foglal egybe feltárva azt a nagy szellemi tőkét, amelyet a finn-ugor népek irodalma és tudománya képvisel.

Ily előzmények után köszöntött be a IV. finn-ugor kongresszus előkészítésének ideje 1930 őszén. Az állandó kongresszusrendező bizottság magyar osztálya november 7-én ült össze alakuló ülésre a Magyar Tudományos Akadémia könyvtártermében Szinnyi József egyetemi tanár korelnöklete alatt. Ez az ülés megalkototta a bizottságot, kimondva, hogy ez szükséghez képest kiegészítheti magát új tagokkal. Elnökké gróf Teleki Pál, a III. kongresszus elnöke lett, társelnökké választották Szinnyi Józsefet, Pekár Gyulát és Vikár Bélát, főtítkárrá Bán Aladárt, a Turáni Társaság finn-észt intézetének igazgatóját. A bizottság későbbi kiegészítésekkel még a következőkből állt: Csekey István, Divéky Adorján, Erdélyi Aladár, Erdélyi Lajos, Faragó József, Gerevich Zoltán, Gombocz Zoltán, vitéz Haász Aladár, Heller Farkas, Horger Antal, Ispánovits Sándor, Lukinich

Frigyes, Kogutovitz Károly, Leffler Béla, Liipola Yrjö, Lopata József, Martonfalvai László, Móricz Péter, Németh Gyuláné, Pándy Kálmánné, Pápay József, Saxléhner Ödön, Schábl Miklós, Spur Endre, Támedly Mihály, Zolnai Gyula, Zsilinszky Gábor, Virányi Elemér.

Finn- és Észtországban kb. ugyanekkor kezdték meg a szervezkedést. A kongresszus védnökévé P. E. Svinhufvud finn köztársasági elnököt kérték fel, aki ezt a tisztséget örömmel fogadta el s érdeklődésével mindvégig támogatta a kongresszus ügyét. A finn kormány és a főváros tekintélyes összeget szavaztak meg a kongresszus céljaira. Tíz bizottság működött a kongresszus lebonyolításán; u. m.: főbizottság, iroda-, gazdasági-, fogadó- és elszállásoló-, szervező-, műsorrendező-, kiállítási-, étkezési- s végül utazási- és kirándulási-bizottság. A főbizottság elnöke ismét *Pesonen Mátyás* tanfelügyelő lett, aki ez intézmény alapításától fogva viseli ezt a tisztséget. A bizottságokban az ország számos kiválósága vett részt, mint Jotuni Alfréd a magyar nemzet régi barátja, Loimaranta államtitkár, Tulenheimo v. miniszterelnök s Helsinki város főnöke, Engelberg Ráfael kongresszusi titkár, Ivalo Ellinor úrnő a magyar ügyek legbuzgóbb előmozdítója stb. Az észt bizottság tiszteletbeli elnöke maga az államfő: Päts Konstantin, elnöke Veiderman igazgató, alelnöke Ollik Gusztáv közoktatási tanácsos, s főtítkára Jürgenson K. volt.

A magyar bizottság a kongresszussal kapcsolatos utazás megszervezésére a főtítkárt kérte fel, aki Lukinich Frigyes és többek segítségével s a kultuszminiszterium jóindulatú támogatásával több, mint félévi munkával végezte az utazás előkészítését, majd lebonyolítását. Mind a bizottság elnöke, gróf Teleki Pál, mind a kultuszminiszterium képviselői: dr. Szily Kálmán államtitkár és vitéz dr. Haász Aladár min. tanácsos kíváncsian tartották, hogy a finnek 1928-iki monstre látogatását számbelileg és társadalmi állás tekintetében is méltó csoport viszonozza. A hírlapokban és a rádióban közzétett hírek és a kiadott prospektusok széles körökben keltettek érdeklődést s ennek köszönhető, hogy június 9-én háromszázhusz főből álló magyar csoport indulhatott útnak, hogy sok fáradtság és az ily hosszú útnál elkerülhetetlen nehézségek árán részt vegyen a lélekemelő ünnepségekben és a tanulságos tanácskozásokban. Ez volt az első eset, hogy hazánkból ily nagy csoport magyar utazott az északi országokba.

Utazásunk alatt mindenütt rokonszenvvel, sőt szeretettel és megbecsüléssel találkoztunk, de ezek az érzelmek természetesen finn és észt rokonainknál érték el tetőpontjukat. Minden városban voltak részint ottani barátaink, részint ott élő honfitársaink, akik tartózkodásunkat igyekeztek kellemessé tenni. Krakóban Schábl Miklós magyar százados h. konzul, Rigában Seeberg Aurél lett-országi magyar konzul, Stockholmban Leffler Béla honfitársunk, Berlinben Támedly Mihály kollegiumi igazgató és dr. Vásárhelyi Gyula, s Finn és Észtországban Csekey István, Jungerth Mihály, Weörös Gyula és számos magyarbarát buzgólkodott kirándulásunk sikerén.

Június 13-án, szombaton hajnali 4 órakor érkeztünk Észtország határára, Valk város állomására, ahol megkezdődött az a páratlanul meleg és lelkes fogadtatás, amely valóságos diadalmenetté fejlődött egész finn- és észtországi utunk alatt. Nem törődve a hűvös és korai idővel, mintegy 1000 főből álló közönség jelent meg a magyar és észt lobogókkal ékesített pályaudvaron s valóságos virágözönnel halmozta el az érkező testvéreket, akik könnyekig meghatva látták az önzetlen szeretet impozáns megnyilatkozásait. A zenekar előadta az észt és a magyar himnusz, melyre a velünk utazó, 60 tagból álló egyetemi énekkar észt

és magyar dalokkal válaszolt. A városfő, J. Soo üdvözlő beszédére Bán Aladár észti nyelven felelt, hangoztatva, hogy a szeretet hozta ide őt és honfitársait, ahol ragyogó nyári napfény fogadja őket szimbolumául a meleg rokon érzésnek, amelyet a magyar nemzet annyiszor tapasztalt az észti testvéreinktől. ¾ órai időzés után indult el különvonatunk Észtország belsejébe, ahol minden állomáson megismétlődtek a lelkes tüntetések. Az *elvai* állomáson dr. Virányi Elemér észti nyelven üdvözölte az észti fogadóbizottságot. Kora reggel robogott be a vonat az észti Athén, Tartu városának állomására, ahol nagy és előkelő közönség fogadott bennünket. K. Luik városfő és H. Koppel egyetemi prorektor üdvözlő szavaira dr. Szily Kálmán válaszolt, hangsúlyozva, hogy mint rokonokhoz jöttünk ide s szívünk örömmel telik el, midőn a sok évezred óta elszakadtan élő rokonnépet színről-színre láthatjuk és zengzetes nyelvét hallhatjuk, beszédét „Elagu Eesti!” (éljen Észtország) kiáltással fejezte be. Tartu nevezetességeinek megtekintése után a magyar csoport nevében Bán Aladár koszorút helyezett az észtek Homéroszá-nak, *Kreutzwald*nak sírjára, s a magyar orvosok *Baer* szobrára helyezték le megemlékezésük virágait. Még ugyanaznap este az ország fővárosába, *Tallinnba* érkezett a magyar különvonat, ahol Szily Kálmán és Bán A. üdvözlő szavai után valóságos örömmámor fogadta a magyar csoportot s szünni nem akaró éljen- és elagu-kiáltások töltötték be a város uccáit. A tallinni tartózkodás kiemelkedő pontja volt az államfőnél való fogadtatás, amely alkalommal Szily Kálmán a következő beszéd kíséretében nyújtotta át *Päts Konstantin* riigivanemnek (az észti köztársasági elnök hivatalos neve; magyarul: országnagy), Magyarország kormányzójától adományozott kitüntetést, a Corvin-jelvényt:

„Excellenz, Országnagy Ur! Engedje meg, hogy legmélyebb tisztelettel és hálával mondjak köszönetet azon magas kitüntetésért, amely részünk lett azáltal, hogy Excellenciád személyesen kegyeskedett bennünket, magyarokat fogadni. Ez biztosítéka annak, hogy a finn-ugor kulturkapcsolatok fejlődése a legmagasabb állami tényező részéről is jóakarató támogatásban részesül, s ebből nem csupán barátságos, hanem testvéri kézszorítás melegét érezzük. Sokáig abban a hitben éltünk, hogy mi magyarok egyedül és rokonok nélkül állunk elhagyott szigetként az idegen népek tengerében s a mi nyelv- és fajrokonaink örökre ott maradtak valahol Ázsiában. Annál őszintébb volt az örömünk, amidőn az összehasonlító nyelvtudomány bebizonyította, hogy nekünk is vannak rokonaink, akiknek seregéből két északi kultúrnép, az észti és a finn messze kimagaslanak. Ez a nyelvtudományi igazság az iskola, a történelem és az irodalom révén ma már behatolt a magyar nép tudatába. Manap egész Magyarország meleg testvéri szeretetet és barátságot érez a finnek és az észtek iránt. Ebből az érzésből természetesen folyik az őszinte érdeklődés, amellyel mi követjük nyelvrokonaink sorsát. A világháború előtt az észti nép fejlődését élénken figyeztük és csodálkoztunk a hazaszeretet, az ellenállási erő nagyságán, amely megőrizte a nemzeti sajátosságokat és kultúrát. A világháború után, amely ránk, magyarokra csak gyászt hozott, bánatunk között is örömmel töltötte el szívünket, hogy észti testvéreink felszabadultak és független államot alapítottak. Ettől a pillanattól fogva csak csodálkozhatunk azon, hogy az észti nép mily hihetetlen erőfeszítéssel törekszik úgy az állami életben, mint a kultúra minden terén pár év alatt pótolni mindazt, amit évszázadok alatt el kellett mulasztania. Tudjuk azt, hogy ez óriás munkának nagy része Excellenciád segítségével ment végbe. Azt is tudjuk, hogy Excellenciád mind az általános finn-ugor, mind a külön észti-magyar barátságot és kulturkapcsolatokat legmelegebben támogatja és legnagyobb jóindulattal ápolja.

Ezt nagy örömmel személyesen tapasztalta múltévi látogatása alkalmával kultuszminiszterünk, gr. Klebelsberg Kunó úr is. A magyar nemzet úgy tekint Excellenciádra, mint az észt-magyar barátság megtestesülésére. Van szerencsém hivatalosan és legmélyebb tisztelettel tudatni, hogy Magyarország kormányzója, Horthy Miklós Öföméltósága a m. kir. kormány előterjesztésére Excellenciádnak, aki a magyar kultúra érdekében annyit fáradozott, a mi nagy emlékü Corvin Mátyás királyunkról nevezett érdemjelet adományozza, amely érdemjelnek felirata: „Pro scientia, litteris et artibus”. Bátorkodom ez érdemjellel együtt a kíséző oklevelet is mély tisztelettel átnyújtani.”

Szily Kálmán után a jelentéstevő kongresszusi főtítkár és választott elnök átnyújtotta a kongresszus magyar utazócsoportjának ajándékát, egy nemzeti szalagokkal és feliratokkal ékesített csikóbőrös kulacsot, valamint egy kosárka régi tokaji asszurbort négy üvegben. Majd észt nyelven tolmácsolta a magyar vendégek tiszteletét és őszinte ragaszkodását az államfő iránt, aki a magyar érdekeknek mindenkor barátja és támogatója volt az észt nemzet körében. Beszédét a következőképen fejezte be. „Mi, a IV. finn-ugor kongresszus magyar résztvevői egy egyszerű emléktárgyat hozunk mélyen tisztelt országnagy úrnak és kérjük, hogy azt mint tiszteletünk és szeretetünk csekély jelét kegyesen elfogadni méltóztassék. Ez egy jellemző népies tárgy, magyar nyelven csutora vagy kulacs, amelyben őzri népünk a hazai föld legnemesebb ajándékát, a bort. Ez a multnak és a jelennek jelképe. Ezt a tárgyat az őskor adta elődeinknek, akik ezt magukkal hozták az őshazából, de a bort, a tokaji nektárt az új haza adta belé. A finn-ugor eredet és a magyar haza eszméje egyesülnek tehát ebben a szimbolumban, amelyről joggal mondhatjuk, „in vino veritas”... A magyar föld tüze és lelkesedése szálljon ez ital cseppjeiből az önök lelkébe, amelyben annyi szeretet él nemzetünk iránt!” Az államfőnél tett tisztelgés percei a legkedélyesebb társalgással s az észt föld izletes gyümölcszeinek élvezésével teltek el. Ezután észt testvéreink több alkalommal megvendégelték a magyarokat. Legkimagaslóbb pontja volt ránk nézve a tallinni tartózkodásnak az Estonia hangverseny-termében lefolyt magyar dalest, amelyen a magyar egyetemi énekkarok és Vaszy Viktorné Kovács Ilona énekszámokkal s Felvinczi Takács Alice hegedűjátékával ragadták el a termet zsúfolásig megtöltött közönséget, amely szünni nem akaró ünnepléssel fogadta az összes számokat s a szereplőket valósággal elárasztotta koszorúkkal és bokréttákkal. A közönség élén jelen volt maga az észt államfő is, aki az est sikerének elismerésül Takács Alicének egy művészi hegedűtokot ajándékozott.

Az észtországi napok felejthetetlen benyomást tettek minden magyar lelke s úgyszólván megszorodott szívvel mondtunk másnap Isten-hozzádot a melegszívű észt rokonnépnek. Másnap, június 15-én reggel kelt át a kongresszuson résztvevő észték és magyarok serege Finnország fővárosába, ahova délután fél háromkor érkeztek meg a több mint 1000 főből álló csoportot vivő hajók. A kikötőben százakra menő közönség fogadta az érkezőket. A fogadtatás fényét emelte a diszszázad és a katonai zenekar, amely utóbbi a nemzeti himnuszokat játszotta. Az észt és a magyar vendégeket először Pesonen Mátyás kongresszusi elnök üdvözölte rövid magyar, észt és finn beszéddel, majd Jungerth Mihály követünk és a finnországi észt követ mondtak beszédet kormányaik nevében. Az üdvözlések után Szily K. államtitkár német nyelven, Bán finn nyelven köszöntö meg a szíves fogadtatást. Ezután megkezdődött a fővárossal való megismerkedés s az ünnepségeknek és előadásoknak hosszú sora, amelyeknek részletes ismertetése a már sajtó alatt levő kongresszusi könyvnek lesz a feladata;

mi csupán a fő mozzanatokot emeljük ki, hogy általános képet nyújtsunk a kongresszus lefolyásáról.

Még az érkezés napjának estéjén a finnországi bizottság ismerkedési estélyre hívta meg a magyar és észti kongresszusi tagok nagy részét a Kulosaariban levő társasági házba. Ugyanazon este tíz órakor *Jungerth Mihály* és felesége látta vendégül a kongresszus reprezentáns személyiségeit a követség termeiben. A legkedélyesebb hangulatban folyt le az est, amelyen *Kalliwoda Olga* asszony magyar kompozíciók előadásával szórakoztatta a társaságot. Másnap, június 16-án reggel 10 órakor volt a Johannes-templomban a megnyitó *istenitisztelet*, amely komoly szépségével és magasztos áhitatával felejthetetlen benyomást tett a három nemzet jelenlevő tagjaira. A finn államot maga a köztársasági elnök képviselte s jelen volt az elnökne, valamint a finn kormány s a finn tudományos és társadalmi élet kitünőségei. Az oltárnál gyönyörű miseruhában mondták el a szertartásos imádságokat Erviö, Apajalahti és Laitinen lelkészek, ez utóbbi szép magyarsággal. Az alkalmi szentbeszédet Jaakko *Gummerus* püspök mondta, amelynek magyar szövegét nyomtatásban szétosztották a magyarok között. A szép beszéd fő részeit itt közöljük.

„Testvéreim! Három rokonnép tagjai jöttek most össze egymás üdvözlésére, az összetartozás érzetének élesztésére, egymás erősítésére és bátorítására. Amikor gyűlésünk kezdetén eljöttünk ide az Úr templomába, tettük ezt azért, mert bennünket a vérköteléken és rokonságtudaton kívül egyesít az egységes hit és az, hogy ennek a hitnek éppen a világra tartozó dolgokban abban van a legnagyobb jelentősége, ami ezekben a napokban figyelmünk és érdeklődésünk tárgya. Nemzeti szabadság és nemzeti művelődés a mi legdrágább egyetemes földi kincseink. Miként érhetjük el és miként őrizhetjük meg ezeket? Hogyan bizhatunk legjobban népeink boldog jövődjében? És hogyan tudjuk legtartósabban megszilárdítani az egymás között lévő kapcsolatainkat? „Én szabadságban akarok járni, mert én keresem a te határozataidat.” (Zsolt. 119: 45.) E zsoltár írójának drága ügy a szabadság. Az neki az Isten ajándéka, amely az ember számára lehetővé teszi fejleszteni azokat az erőket és lehetőségeket, amelyekre neki az Isten adott. A zsoltáríró megjelenti hatalmas szabadságakarátát: „én szabadságban akarok járni.” Amikor azonban folytatja: „mert én keresem a te határozataidat”, ebben azt a meggyőződését hangsúlyozza, hogy Isten akaratának cselekvése a szabadság megalapozásának és megőrzésének feltétele... Nagy kegyelem jutott a mi népeinknek osztályrészül, hogy bevezették őket a keresztény egyház egyetemességébe és ezzel az evangélium erőinek hatáskörébe. Az ide való eljutás az ő történelmi életük különös kezdetét jelenti, mert ez a kezdet fenyegető volt nemzeti létükre nézve. Nehéz volt az észti népnek odahajolni a valláshoz, amelyvel együttjárt az idegen hatalom és elnyomatás, amelynek a képviselői lábbal tapostak mindent, ami nemzeti és a nép sajátja volt. A finn népnek is úgy látszott, mintha az agg Väinämöinennek ki kellett volna térnie messze az ő országából az új lelkihatalom elől — és sokáig tartott, amíg az új hit helyet foglalt a nép lelkében. A magyarok fegyverrel a kezükben harcoltak a keresztény szomszédok ellen, hosszú ideig lévén ostorul számukra. De éppen a magyarok vezérei korán belátták, hogy a keresztény hit felvétele nem jelenti a nép szabadságának és sajátos jellegének az elvesztését, hanem fordítva, a szabadon és lelkesedéssel fölvetett hit ad neki szilárdabb alapot. Így kapott ez a nép nagy és tiszteletre méltó, bár nehéz áldozatokat követelő történelmi feladatot: a keresztény hit és művelődés védelmezését. Ugyanez a fontos osztályrész jutott, bár más módon,

Krisztus evangéliumának az ész és a finn nép történetében, azoknak nemzetté való nevelésében a művelődés és szabadság útján. E nélkül, a keresztény hit és a nemzeti élet egyesítése nélkül ugyanoda jutottak volna, ahová jutottak ugyanabból az ősoththonból elindult rokonnépeink: beleolvadva az őket körülvevő néptengerbe, kicsivé és szerencsétlenné zsugorodva, nyerseségbe és tudatlanságba süllyedve... Sokféleképen volt nehéz és súlyos népünk útja, nagyok a szenvedések, amelyeket őseinknek el kellett viselniök. Kemény munkával kellett ezen a terméketlen északon harcolniok a szűkös mindennapi kenyérért. Sokszor vitte el a tavaszi dér a gabonát és a kenyér felét fakéreg adta. A háború és ellenség pusztításai nekünk is ismerősök, amint nektek még nagyobb mértékben, rokontestvéreink. De az Istenbe vetett hit fenntartotta őket mindezekben. És ők nem is szegyenültek meg sohasem. A mi őseink hálás lélekkel tehettek bizonyosságot: „Aki sok bajt és nyomorúságot éreztetél velünk, ismét meglevenítesz és a föld mélységéből ismét felhozol minket.” (Zsolt. 71:20). Nehéz most is a helyzetünk, különböző módon állunk különböző népekkel szemben. Fájdalommal, szorongatással és dacoló veszedelmekkel van tele a világ most is és mind a három rokonnép harcmézőn áll, ahol felelősséges őrszolgálat van. El-e még a mi népeinkben az Istenbe vetett hit, ad-e erőt a harchoz, szenvedéshez, hogy ébren lehessünk, amikor kemény napok következnek?! Ezt a hitet nem lehet kapni a veszedelem pillanatában, annak élnie kell a nép szívében eleven és maradandó erőként a hivatás mindennapi munkájában. A nemzet egyszerű fiai, akik tiszta szívében megőrizték az apák hitét, akik elrejtett életet élnek Istenben, s akik ebben a lélekben nevelnek fel új nemzedékeket — ők a nemzet egészséges veleje, amelyik megáll, s amely másokat is képesít a megállásra. — Itt azonban nemcsak a kemény napokban való megállásról van szó, hanem építő munkáról is a béke napjaiban. És éppen ott nehezedik súlyosan a lelkünkre a zoltáíró szava: ha akarunk a szabadságban járni, keresnünk kell az örökkévaló Isten határozatait, építenünk mind az egyén, mind a nemzet életét az ő szent akaratának alapjára. Isten örökkévaló élettörvényei uralkodnak az emberek és nemzetek életében. Ahol követik ezt az élettörvényt, ott fejlődik az élet egészségesen és erősen. Ahol vétkeznek ellene, ott megtörik az élet. És ahol a magában véve helyes cselekedet és törekvés elválí az élettől, amelynek forrása az Istenben van, ott ellankad és elsorvad az egyének és a nemzetek élete is. Az állam és a kormányzás tulajdonképeni ereje, értéke és hatalma nem függ a külső eszközöktől, hanem attól, vajon a hatalmonlévők a jogot és igazságot odahelyezik-e működésük szabályozójául. Művelődési munka, amely a tudomány erejével alkot, de elhanyagolja a lelkiismeret nevelését, elfelejti, hogy minden bölcsesség kezdete az Úr félelme, s nem támogatja a nemzetnek szerencsés fejlődését. Gazdasági újjátómunka, amely csak anyagi eredményekre törekszik és azokban látja szerencséjének főfeltételét, azonban elfelejti, hogy az ember nemcsak kenyérből él, sok káros erkölcsi következményt hozhat magával. Egy nemzet élete és jövője a legmélyebben fekvő erőktől függ, a hittől, a hittel megalapozott erkölcsi állapottól, amelyben Isten Lelke igazgat. Az élet és a szabadság útja összhangban áll Isten akaratával.”

A megnyitó ünnepély 12-kor kezdődött a Gárdalovarda óriási helyiségében, amelyben kb. 5000 ember fér el. Természetesen itt is megjelentek a három nemzet kimagasló egyéniségei és úgyszólván az összes kongresszusi tagok. Az ünnepség fényét nagy mértékben emelte, hogy maga a *köztársasági elnök* nyitotta meg a kongresszust a következő beszéddel, amelyet a közönség állva hallgatott

meg: „A finn-ugor népek sorsában legszomorúbb jelenség a nagy szétszóródás. Évszázadok folyamán a történelmi viszonyok folytán e népek elszakadtak egymástól s közülök a legtöbb híján maradt a kölcsönös érintkezés szülte támasznak és segítségnek; sőt némelyikük teljesen tönkre ment és elpusztult. Am e népek között mégis fennmaradt a közös eredet tudata s egyre tisztábban kezdik látni a kölcsönös érintkezés és hatás jelentőségét. Különösen az utóbbi időben erősödött a rokon érzés. Belátták, hogy amint az idegenekkel való együttműködés ébresztőleg hat, azonképen a rokonokkal való kapcsolat is meghozza gyümölcsseit az élet különféle területein. Belátták azt is, hogy a rokonnépekkel való érintkezés elő fogja segíteni az egyes népek legsajátabb és legszükségesebb kulturmunkáját. — A megértést a finn-ugor nemzetek között hathatósan előmozdítják a kultúrkongresszusok, amelyek sorában ez a negyedik és egyúttal a tízéves évforduló ünnepe is. Budapest és Tallinn vendégszeretét élvezvén Suomi örömmel látja vendégül most a testvérnemzetek hivatalos képviselőinek és reprezentánsainak nagy seregét. A finn-ugor népek szellemi feladatainak tudatában s meggyőződve e népek munkájának fontosságáról az általános művelődés fejlődésére nézve, ezennel megnyitom a negyedik finn-ugor kultúrkongresszust.”

A magyar és észti nyelven is felolvasott beszéd után *Setälä Emil* lépett az emelvényre és nagyszabású beszédben köszöntötte a finn-ugor nemzetek egybegyűlt képviselőit. Mindenekelőtt köszönetet mondott a köztársasági elnöknek, akinek személyes megjelenése annak a szimbóluma, hogy az egész finn nemzet együtt van ez ünnepen. Majd hozzánk fordulva, magyarul a következő szavakkal üdvözölt bennünket: „Tisztelt, kedves magyar vendégeink! Engedjék meg nekem, hogy először önöket köszöntsem, akik legmesszebről: a Duna és Tisza verőfényes partjairól jöttek ide napsugarat és az érzés déltáji melegét hozva magukkal a mi hideg hazánkba. Mindannyian tudjuk, hogy az önök szívhódító mosolya könnyek fátyolozta mosoly, hogy a vidámság perceiben is elhomályosítja azt hazájuk balsorsának árnyéka. Midőn biztosítom Önöket teljes együttérzésünkről, azt a kívánságomat fejezem ki, hogy pillanatra feledjék el gondjukat s legyenek meggyőződve arról, hogy részvéttel tekintünk hazájukra és annak sorsára. — A finn nép nehéz napjaiban majdnem gyermeki hittel bízott abban, hogy van egy fensőbb erő, amely minden fegyvernél jobban meg tudja védeni a nemzet életét, hogy van örök igazság, amely, bár földre tiporták, diadalra jutand. S ez a hit nem csalta meg népünket, hinnünk kell benne ezután is. — Reméljük, hogy bár évezredek választják el népeinket a közös eredettől s távol élünk egymástól, népeink mégis találkozni fognak feladataik teljesítésében, amelyeket az új kor ró a nemzetekre. Népeinknek találkozni kell nem csupán az ősidők emlékeiben, hanem a jelenkor forrongó életében is; találkozniok kell nemcsak a szellemi kultúra terén, hanem a modern gazdasági életben s mindazon teendőkben is, amelyeket a mai szociális viszonyok szabnak a népek elé... Szívből köszöntöm önöket összes honfitársaim nevében. Mosolyogjon a finn haza legszebb nyári derűjével, mosolyogjon önökre az egész finn nemzet arca a barátságának és szeretetnek szívbéli melegével!”

A viharos tetszés elcsillapulta után a finn, az észti és a magyar nemzeti dalokat énekelte el a nálunk is járt, kitűnő vegyeskar, a *Suomen Laulu* Klemetti professzor vezetésével. Miután Puro színművész elszavalta Manninen Ottó klasszikus szépségű alkalmi költeményét, Szily Kálmán a magyar kormány üdvözlését tolmácsolta a rokonnépek iránti szeretettől áthatott beszédében visszapillantva a finn-ugor eredet tudományos kutatásának kimagasló mozzanataira. A nagy tetszéssel

fogadott szavak után Setälä mint a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja fejezte ki az Akadémia üdvözlését, majd *Horger* Antal finn nyelvű beszédében a szegedi egyetem üdvözlését és együttérzését tolmácsolta. Bán Aladár a kongresszusi magyar csoport, a Turáni Társaság, a Petöfi Társaság és a magyar középiskolai tanáregyesület üdvözlését tolmácsolta, finn nyelvű beszédben; s többi közt ezt mondotta: „Ha végiggondoljuk a finn-ugor kongresszusok történetét, be kell ismernünk, hogy csodálatos jelenség van előttünk. A mai, ridegen anyagi világban három, egymástól ezer és ezer kilométer elválasztotta nemzet, amelyeket sem politikai, sem gazdasági érdek nem fűznek össze, tisztán eszményi okokból testvéri találkozókat rendez, hogy ezen alkalmakon följútsa az összetartozásnak évezredek elhomályosította tudatát. S ezeken az alkalmakon a három nemzet ápolja a testvéri szeretet érzelmeit oly időben, amidőn Európa egyéb, fajrokon nemzetei egymás elpusztítására s a gyűlölet magvainak elhintésére törekednek. Ezzel szemben a finn-ugor népek önzetlenül lelkesednek azért a tudományos igazságért, hogy a homályos őskorban ugyanazon töből eredtek s elődeik évezredekkel ezelőtt ugyanazt a nyelvet beszélték egymás mellett élve Európa és Ázsia határvidékein. Attól fogva, amidőn a XVIII. évszázad végén napvilágot látott egy magyar tudós, Sajnovics Jánosnak latinnyelvű műve, a tudósok hosszú sora munkálkodik a nyelvrokonság bizonyítékainak felderítésén. S az e munkálatokkal elért eredmények azt mutatják, hogy van egy terület, amelyen ezek a szétszórott rokonnépek a tények alapján egyesülhetnek. S ez a terület a szellemi élet munkatere, amelyen a nyelvtudomány az az alap, ahol a finn-ugor tudomány oszlopai állanak, u. m.: a néprajz, a régiségtan, az embertan, a folklór; s ezekből származnak egyéb szellemi megnyilatkozások is, mint a képzőművészet, a zene, a szépirodalom s bizonyos tekintetben a gazdasági érintkezések. — Finn részről Setälä, Wichmann és a többi kiváló tudós működése, magyar részről a jeles tudósok és írók hosszú sora nagy lehetőségeket ígérnek e tudományszak művelésének. Hisszük, hogy a most kezdődő évtizedben reményeink teljesülnek s a finn-ugor tudomány szilárd épülete ragyogó szellemi palotává fejlődik az egész emberi művelődés javára és dicsőségére!”...

Mindjárt az első kongresszusi napon megkezdődtek az előadások. Magyar részről 11 előadás hangzott el; ezek közül 3 az általános előadások csoportjában, a többi 8 pedig a szakosztályokban, amely utóbbiaknak száma 17 volt. Az általános előadások sorát Setälä Emil nyitotta meg „A finn-ugor népek közös kultúröröksége” címmel. A német nyelven tartott előadás nagy figyelmet keltett, különösen érdekes volt a magyar, a finn és az észt nyelvekben levő közös elemek rendszeres bemutatása. Az általános előadások sorában magyar részről az első volt vitéz dr. *Haász Aladár* előadása a magyar tudományos munka szervezettségéről. Az előadó különösen a háború utáni állapotokat ismertette s rendszeresen kimutatta, hogy mi történt hazánkban az egyetemi- és a közoktatás terén. Második napon dr. *Bartucz Lajos* egyet. m. tanár „A magyar nép embertani összetételéről” tartott vetítettképes előadást, különös tekintettel a magyar nép azon elemeire, amelyeken az ősi, finn-ugor eredet még kimutatható. A bemutatott képek szervesen egészítették ki az előadást, amely finn és észt etnográfusok között nagy figyelmet keltett. Harmadik napon dr. *Györffy István* egy. magántanár „A magyar népviseletekről” értekezett vetített képek kíséretében. A finn lapok kiemelték, hogy a hallgatóság gyönyörűséggel szemlélte a különböző magyar népviseletek gazdagságát és szín pompáját. — A szakosztályi előadások sorát a kiváló írónak, *Hegedüs Sándornak*, a Kisfaludy Társaság képviselőjének felolvasása vezette be,

aki német nyelven ismertette a magyarországi finn műfordításokat, majd felolvasta „Az öreg vándor” című jellegzetes novelláját. A finn lapok Hegedüs arcképének közlése mellett bőven ismertették előadását s az egyik kiadó szerződést is kötött vele egy kötet novellájának finn nyelven való kiadására nézve. A gazdasági szakosztályban dr. *Janik Gyula* „Magyarország népmozgalmi, szociális és közművelődési viszonyairól” tartott adatokban gazdag, tanulságos előadást, amelyben főleg Csonka Magyarország viszonyaival foglalkozott. A kereskedelmi szakosztályban dr. *Hajdrik Sándor* „Magyarország gazdasági és pénzügyi viszonyai” címen tartott statisztikai szempontból igen értékes felolvasást, amely a hallgatók elé plasztikus módon vetítette hazánk mai gazdasági helyzetét. A népegészségügyi szakosztályban *Prém Loránd* „A magyar testi kultúra és sportélet” címen tartott előadást, amely már tárgyánál fogva is különösen érdekelte a sportélet klasszikus hazájának közönségét. Az előadó kimutatta, hogy megcsonkított hazánk minden gazdasági bajai mellett is nagy gondot fordít a testi kultúra ápolására. A Budapestben alapított Testnevelési Főiskola nagyszerű teljesítményei új jövőt nyitnak e téren Magyarországon. — A rokonnépi mozgalommal foglalkozó szakosztályban a nyolc évig Észtországban működött *Csekey István* egyetemi tanár „Magyarország és a rokonnépek” címmel értekezett; rendszeres előadásban sorakoztatta fel mindazon munkálatokat, amelyek e téren hazánkban a legrégebb időktől fogva mai napig történtek. Ugyancsak gazdasági kérdéssel foglalkozott dr. *Szádeczky-Kardoss Tibor* egyet. m. tanár „A magyar hitelintézetek fejlődése” című nagy érdeklődést keltett előadásában. Ismertette a magyar pénzintézetek helyzetét a háború évei alatt, majd a háború utáni inflációt és az utána következő kritikus helyzetet, amely Magyarország egész gazdasági életét megrendítette. Előadását a mai gazdasági küzdelmek és törekvések ecsetelésével fejezte be. Az orvostudományi szakosztályban két magyar szakember tartott előadást, Dr. *Gaskó Dezső*, a kongresszusi utazócsoport hivatalos orvosa, „A tüdővész elleni küzdelem Magyarországon” című értékes értekezését mutatta be. Szemügyre vette benne mindazon intézkedéseket és intézeteket, amelyek 1894 óta e rettenetes betegség leküzdésével foglalkoznak hazánkban. Az előadó hazaérkezve a kongresszus orvosi tanácskozásait és eredményeit számos honi szaklapban ismertette, amelyek a kongresszus ezirányú tanulságait gyümölcsöztetni igyekeznek a hazai irodalomban is. — Dr. *Koralevszky Géza* a magyarországi szociális biztosítás kérdését világította meg, ismertetve az ipar, kereskedelem és szellemi munka terén foglalkozó társadalmi rétegek érdekében történt intézkedéseket betegség, baleset és elaggás eseteiben. Érdeklődéssel hallgatták a finn és az észt orvosok, hogy hazánkban igen alacsony anyagi jutalom ellenében több, mint kétezer orvos foglalkozik e téren.

A kongresszussal kapcsolatban számos tárlat is volt a finn fővárosban, amelyek színes képet rajzoltak az észt és a magyar vendégek elé a finn s némi tekintetben az általános finn-ugor nemzeti kultúra ágairól. Kiemeljük itt, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztálya külön néprajzi tárlatot rendezett dr. *Báthy Zsigmond* igazgató vezetésével a finn nemzeti múzeumban; s ez állandóan nagy közönséget vonzott. A finn lapok terjedelmes cikkekben méltatták a magyar kiállítás anyagát s örömmel konstatálták, hogy a magyar néprajzi osztály csereviszonyba lépett a finn nemzeti múzeummal, úgy hogy az eddig szegényes magyar néprajzi gyűjtemény a jövőben gazdag és értékes gyarapodást fog nyerni. Itt említjük meg, hogy a magyar finnbarátok értékes néprajzi gyűjteményt ajándékoztak a finn nemzeti múzeumnak; ez a gyűjtemény mindössze 341 darabból áll; ebből

Ecsedi István debreceni múzeumi igazgató 265, *Tauszig Mária* miskolci tanárnő, a buzgó finn-észt kutató 25, *Iványi Sándor* 15 és a miskolci Múzeum 25 darabot ajándékozott. Hasonló tárgyú volt a finn régi és népies kézimunkák tárlata a finn Márta-szövetség rendezésében. Minden vidéknek a legjellegzetesebb munkái voltak itt kiállítva, így az észak-finnországi szöttesek, ágytakarók, karjalai zsebkendők, pompás himzések, különféle gyöngy- és tüllmunkák, továbbá régi ruhák, köztük némelyek több, mint 100 évesek. A képzőművészeti, iparművészeti és iskolai kiállítások szintén igen becses anyagot tartalmaztak és nagy sikert arattak.

A kongresszus alatt több *fogadtatás és megvendéglés* is volt, amelyek közül *Jungerth Mihály* követünkét már említettük. Kimagaslott ezek között a miniszterelnök fogadó estje és a köztársasági elnök teadélutánja, amely utóbbin több száz főre rugó észt és magyar vendégsereg vett részt s élvezte az elnök és neje vendégszeretetét.

A kongresszussal kapcsolatos *hangversenyek* szintén nagy mértékben szolgálták a finn-ugor népek közti kapcsolatok fejlesztését. Egyetemi énekkaraink majdnem az egész úton velünk utaztak s Lengyel-, Észt-, Finn- és Lettországbán tartott hangversenyeikkel mindenütt sok barátot szereztek a magyar dalnak. Helszinkiben június 15-én este volt a Vaszy Viktor karnagy vezénylete alatt rendezett magyar hangverseny, amelyen *Kováts Ilonka* és *Felvinczi Takács Alice* művésznők is szerepeltek. A siker hasonló volt a tallinni hangversenyéhez. Másnap este volt a Finn-észt-magyar szólisták hangversenye, amelyen észt részről *Lemba Artur* zeneszerző, finn részről *Sola Väinö* operaénekes vett részt, a magyar dalművészetet pedig *K. Kalliwoda Olga* énekesnő és *Takács Alice* hegedűművész képviselték. A lapok részletes és elismerő cikkekben foglalkoztak a szereplőkkel kiemelték Kalliwoda O. virtuóz előadását s Takács A. játékának művészi tökélyét. Takács Alicet a finn zenei körök valóságos ünneplésben részesítették s meghívták a jövő évadra is. Hír szerint a művész nő rövidesen teljesíteni fogja a finnek kívánságát. Nagy sikert aratott az észt *oratórium-énekkar hangversenye* a Johannes-templomban, mely a helszinki városi zenekar közreműködésével adta elő *Kapp Artur* Hiob című oratóriumát. — A helszinki *színházak* szintén részt vettek a kongresszus programjának gazdagításában s alkalmat nyújtottak a finn előadó művészet megismerésére. Említsük meg, hogy a főváros legnagyobb mozija, a Kino-Palatsi, bemutatta a Hungária-, Finlandia- és Estónia-filmeket a kongresszusi tagoknak.

A kongresszus befejezése előtt a magyar résztvevők lerótták kegyeletük adóját két szellemi nagyság előtt, akiknek neve egyet jelent a finn kultúra dicsőségével. Az utolsó kongresszusi napon honfitársaink emlékünnepet rendeztek a finnek Homéroszának, *Lönnrot Illésnek szobra* előtt, ahol a budapesti egyet. énekkarok elénekelték a finn himnuszt, majd Bán finn és magyar nemzeti színű szalagokkal ékesített koszorút helyezett a szobor talpazatára a következő beszéd kíséretében: „Kedves finn testvérek! Finnország fővárosában tartózkodván, nem mulaszthatjuk el az alkalmat, hogy meg ne emlékezzünk a finn nemzet Homéroszáról, Lönnrot Illésről. Ő nemzete legnagyobb szellemei közé tartozott, aki két tekintetben népének legjellegzőbb képviselője volt. Először is tiszta és egyszerű jelleme a becsületes és igazságszerető finn népléleknek leghűbb képe. Bár az újabb idők sok változást hoztak létre a finn nép jellemében, de alapjában az még sem változott meg, hanem megőrizte nemes alaptulajdonságait, amelyek az egész finn-ugor népcsalád becses örökségét képezik. Lönnrot másik kiemelkedő jellemvonása volt a szívósság, amely legyőzött minden nehézséget és ellenállást. E tulajdonságai

segítségével nagy eredményt ért el: oly művet alkotott nemzetének, amelynek fénye megmutatja a finn népben rejlő lelki kincseket az egész művelt emberiségnek s a finn névnek tiszteletet szerzett mindenütt, ahol élnek a költészetet és szépséget szerető emberek. S ebben a dicsőségben mi magyarok is részesedünk, mert a mi népünk is ugyanattól az ősnéptől származik, amelynek körébe visszanyúlunk a kalevalai költészet gyökerei. Ezzel a gondolattal teszem le e koszorút mint a magyar nép tiszteletének jelét Lönnrotnak, a finn-ugor népek nagy váte-szének szobrára. Maradjon fenn az ő emlékezete örökkön fénylő csillag gyanánt a finn-ugor népköltészet egén!" — A beszéd után *Jukonen Hannes*, a magyar nemzet melegszívű barátja mondott a finn társadalom nevében köszönetet a megemlékezésért. A szobornál végbement ünnepség után az ünneplő közönség kivonult a temetőbe, hogy koszorút tegyen le a kongresszus időközben elhunyt társelnökének, a világhírű festőművésznek, *Gallen-Kallela Axel*nek frissen hantolt sírjára. Itt Bán A. méltatta Gallén nagy érdemeit s ecsetelte az óriási veszteséget, amely érte a finn művészetet Gallén váratlan elhunytával.

A kongresszussal kapcsolatos ünnepségek sorából ki kell emelnünk a finn külmúzeum terjedelmes parkjában, *Seura-Saariban* lefolyt *népiünnepet*, amelyen a főváros vendégül látta az egész kongresszust. Élénk érdeklődéssel és gyönyörködéssel szemlélték itt a távol országokból összeverődött vendégek a népies finn építkezés és háziélet hű emlékeit, valamint az ezen alkalommal előadott népies táncokat és jeleneteket, amelyek sorában legszebb és legértékesebb volt a karjalai menyekző néprajzilag pontos előadása. Ez alkalommal a városfő, Tulenheimo volt miniszterelnök mondott tizes beszédet, amelyet Faragó József tolmácsolt.

Június 18-án d. u. 4 órakor történt a kongresszus bezárása a köztársasági elnök jelenlétében. A záróünnepélyen az egyesített finn katonai zenekarok, a sortavalai tanítóképző énekkara, az Estónia színház észt zenekara s a budapesti egyet. énekkarok szolgáltatták a gazdag zenei keretet. A beszédek megkezdése előtt *Väisänen A. O.*, a Kalevala Társaság titkára érdekes néprajzi bemutatót tart szemünk elé. Előlépett egy magas, őszszakállú karjalai aggastyán: K. Kyöttinen és ősrégi módon kalevalai éneket adott elő, melyet a rádió hallhatóvá tett a Jeges-tengertől a Dunáig. Utána az oroszországi finn néptelegek képviselői, fiatal lányok és asszonyok léptek a színpadra festői népviseletben és népdalokat adtak elő.

Ezután következtek különböző nemzetek képviselőinek záróbeszédei. A főtitkár finn nyelven a magyar résztvevők nevében köszönetet mondott a nagy vendégszeretetért, melyet a kongresszus alatt lépten-nyomon alkalmuk volt tapasztalni a finn testvérek részéről s kifejezte azt a reményt, hogy a most kezdődő évtizedben meg fognak valósulni azon törekvések, amelyek a kongresszusok fő gondját teszik.

Az észték köszönetét *Päts Voldemár* igazgató tolmácsolta. A finn főbizottság részéről a záróbeszédet *Pesonen M.* mondotta magyar, észt és finn nyelven. A beszéd legfontosabb részei ezek voltak:

„Most, midőn a vége felé közeledő kongresszussal lezárul a finn-ugor kultúr-kongresszusok első tíz éve, legyen szabad néhány szóval erre a körülményre rámutatnom. — Az elmúlt évtizedben népcsaládunk összes tagjaiban fölbredt a nemzeti szellem és a finn-ugor népek közti összetartozás tudata s mihelyt a szabadulás órája ütött, a nép lelke mélyén szunnyadó faji érzések mintegy öserővel felszínre törtek. Régi, de századok folyamán megglazult kötelékek megújultak. Mikor Észtországnak nemzeti kultúrárt kellett teremtenie és a népoktatást új nemzeti alapra kellett helyezni, az észt tanügyi vezető férfiak seregestül jöttek el hoz-

zánk a Finnöböl túlsó partjára, hogy megtekintsék, miként rendezte be a finn testvérnép iskolaügyét. Az észtek lelke tele volt testvéri szeretettel és ugyanaz a nemzeti felbuzdulás dobogtatta meg a mi szívünket is. Ugyanazt éreztük és a nyelvi különbség ellenére nagyszerűen megértettük egymást. Mintegy önmagától szükségét éreztük annak, hogy érzelmeinket kifejezésre juttassuk. Midőn 1920 május 21-ének estéjén együtt voltunk, lángra lobbant faji érzésünk és a közös lelkesedés hatása alatt elhatároztuk, hogy a következő nyáron együttes finn-ugor *tanügyi kongresszusra* gyűlünk össze. Így is történt. Három év múlva ismét összejöttünk Tallinnban, majd 1928-ban Magyarország szép fővárosában. Most, tíz esztendő elteltével ismét nekünk, finneknek jutott a szerencse, hogy Önöket, rokonnépeink képviselőit vendégül láthassuk. Már az első finn-ugor kongresszus iránt igen nagy volt az érdeklődés éppen úgy, mint a tallinni kongresszus iránt. A budapesti kongresszus azonban felülmúlta mind a két előbbit. Ugyanakkor, mikor a finn-ugor kultúrkongresszusok mind nagyobb megértéssel találkoztak, azoknak munkaköre is erősen kibővült. A tanügyi emberek szűkebb körü értekezletéből lassanként a kulturális élet majdnem minden ágát felölelő nagy *kultúrkongresszus fejlődött*... Mi ezeknek a finn-ugor kultúrkongresszusoknak a jelentősége? Megelégedés-e az csupán ősi tűzhelynél? Meglehet. De azonkívül más is. Mi azért melegsünk ennél a szent tűzhelynél, hogy a lelkünk felfrissüljön és megedződjék a nagy nemzeti munkára, a finn-ugor kultúra megteremtésére. Mit értek el tehát a kongresszusok ebben a tekintetben? Már az első kongresszusok fontos határozatokat hoztak: magyar, észt és finn lektorátusok felállítását egyeteminkben, a rokonnépek nyelvének és viszonyainak az eddiginél alaposabb tárgyalását iskoláinkban és állandó finn-ugor kultúrbizottság felállítását. A tallinni kongresszus ezenkívül a kibővített kultúrbizottság feladatává tette külön rokonnépszervezetek megalakítását és egy, finnek, észték és magyarok közösen szerkesztette folyóirat alapítását kezdeményezte a rokonnépmozgalom orgánumaül. A budapesti kongresszus gróf Klebelsberg Kunó miniszter indítványára elhatározta, hogy tudományos finn-ugor intézetek felállítására fog törekedni Finn-, Észt- és Magyarországon a rokonnépek kultúrájának alaposabb megismerése végett. Ugyanígy megvalósítandó tudósok és egyetemi hallgatók cseréje. — A finn-ugor kongresszusoknak ezen kezdeményezései közül egyesek már megvalósultak, mások pedig megvalósulóban vannak. A kongresszusok eredményes munkásságából említessék még meg az, hogy a kongresszusok felállította kultúrbizottság indítványára *minden év októberének harmadik szombatja* a finn-ugor népek közös rokonsági ünnepéül jelöltetett ki. — De a finn-ugor kultúrkongresszusok munkájában van egy tátongó hasadék és mostani ünnepünk örömhangjai közt hallani véljük a határokon túl szenvedő testvéreink sóhajtásait. Az Orosz Tanácsköztársaságban lakó néprokonainkat szeretnénk szintén közöttünk látni. Különösen fáj nekünk az, hogy közvetlen a határaink mögött lakó véreink nem jöhettek el a rokonnépek közös ünnepére. Magyar vendégeink, a vitéz magyar nép képviselői! Az önök helyzete a trianoni béke után igen súlyos volt. Ezért az első kongresszus előkészítésekor nem remélhettük az önök részvételét azon. Annál nagyobb volt az örömünk, midőn mégis öt előkelő képviselőjük érkezett arra. Milyen nagy áldozatokkal és buzgalommal munkálkodtak önök azóta is a közös finn-ugor kultúrtörekvéseken, annak legfényesebb bizonyága a budapesti harmadik finn-ugor kongresszus, a legnagyobb és leggazdagabb tartalmú finn-ugor kultúrünnep...

A beszédek elhangoztával Bán A. jelentette a kongresszusra érkezett üdvözlő leveleket és táviratokat s kihirdette a bizottságok zárt ülésének határo-

zatait, amelyek szerint a legközelebbi kongresszus öt év múlva Tallinnban lesz, de amennyiben a rokonnépek óhajtják, előbb is összehívható. A *kongresszusi bizottságok* időnként előzetes összejöveleket tartanak a rokonnépek valamelyik fővárosában; a legközelebbi ily összejövetelt 1932 október havára tervezik Helsinkiben. A jelentés végül felsorolta az állandó kongresszusi kultúrbizottság választott tagjait, akik a következők; Finnországból: Matti Pesonen, Alfréd Jotuni, Yrjö Loimaranta államtitkár, K. S. Laurila, Antti Tulenheimo s végül F. A. Hästesko; Észtországból A. Veiderman, Gustav Ollik min. tanácsos, Karl Jürgenson államtitkár, Hans Kuusik és M. Muuga; Magyarországból, vitéz Haász Aladár min. tanácsos, Csekey István, Horgér Antal, Virányi Elemér, Ispánovits Sándor és Bán Aladár.

A kongresszus alatt a magyar, az észt és a finn egyetemi hallgatók képviselői tanácskozást tartottak, amelyen magyar részről Alfandry Rezső jelent meg. Mindhárom nemzet részéről előadások hangzottak el, amelyek során Alfandry beszédet tartott a rokonnépek ifjúságának együttműködési lehetőségeiről. A bizottság nagy sajnálatát fejezte ki azon, hogy a nehéz gazdasági viszonyok miatt Magyarországból nagyobb számú egyetemi csoport nem érkezhetett az összejövetelre.

A kongresszus befejeztével Finnország magyarországi követe, *Talas Onni* meghatalmazott miniszter meghívta a magyarokat gyönyörű falusi birtokára, Luuk-kiba, ahol a bájos fekvésű tóparti kastélyban dús lakoma várta a résztvevőket. A tóparton bemutatták a pogánykorból származó napéjegyei ünnepséget: a szentiváni tüzet, amelynek tündéries fénye mellett Talas miniszter, nemzetünk régi barátja lelkes németnyelvű beszédben üdvözölte magyar vendégeit. Költői lendületű beszédében párhuzamot vont az Ezertó-országának idilli szépségei és a poétikus érzések között, amelyek lelkét e ritka alkalommal eltöltik. Majd beszédét ekép folytatta: „Mi itt északon a sötétség és a fény váltakozó küzdelmének szimbolikus jelentőséget szoktunk adni. Ehhez hasonlóan örök küzdelem van az igazság és az igazságtalanság között is, s ez a harc nemcsak az egyes ember életében tapasztalható, hanem a népekében is. Amidőn én éppen harminc évvel ezelőtt először jártam Budapesten, hazám politikai életének egét sűrű felhők homályosították el. A finn nép ép akkor vívta gigantikus harcát szerény autonómiájáért, amely nemzeti életének bármily gyöngé, de mégis egyetlen biztosítékát tette. Önök tudják, hogy e hosszú és nehéz harcot népünk csupán a jog fegyverével küzdötte. Nem álltak rendelkezésére anyagi fegyverek, csupán az eszményi hatalom, amely az igazságban rejlik. Midőn Budapesten tartózkodtam, éppen akkor tört ki ez a harc, s ott vettem a hírt, hogy a finn nemzeti hadsereget feloszlatták. Ugy éreztem, hogy valamit tennem kellene népem érdekében s elmentem néhány magyar szerkesztőségbe, hogy Finnország politikai helyzetét feltárjam. Én akkor csak egy ismeretlen fiatal jogász voltam és ezekben a szerkesztőségekben mégis mindenütt szívesen fogadtak s alkalmat adtak arra, hogy a lapokban hazámról több cikket közölhettem. Ugy távoztam el Budapestről mint Magyarország legigazabb barátja, s ez a barátság élni fog szívemben mindenkor. Másodízben öt évvel ezután utaztam Magyarországba mint a Suomen Laulu énekar tagja. Ez alkalommal bejártuk egész Magyarországot s mindenütt leírhatatlan vendégszeretettel és szíveséggel fogadtak bennünket. A finn nép akkor szegény, elnyomott nemzet volt, de a magyar nép nem restelte a vele való rokonságot. — Később még többször megfordultam Magyarországon s mindig ugyanilyen barátsággal és szeretettel találkoztam. Akkor Finnország egét felhők borították; ez volt nálunk a sötétség korszaka s most az árnyékok a pompás Magyar-

ország egére borultak. A magyar nap most is ép oly melegen süt, mint azelőtt, de a magyar nép lelkében nincs verőfény; mély nyugtalanság honol ott a haza sorsa iránt. De remélem, hogy önök, kedves magyar testvéreim, most itt Finnországban a barátságának, a szeretetnek és a rokoni öntudatnak ugyanazt az érzését találják fel, amely minket finneket a nehéz időkben annyira lelkesített és bátorított... Önök nemsokára visszatérnek hazájukba. Kérem, beszéljék el a magyar testvérnépnek, hogy mi itt északon a sötét tél után ismét megpillantottuk a nap fényét s biztosak vagyunk abban, hogy az önök egén is győzni fog a napsugár, az igazság fénye az igazságtalanság éjszakáján. Mert joggal mondják, hogy a világtörténelem a világ ítélőszéke. Ezen ítélőszék előtt mind a magyar, mind a finn nép nyugodt lélekkel állhat, mert egész történelmi életükben csak egyet követeltek: igazságot!"

A kongresszus utáni napon még egy szép élményben volt része a magyar csoportnak; ekkor nyílt meg Helszinkiben a nagy dalverseny, amelyen több mint 3000 énekes és zenész s legalább 15.000 hallgató vett részt. Nem ecsetelhetjük itt e nagy jelentőségű ünnepség lefolyását, csupán azt emeljük ki, hogy az ott elhangzott beszédekben mindenütt megcsendült a magyar nemzet iránti rokonszenvnek és együttérzésnek a hangja. Az ünnepen maga a köztársasági elnök is részt vett s beszéddel nyitotta meg a dalversenyt.

A fővárosi ünnepségek befejezése után csapatunk vidékre utazott, hogy Finnország néhány híres részével és annak természeti szépségeivel megismerkedjék. Finn testvéreink előzékenysége gondoskodott arról, hogy ez a napokra terjedő utazás minden tekintetben kellemes és szép emlékeket hagyjon hátra lelkünkben. Először kelet felé vitt bennünket a hálókocsikból álló különvonat s Viipuri városát s a világhírű Imatra zuhatagot ismertük meg. A lelkes állomási fogadtatás után bejártuk az ősrégi város nevezetességeit, majd az egész társaság a város vezetősége rendezte villásreggelire ment, amely alkalommal *Thuneberg* városfő finnül, *Paasonen Aladár* ezredes magyar nyelven üdvözölte a vendégereget, amit *Móricz Péter* ügyvezető alelnökünk köszönt meg. A lakomán nagy beszédet tartott *Kaila Erik* püspök Magyarország hősi küzdelmeiről s azt a reményét fejezte ki, hogy a Magyar Hiszekegy szavai beteljesülnek s Magyarország rövid idő alatt feltámad romjaiból. A lakoma után a társaság az Imatrához utazott, de útközben megállapodott az ensoi gyártelepen, ahol az igazgatóság fényes ünnepséggel és lakomával várta a magyarokat, akik a gyártelepi zenekar hangjai mellett pár kellemes órát töltöttek el Finnország e vadregényes vidékén. Az Imatrától Viipurin át a társaság Nyugatfinnország központjába, az ország hajdani fővárosába, a finn kultúra keletkezési helyére, Turkuba utazott, ahol egy derűs és tanulságos napot töltött el. Itt *Helénus* kormányzó vezetése alatt a városi és kormányzósági urak mindent elkövettek, hogy a város nevezetességeit, a múzeumokat és az ősrégi várat alaposan megismerjük. A Hamburger Börs nevű szálloda óriási helyiségében rendezett ebéden az ünnepi beszédeknek egész sora hangzott el. A város nevében *Otto Viitanen* tanfelügyelő, a kormányzóság nevében *Helénus* mondottak lelkes beszédeket, amelyeket részünkről *Csekey István* és *Bán A.* köszöntek meg. Külön ki kell emelnünk *Penttilä* egyetemi lektor gyönyörű magyarnyelvű beszédét, amely költőileg ecsetelte a magyar nemzet évezredes küzdelmeinek kimagasló jelenségeit.

A turkui látogatás után búcsút vettünk a rokonnépek körében töltött feledhetetlenül szép napoktól és Stockholmba hajóztunk át. Az ott való tartózkodást főleg dr. *Leffler Béla* professzor barátságos szolgálatkészsége tette számunkra kellemessé. A svéd sajtó bőven foglalkozott a kongresszusról hazatérő magyar csa-

pat benyomásainak ecsetelésével és ezzel kapcsolatban a finn-ugor rokonság kérdésével. Nem foglalkozhatunk bővebben a visszautazás rajzával, csupán azt említjük meg, hogy mindenütt feledhetetlen emlékekkel gazdagodott lelkünk és tudásunk, de főképp a berlini Collégium Hungaricum megismerése volt számunkra tanulságos élmény.

A kongresszus nagy hatást tett nemcsak a három rokonnép körében, hanem a szélesebb értelemben vett turáni rokonság között is, aminek ékesen szóló bizonyítéka az, hogy a japáni Daido című lap külön cikkben üdvözölte a kongresszust, kifejezte azt a reményét, hogy a tudomány a következő évtizedben ki fogja deríteni azt a rokoni kapcsolatot, amely a japáni népet a finn-ugorokhoz fűzi, s amely viszonyt a japáni nép már most is melegen érez. A *finn és észt sajtóban* a nagy rokoni találkozó élénk visszhangot keltett s prózában és költeményekben ünnepelték a rokoni kapcsolatokat. Külön üdvözlő költeményeket írtak ez alkalomra: O. Manninen a jeles Petőfi-fordító, Larin Kyösti a Petőfi Társaság tagja, T. Karanko, A. Kajanto, s Észtországból Sööt Eduárd Petőfi-fordító, M. J. Eisen és H. Valma. A kongresszus finn bizottsága „Heimolitto” (fajrokonai szövetség) gazdagon illusztrált füzetet adott ki, amelyben kiváló írók a magyar és észt viszonyokat ismertették. Söderström könyvkiadó pedig Suomi-Éesti-Unkari címen díszes, illusztrált könyvet adott ki, amelyben a finn-ugor népek hazáját és kultúráját jeles szakemberek tárgyalják. A magyar részt gróf *Teleki Pál* írta. A magyar sajtó is mindvégig élénk figyelemmel kísérte a kongresszus eseményeit s útitársaink közül többen hazaérkezésük után tapasztalataikat és benyomásaikat külön cikkeiben örökítették meg. Legrészletesebb volt ezek sorában dr. *Sulyok István* kolozsvári lapszerkesztő cikksorozata, aki Keleti Ujság című orgánumban nagy körültekintéssel rajzolta meg a kongresszusi utazás lefolyását. Többi között így ír: „A finn-ugor nyelvrokonság ma már nem pusztán, szürke elmélet, hanem életet mozgató mély és meghatóan emberi gondolat. Ennek a gondolatnak, a közeledés és érintkezés mozgalmának Magyarországon lelkes és önzetlen hirdetői támadtak Bán Aladárban s a körülötte csoportosuló kicsiny táborban. S bár ezek a tudós és lelkes férfiak mindent megtettek szóban és írásban, hogy a magyar társadalmat reá ébresszék a finn-ugor együttérzés megbecsülhetetlen erkölcsi és érzelmi értékeire, kétségtelen az, hogy a nagyobbik részét annak a 320 magyarnak, akik júniusban részt vettek a IV. finn-ugor kultúrkongresszuson, mégis csak elsősorban a turisztikai érdekesség csábította erre az útra s az az olcsóság, melyet a finnek és észték vendégszeretete s a magyar rendezők önzetlensége együttesen szerzett meg. — Akár a turista kedvtelés, akár a nagy útnak olcsósága, akár pusztán a kíváncsiság vitt el valakit erre az útra, ha szemernyi hajlam is volt benne a finomabb szálú emberi szolidaritás érdektelen érzései iránt: a finn-ugor testvériség lelkes híveként kellett hazatérnie ezekből a távoli országokból, melyeknek népei erről a szolidaritásról feledhetetlen bizonyóságot tettek.”

Visszatekintve a kongresszusra és a vele kapcsolatos utazásra befejezésül tegyük szóvá néhány gondolatot, amelyek a jövőre nézve tán némi útbaigazításul szolgálhatnak. Az utazás lefolyásából kétségtelenül megállapíthatjuk azt az igazságot, hogy túlságosan nagy volt a résztvevők száma, s ez úgyszólván lehetetlenné tette az utazás kifogástalan lebonyolítását, főleg az elszállásolás és idővesztés elkerülése tekintetében. Ily nagy csoportokat legfeljebb az idegenforgalom lebonyolításában elsőrendű segédeszközökkel rendelkező országokban

lehet megfelelően adminisztrálni. Az útbaejtett országok legnagyobbbrésze még nem áll világforgalmi színvonalon. Mindazonáltal e tekintetben sem mondható a kongresszusi utazás céltévesztettnék, amint azt számos elismerő levél bizonyítja, valamint az, hogy a Nyugatfinnországi Turista-egyesület már most kifejezte óhaját nagyobb magyar és finn csoportok kölcsönös utaztatása érdekében.

Ami magát a kongresszust illeti, arra nézve is van egy-két megjegyzésünk. Az a baj, amelyet már a múlt alkalommal is szótartottunk, t. i. a *tárgysor túlhalmozottsága* most is fennállott. Mint a III.-nál, úgy ennél a kongresszusnál is az előadások száma túlságosan nagy volt, úgy, hogy gyakran igen gyérszámú hallgatóság jutott egy-egyre s viszont a tagok gyakran kénytelenek voltak lemondani az őket legjobban érdeklő előadások meghallgatásáról, mivel az egyéb, szintén elmulaszthatatlan számmal esett egybe. Emellett növelte a bajt a *nyelvi nehézség*, mivel a finn-ugor népek nem rendelkeznek közösen értett nyelvvel s így a legtöbb előadást német nyelven kellett tartani, amelyet sokan szintén nem értenek. E nehézség megszüntetésén és csökkentésén már sokat tanácskoztak az egyes bizottságok, de megnyugtató eredményre mindezekig nem jutottak. Magam részéről úgy hiszem, hogy itt csak radikális eljárás segíthet. Be kell látnunk azt, hogy az ilyfajta monstre összejövetelek nem alkalmasak tudományos kérdések többoldalú tárgyalására, ez szakkongresszusok feladata; az ily általános kongresszusok célja az, hogy a rokonnépek képviselői mennél részletesebben megismerkedjenek az illető ország és nemzet viszonyaival, általános tájékoztatást, érdeklődést merítsenek. Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a kongresszus legtöbb tagjának le kellett mondania a fenti cél eléréséről éppen a szóbanforgó túlhalmozottság miatt. Véleményem szerint teljesen elegendő volna, ha jövőben csak az ú. n. általános előadások tartatnának meg, minden nemzet részéről legfeljebb 3—3 s ezeknek tárgya csak a rokonnépeket kölcsönösen érdeklő, összehasonlító módszerrel előadott téma lehetne. Nem volna szabad itt mellőzni, amint az eddig történt, a nyelvtudományt, mert éppen ez az a kérdés, amely a nyelvrokonsági alapon egybegyűlt nemzettagokat elsősorban érdekli. Minden nemzet részéről egy-egy előadásban elő kellene tárnai az újabb fejlődésnek azon eredményeit, amelyek a finn-ugor nyelvrokonságot érintik.

A túlhalmozottságot nem csekély mértékben növelik az állami és városi előkelőségek rendezte költséges *fogadtatások és megvendégelések*. Bármily kellemesen érinti is az ily szíves meghívás a távoli vendégeket, mégis le kellene ezekről mondanunk és pedig két okból. Az egyik az, hogy az ezekre fordított tetemes idő megfosztja az ott megjelenteket a város nevezetességeinek alaposabb tanulmányozási lehetőségétől; a másik ok pedig az, hogy a meg nem hívottakban keserű érzéseket kelt a mellőzés. Legjobbna tartanám, ha a jövőnd kongresszusokon csupán egy fogadtatási alkalom rendeztetnék, amelyre minden tag hivatalos lenne s amelyen a vendégfogadó ország előkelőségei is megjelenének s közvetlenül megismerkednének az összes vendégtestvérekkel. Ebbeli felfogásomat dr. Jungerth Mihály követünk is helyesnek tartja, azért remélhető, hogy a jövőben a sok félreértésre alkalmat szolgáltató személyválogatás megszűnik.

Végül nem mulasztatom el, hogy ez alkalommal az egész kongresszusi bizottság nevében köszönetet ne mondjak azért a nagyértékű támogatásért, amelyet a kongresszus megrendezésében a m. kir. vallás és közokt. minisztérium IV. ügyosztálya részéről mindenkor tapasztaltunk, s ugyanezen köszönet illeti a kongresszus magyar bizottságának minden tagját, de különösen annak ügyvezető elnökét, *Vikár Bélát*, aki tanácskozásainkat bölcs tapintattal vezette. Ugyane köszönet illeti

azon derék útítársainkat, akik részt vettek a vezetőség sokágú munkájában; ezek a következők: dr. Gaskó Dezső, Ury Dezső, vitéz Raffay Béla, Lopata József, Martonfalvai László, dr. Koralevszky Géza, dr. Sulyok István, dr. Virányi Elemér, Faragó József, Feigler Otmár és Kornya Sándor. De úgyszólván lehetetlen lett volna nagy és nehéz feladataink megoldása, ha finnországi követünk nem támogatott volna bennünket. Nem felejtkezhetünk meg e helyütt kedves útítársainkról sem, akiknek bizony többször szükségük volt türelemre és kitartásra a hosszú út nehézségeinek és megpróbáltatásainak elviselésében. Ugy hisszük azonban, hogy mindezt kárpótlást nyújtanak nekik azok a felemelő benyomások és maradandó emlékek, amelyeket a IV. finn-ugor kongresszus s a vele kapcsolatos utazás napjai alatt szereztek.

Üdvözet a magyar néphez.

— Arvi Järventausta —

Oh pusztá népe, üdv neked,
Finn testvér jó te hozzád.
Csak Isten tudja, mennyi táj
És mennyi messze ország
Késlelteté a lépteit,
Míg szép honodba ére,
Hol őt örömláz fogta el
És lángra gyúlt a vére.

Kiterjedd rónaságok és
Sötétkék ég fogadták,
Fehérlő falvaknak sora,
Mint tengeren vitorlák.
A büszke Duna partjain
Sokáig állt merengve
És ünnepélyes hangulat
Ölén ringott a lelke.

Látott villanni kardokat
A multak messzeségén:
Árpád s vitézi vívni ott
Győzelmi vágyban égvén;
Látá: lován testvér-magyar
Száguldva ront előre,
S hallá az ősi dalt, amit
Átvett a pusztá tőle.

A finn testvér ezt látta és
Bús könny fakadt szeméből,
Megremegett kemény szíve
Egy bűvös ihletéstül:

Lelkében ott száguldoz ő
A magyarok sorába',
S rá is derül Árpád vezér
Szemének egy sugára...

Temérdek év múlt, s a sereg
Azóta szerteszéledt,
De Árpád mintha mostan is
Így biztatná a népet:
„Hej, föl! legények lóra mind,
Útött nekünk az óra,
Hi a haza, a csonkitott,
Hogy meghódítsuk újra!”

És mintha döngne a mező
Tombolva harci ménék
És a villámló ég ivén
Nyilak süvölténének...
Most összezsapnak, küzdenek,
Vér ömlik a harasztra,
A hön javáért, hogyha kell,
Mind örvendezve halna...

A finn testvér ezt érzi s im
Egyszerre összerezdül —
Feléje hős szellő legyint
A rónákon keresztül.
Megérti: bűbáj volt csupán,
Mi vont szemére fátyolt,
A daliák, a paripák,
Mind tünde délibáb volt.

Sohajtvá nyugszik végre meg,
S kezét előre nyujtvá
Beszél magában, lelkesül,
Mosolyg felé a pusztá.
Szól: „Itt van most is a sereg,
Melyet harcolni láttam,
Itten lakik a hősi nép,
Mely jött Árpád nyomában.”

Isten veled, puszták fia:
Testvéred elmenőben.
Most görnyeszt bár nehéz iga,
De higgy a szebb jövőben!
A nép, amelynek nyelve zeng,
Mint harci kard acéla,
Föltámad az még, nem lehet
Rút cenkek martaléka!

Finnből: *Bán Aladár.*

Hősök faja.

— K. E. Sööt. —

Hősi fajta vagyunk, aki szikla öléből eredt ki,
S kit sas ringata egykor a bérci tetők magasán fenn;
Jégzivatar zúgá a fülébe a had riadóját,
Büszkén szólva magyar dicsről s Kalevék erejéről,
Megjósolva kaján sorskény sok ezernyi csapását
S küzdelmet természeti és zord harci erőkkal
Távoli mult ködein s a jövőnek pirkadatában...

Csillagok és ragyogó villámok fénye vezette
A rokonok seregét, mikor indula honkeresésre.
Egy közülök gránittalajú finn földre vetődött,
Másikat Észthon ölelte magához, a harmadikat meg
Kárpát bérce s az alföld róna-vidéke fogadta...

Sok bételjesedett abból, mit a sors szava jósolt;
Volt diadal s zúdult a fejünkre csapások özönje:
Háboru és ragadós nyavalyák s inséges időszak,
Amde az égi erők oltalmat adának a vészben,
S szorgalom s büszke előretörés meghozta jutalmát.

S élni fogunk mindaddig, amíg az ereken a vérnek
Egyazon árama foly s rokon ösnyelv zeng ajakunkon,
Míg a szabadságért küzdünk és érte hevülünk
Nemzeti boldogulás vágyát ápolva szívünkben.

Szent az életöröm s szent érzet a tiszta barátság,
Amde dicsőbb ennél is a fajszeretet lobogása,
Mely közelébb visz minket az emberi célkitűzéshez:
Közjóért híven munkálva teremteni jobb kort,
Mit nem dönt soha meg önkény és zsarnok erőszak!

Észtből: *Bán Aladár.*

A rokonnépek nemtője.

— M. J. Eisen.—

Tölgyerdőben jártam egyszer
 Sudár fáknak árnyékában,
 Égetően süttött a nap,
 Nyár csókolta Máriahont,*
 Kakuk kakukolt a lombon,
 Fülemüle szólt a bokron.
 Egyszerre csak zúgást hallok,
 Fejem fölött a magasban.
 Gondolom, sas röpült erre
 Pihenni a tölgy lombjára.
 Nem sas röpült ide bizony
 Pihenni a tölgy lombjára,
 Más madár se szállott erre,
 Lomb hűsében hogy pihenne:
 Tündér települt az ágra,
 Nyugodni a tölgy lombjára.
 Föl a fára tekintek hát,
 Figyelem a tölgyfa lombját.
 S ím, a tündér arcát törli,
 Szeme könnyét száríttatja.
 Fölszólalok a tündérhez,
 Így kiáltok néki nyomban:
 „Miért búsulsz, mondd, tündérkém,
 Mi rágódik szived mélyén,
 Hogy a szemed könnyben ázik,
 Orcádon búvív patakszik?
 Letekint a tündér most rám,
 Szomorúan szólva hozzám:
 Van ürügyöm sírni mostan,
 Okom, hogy a könnyem ontsam:
 Gyermekeim gyászolom én,
 Kesergék kedvesim vesztén,
 Keblemről kik elszakadtak,
 Szárnyam alól messzi szálltak.
 Véres háborúknak vésze,
 Adáz ellenség haragja
 Elkergette fiaimat,
 Messze üzte lánykáimat
 Edes otthonuk öleről,
 Atyjuk háza küszöbéről.
 Egyik mene észak fele,
 Másik nyugatra bolyongott,
 A harmadik délre szállott.

Volga mellé ment az egyik
 Oroszország pusztáira,
 Másik testvér messze méné
 Kárpát bércei vidékére,
 Duna-Tisza tájékira,
 Délbábos rónáira.
 Mások pedig telepedtek
 Balti tenger partjaira.
 Mindannyian elszéledtek
 Tájaira távol földnek,
 Elfeledték édes atyjuk,
 Nincsen anyjuk szeme rajtuk,
 Bátya öccsét nem ismeri,
 Hugát nem öleli néni,
 Család elvált a családtul,
 Nem a nemzetségi fárul.
 Nem tudják az észtek, finnek,
 Rokonaik hova lettek,
 Magyar ugorral nem érez,
 Finn nem hajt a permi néphez,
 Mari, mordva, udmurt és vót
 Nem tudja, hogy egy testvér volt;
 Liv a lappal és a vepsszel
 Nem törődik szeretettel.
 Testvér testvérral nem érez,
 Idegen lett vér a vérhez!
 Ezért búsulok én árván,
 Epedek a tölgyfa lombján!"
 Így felelek én e szókra,
 Válaszolok néki szólva:
 „Drága nemtő, édes tündér,
 Talán mégis megenyhüdnél
 S föltárnád a sors rejtelmét,
 Mivé lesznek mind e népek,
 Vérrokonok, fajtestvérek?"
 Tündér szóla erre nyomba:
 „Két-három nép van még, kinél
 A rokon szeretet él,
 Kettő egymás mellett lakik,
 Távol esett a harmadik.
 Tovább táplálom én bennük
 Testvérségi hű érzelmük,
 Lelkesedés lángját szítom,

* Máriahon Észtország képletes neve volt a katolikus korban.

Támogatom őket bizony.
Szavaimat ők megérték,
Lelkük rejtekébe vették,
Ezért támogattam őket,
Segítém a törekvőket;
Adtam, mire szívük vágyott,
Független hont, szabadságot.
Hogy győzzenek minden bajban,
Karjaikba erőt adtam.
S bár a magyar testvért nyomja
Túlerőnek vad hatalma,
Hősiesen túrjon ő csak,
A bús napok majd elmúlnak,
Egyik nap jó, másik eltel',
Éjszakára derül reggel
S visszahozza a magyarnak,
Amit tőle elraboltak!"
Am én tovább tudakolom,
Tündérasszonyt így faggatom

„Édes nemtőm, jó tündérem,
Még ez egyre felelj nékem:
Mi leszen bús Karjalából,
Vulgamenti rokonságból,
A vót és vepsz testvérekből,
Nehéz sorsú véreinkből?"
Tündérasszony erre szóla:
„Jó Isten a sors tudója,
Homályban a jövő útja,
Sűrű sötét köd borítja.
A mi gyöngé, kicsiny még ma,
Hamar nagyra nőhet néha.
Napok jártát sors intézi,
Idő mér ki ösvényt néki!"
Elhallgatott most a nemtő,
Ajakára szó több nem jő;
S én az erdőn ott maradtam
Elmerengve, egymagamban...

Észtből: *Bán Aladár.*

Üdvözet a testvérnépekhez.

— T. T. Karanko. —

(A IV. finn-ugor kongresszusra.)

A Finn-öböl partjairól Duna s Ruija* tájához,
A finn-ugor testvérekhez hívó szózat támadoz:
Nagy nemzetség gyülekezzél, fényes ünnepség fogad,
Örömtüzek lángja festi pirosra az ormokat!

Meghallotta a hívó szót magyar, észt és liv vidék
S óceánon túlra is a szellőszárnyak elvivék.
De van táj, hová e szózat nem tud még elszállani,
Hol a szeretetnek tüzet rabság könnye oltja ki...

Hű testvérek, magyar és észt, halljátok meg szavamat,
Kik vér árán szereztétek rég várt szabadságtokat,
S te is halljad, édes vérem, szabaddá lett nemzetem,
Olvadjatok eggyé hárman ezen a szép ünnepen!

Egy a mi szent hivatásunk: önkény ellen küzdeni,
Lenni nyelvünk fenntartói, művelődés őrei,
Egy a bánat is szívünkben s egy a remény, bizalom,
S egy a vágyunk: élni mindig emberül és szabadon.

* Norvégia Finmarken nevű vidéke.

Magyar nemzet, dicső lovag! nincsen párod a csatán,
Bástya módra álltál egykor Európa őrfokán,
Védelmeted Nyugat népét, mint gyermekét az apa...
Suomi is éppen így volt Északföld védőfala.

Zordon sorsa bilincseit Eesti hősén hordozá,
Mígnem végre felvirradott a szabadság napja rá...
Jaj, de mikor szabadul fel Karjala és Inkeri?
Meddig kell még véreinknek rabigában sinyleni?

Üdv tinéktek, rokonnépek, halljátok meg mind, akik
Ott senyvedtek rabságban a Volgától az Uralig,
Újra szárnyra kél szózatunk, köszöntünk im titeket,
Szeretetünk ébressze föl a szunnyadó szíveket...

Üdvözlégy, te ősi hely, hol bölcsönk ringott egykoron,
Neked hódol, téged tisztel e szerény dal ajkamon,
Tünt évezrek homályából rokonérzés tör elő:
Sötét multnál, bús jelennél dicsőbb legyen a jövő!

Finnből: *Bán Aladár.*

Akseli Gallén-Kallela.

Irta: Thorockai Wigand Ede.

Nehéz dolog az embernek régi barátjával foglalkozni, mégis, ahogy Gallén-Kallela nagy munkásságának eredményét nézem, elfog az öröm: ime egy azon kevés irigylendő közül, akinek érdemes volt művésznnek lennie.

Hogy Gallén nemzeti lélekzetű művészetét megértsük, tudnunk kell, hogy régi, pogány hagyományokból szívta élet- és alkotóerejét. Hogy ezt megbecsülhessük s tanulságot meríthessünk belőle, — szükséges, hogy a finn kultúrtörténet jellegzetes vonásait egybefoglaljuk.

Északon Oroszország és a skandináv államok közé ékelődik „az ezer tő országá”. Fenn apró lappok tusakodnak nyomorúságukban a minden tenyészetet lekaszáló viharokkal, míg délen egy maroknyi, de hősi nép hangyamódra szorgoskodik a mind magasabbra emelkedő kultúrbástyák között. Ez az alig 3 millió lelket számláló nép, melynek vasakarát fellobbanó lánglélek hevíti, edzi, — a közelmúltig vívta harcát fennmaradásáért. A finnek már a VII. sz.-ban települtek ide s csak a XII. sz.-ban tértek a kereszténységre, tehát nálunk 200 évvel később. Ennek tudható be, hogy megőrizték az ősi nemzeti pogány vallás jelképeit. Ennek ható ereje edzé fajukat s megalapozta hatalmas nemzeti jellegű kultúrájukat, amelynek száalai messze visszanyúlnak az ősiségbe. Sajnos, mi jelképeinket az új hit jegyében prédára vetettük. A mi pogány-nomád regeköltészetünket a kereszténység eltörölte s kialakulóban levő népeposzunkat a korai, minden judícium nélküli, tudákos krónikás józanság ölte meg. Vele faji és nemzeti jelképeink elenyésztek s forrásaik betemetődtek. Ez az oka, hogy nálunk ősi alapon nemzeti kultúra nem fejlődhetett.

A finnek 1107-től 700 éven át a svéd kultúra nyüge alatt vonaglottak, anynyira, hogy ez még anyanyelvüktől is majdnem megfosztotta őket. 1807-ben IV. Gusztáv svéd király I. Sándor cárnak átengedte országukat. Hiába volt az ellenszegülés; a finnek 1809. szept. 17-én a Haminában kötött békeszerződéssel végleg az oroszokhoz csatoltattak. De alkotmányt, autonómiát kaptak s egybehívták országgyűlésüket is. Szerencsére gyorsan felébredt bennük a dacos öntudat, hogy tulajdonképen finnek volnának és nem svédek! Villámsebesen felcikázott bennük az erős faji és nemzeti öntudat; — mikor fog ez nálunk felébredni? soha! — s az önálló faji műveltség olthatatlan szomja? — A finnek lázasan keresve-keresetek, de nem találtak önmagukra. Semmire sem bukkantak, csak egyetlen erőforrásra, a vasakaratra. Rá eszméltek H. G. Porthan és R. Becker egykori figyelemztetéseire, hogy a nép igen sok és becses ősi éneket tud s régi szokást őrizett meg. Ennek alapján behatoltak a néprétegekbe, ahol még élt a nyelvük s vele az ősi finn szokások. Leereszkedtek oda, mint a mi igazi költőink — s ott öntudatlanul megőrizve találták minden kincsüket. Itt még félkézzel, suttyomban áldozgattak a vének pogány isteneiknek, csillagaiknak. Az ősi pogánykori áldozókövek nem hültek még ki s elrejtett helyeken felébredt az oltár tűzének kihunyó lángja. S míg az öregebbek a közjogi adminisztráció berendezésének szálait fonogatták, addig az ifjak eszményi sugallatok fellángolását, szitották lázas hévvel az ősi multban rejlő szellemi erők feltárásával. Az alig pelyhedző bajuszú *Lönnrot* Illés 1823-ban, — mint az elátkozott királyleányt felszabadító világgá ment legény, tarisznyát csatol vállára, — hogy gyűjtse benne az ősi népköltészet maradványait, bejár elhagyatott nagy vidékeket, meglakja a finn „kotá”-t, — a rudakból kúpalakra egybetakolt fasátort, — fenyőtönkökből egyberótt „pirtti”-kben, füstös házakban, „sauná”-kban, — fürdőházakban avagy ősi módra kövekkel bélelt tűzhelyek körül elüldögélve virrasztva hallgatja a kanteleval kísért ősi énekeket. Vasmacska támasztá alá az öles tüzelőfát, szikrája hol vígan pattogott, hol sirt az égő fája s a megfáradt, tarfejű, magukbanéző vénék bő beszédbe ereszkedtek. S ő jegyezte a hallottakat. A népdalok hazája Karjala. Egyik legértékesebb runo-énekes, a 80 éves Arhippa Perttunen volt, ki egymaga 3 nap és éjszaka énekelt anélkül, hogy ismétlésekbe esett volna. Amikor Lönnrot ezeket az ősi énekeket összeillesztgette, bámulatos eredményül napvilágra jött a Kalevala népeposz s 1835-ben ki is adták első formájában. Ez eredményen felbuzdulva, megalakították a Finn Irodalmi Társaságot, melynek feladata lett foglalkozni a további kutatásokkal, époszi kiegészítések, szájhagyományok, régi szólások, megőrzött élő emlékek gyűjtésével. (Cajan, Castrén, Porkka szintén kutató utakra indultak, utóbbi Ingerlandban egymaga 70.000 strófát gyűjtött. Europaeus átkelt Oroszországba s Tveri kormányzóságban felkereste azt a csöppnyi finnséget, mely a XVII. sz. elején odamenekült s megtalálta a remek Kullervo-epizódot.) Tehát a fajbeli önmegismerés vágyától megihletett, áthatott lélekkel, emberfeletti erőfeszítések árán mentették meg az enyészettől a Kalevalát. Azon épült fel aztán csudás nyelvük, szintiszta nemzeti kultúrájuk s Gallén irányító erejű, hatalmas művészete is. Gallén nemcsak hazájának büszkesége — világviszonylatban is tündöklő a neve s a megühdött finn kultúrában fogalom.

A finnek 1907-ben állítottak ki először nálunk, hogy milyen eredménnyel, ezt legrövidebben s egyszersmind legjellemzőbben Lyka Károly avatott tolla ismertette az alábbiakban: „... minden festés, szobor csupa szófukarság, mintha csak akkor ejtenének ki egy-egy mondatot, ha abba belefoglalhatnak egész hónapra való mondanivalót. Az egész terem rendületlenül komoly, de nem komor.

egyetlenegy mosolygó arc sem látható. Jókedv nincs itt — érthető, hisz akkor még orosz járom nyomta őket — de alig van bánat is. Valamely férfias elhatározottság az alapvonás." Itt a művészet nem fecsegett, hanem méltó komolysággal ejtette ki mondanivalóját. Nagy és erős a finn művészet, mert nem olvad be, mint a mienk, idegenbe, hanem önmaga életét éli.

Gallén az állami nagy aranyérmét kapta nálunk. Más művész ilyenkor pár köszönő sort küld elismervényképen. De ő másfajta. Eljött személyesen köszönetet mondani s megismerni azt a nemzetet, mely az ő nem hétköznapi művészetét megértette; — ez főleg Lippich Elek személyének tudható be. Érdekelte finn barátunkat a magyar művészet is.

Gallén egyéniségét csak oly nemzet szülhette, alakíthatta, amely őspatinás műveltséggel bir. Ismertettük, hogy évszázadokon át törte a finneket idegen járom, de az ő nemzeti pogány oltár jelképeit megőrizték a két elnyomó állam nemzetietlenítő törekvései mellett is. A hamu alatt szunnyadó, de még eleven parazsat szitotta lángra Gallén művésze. Érezte, hogy csak a múlt biztathat, ígérhet jövődöt az élő művészetnek. Lángelméje sugallta, hogy nemzeti jövőn munkál az, aki az ősiségben gyökeredző szimbolumokat felidézi s mentül messzibb nyúlnak ezek vissza, annál jelentősebbek a jövőre s el nem apadó forrásai, fejlesztői az ősi erőknek, s mérföldkövei a fejlődésnek. A maroknyi finn nép ámulatba ejtette a művelt világot a párisi 1900-as világkiállításon, alig néhány esztendeje újrakeletkezett művészetével. A Kalevala feldolgozása Gallént már gyermekkorától foglalkoztatta. Anyagát lassan előkészítette s 1890-ben, tehát elég fiatal korában mint új elemet illesztette be művészetébe. Ez adta a kulcsot ahhoz a bonyolódott, hatalmas művészeti tüneményhez, melynek Gallén-Kallela a neve. Eleinte, ami érthető, kevés sikerrel működött, mert a hazai kritikának meglehetősen zavaros véleménye volt az ő elmélyedt szimbolista irányáról. Szerinte addig volt ő nagy festő, míg, mint elődei, naturalista módra festett. Az esztétikai kontárok művészethez nemértése elkésérítette őt s végleg megcsömörlött tőlük. Háta fordított Helszinkinek s innen egy nap utazásnyira Kallela őserdejében hatalmas hajlékot ácsolt magának, ott élt családjával 7 évi önkéntes száműzetésben. Itt élt ideje és művészi átalakulása külön fejezetet érdemelne. Hiszen itt végigfutotta a művészi kérés teljes skáláját, eljutott a technikai készség, mesteri tökély csúcspontjára. Szerencsére, gyorsan megérezte, hogy szembe kell szállnia azzal a veszedelemmel s gonosz ügyességgel, mely mint teher hárult rá: lerázta magáról, művészetét visszavezette eredeti elemeire, a vonalra és a színre, mely magában foglalja a jellemzőt s egyszerűségében mindig a leghatásosabban érzékelteti a mondanivalót. Megtalálta önmagát. Kutató szelleme, mely a dolgok mögött kémlel, nem hagyta pihenni. Tudása érett, stílusa egységes, monumentális lett.

Élete ezen hathatós fordulatának első eredménye a „Sampo — varázsmalom — védelmezője.” E kép olyan dús, tartalmas, hogy róla külön lapokat írhatnánk. Alig másfél négyzetméteren egész ütközet. Itt a dekoratív — díszítő — stilizáló elemek összeolvadásában rejlik a komor és sugalmazó erő titka. Az agg Väinämöinen kiformált tipikus alakjának végleges megjelenését e képen rögzíti meg először. Höfehér, sörényszerű haj és szakál; ferde, bozontos szemöldű szemének mély, haragos villámlása. Aki a múlt mélységéből meríti alkotását, annyi léttel átöntve az feltétlenül minden idők és nemzetek legnagyobb alakító szellemei közé tartozik. Ez a kép új korszakot jelentett a festőművészet fejlődésében s Gallén maga sem jutott minden képeiben ilyen eszmei magaslatra. A testvér-gyilkos” c. művén az alak mögött kacskaringó kunkorodik mint valami ördög-

farok. „Joukahainen bosszúja”-n a táj fagyos, végtelen sivárságából s az elsárgult fűzfa leveléről a gonosz kajánság, gyűlölet sziszeg. Az „Új nap csábít új partok felé” képen ismét felhasználja a szín minden mélységét és világító erejét. A „Lemminkäinen anyja fia holttesténél” az archaizálás és realizmus összeolvadása. Az anya arkifejezésén a lelkipolyamat megrendítő erejű. A kompozíció egyszerűsége s a tompa színek mély komolysága ünnepi fénybe olvasztja a képet. A „Dühöngő Kullervo” pedig ragyogó plein-air. E képen Gallén olyan arctorzulást rögzít meg, melyben a szem örjögve forog, anélkül, hogy fintorképpé válnék. A titok nyitja pedig, hogy a vad harag kitörése nemcsak az arc eltorzulására szorítkozik, hanem áttér az egész kompozícióra. Itt a kép, valamint a dühében felpattanó alak párhuzamos vonalakban a magasba emelkedik. De a nyár izzó békéjében pihenő táj még erősebben visszhangozza a düh mereven felszökő kitörését. Milyen fájdalmas, mély elégiát lehel a „Csónak panasza”, — Majovszky Pál tulajdonában, számtalan más értékes rajzlappal együtt. — Vagy nézzük Ilmarinen-t őserdei társaival, ahogy kalapálják óriási kovácműhelyükben a sampo csodamalmot. E képen a Kalevala megrendítő ősi szelleme rejlik. Ilyen hatalmas kompozíciót s erőt csak egy Gallén kivételes tehetsége ajándékozhatott a világnak. Minden képének tárgya, színe, feneketlen mélységből fakad, mely olykor konok, merengő, olykor cikázó, viharos, mint az égháború. Világos, hogy ilyen egyén, aki oly hévvel kutató szellem, kiemelkedő hatásokat hoz létre az arcképfestészetben is. Az ő hatalmas egyéniségével nem egyeztethető össze, hogy bármely tucat-arcba, jellembe alázatosan beleilleszkedjék. Akkor fest valakit le, ha belső ösztön hajtja mind lélektani, mind művészi szempontból. De portréiban aztán mély és erős a lélek megrögzítése: méltán nevezhetjük őket a világművészet színe-javának. Főleg jó arckép az édesanyjáé, Rittner híres német színésze, Sibelius finn zeneszerzőé, Gorkijé és feleségéé, mely utóbbit madonnának címzett. Gallén gyűlölt minden epigonművészetet. A festés nála alárendelt kifejezési eszköz. A raffinált koloratúr énektől, technikai virtuozitástól megundorodott. Monumentális egyszerűsége, bensősége vágyott. Nem a hangok gazdagságára, hanem mélységére áhított a lelke. Élete hivatásául tűzte ki a Kalevala-éposznak művészi tartalmában, alakban és színben illusztrálását. Ezzel kezdte és végezte fő-életművét.

Gallén nevével először 1895-ben találkoztam a „Pán” című magas színvonalú irodalmi és művészeti folyóirat első számában nem kisebb nevek közt, mint Nietzsche, Klínger, Segantini, Stuck, Zorn. Mindezek a művészet állócsillagai maradtak. Galléntől több illusztráció volt Scheerbart „Királyi ének” című költeményéhez. (Eredetije Majovszky Pát tulajdona.) De elevenen élnek emlékezetemben azok a freskók is, amelyek a párisi világkiállítás finn pavillonjának kupolatermét ékesítették. Ezek egy csapásra oda kiáltották nevét a világnak. Megvolt bennük az a hatalmas és teljesen új, kiforrott művészet, amely tárgyát a Kalevalából vette. Egyik kép a pogány vallás menekülését ábrázolta a kereszténység elől komor, jelképes ábrázolásban. Ehhez csatlakozott „Ilmarinen kovácsolja a sampót”, „Väinämöinen védi a sampót”. Mindezeket lírai és drámai hatású erőben csak olyan művész komponálhatta, mint ő. Reám nézve legértékesebbnek tűnt fel egyszerűségében rejlő genialitással megalkotott „Ilmarinen”-je, amint pompás táltosával felszántja a varázsos színekben csillámló kígyóföldet. E képek, sajnos, a párizsi kiállítási pavillon lebontásával megsemmisültek, de a finn nemzeti Múzeumban új életre keltek.

Gallén nálunk.

Ide s tova negyedszázada annak, hogy Gellérthegy-uccai műtermemben kandallóm előtt ültünk. Tűzhelyemben lassan életre kapott a rőzse lángkévéjének táncos virága s olvashatóvá tette a füstfogó-lemezen áttört írást. Ezt ő fürkésző szemmel rögtön észrevette és betűzni kezdte: „YSA PUR ES CHOMUV WOG-MUC”. Kérdezte, mit jelent ez s mennyiben kapcsolatos a tűzzel. Megmagyaráztam, hogy ez idézet a legrégibb nyelvmemlékünkől, a Halotti Beszédből. Rögtön megragadta figyelmét s kért, hogy az egészet olvassam el neki. Levettem a falról a facsimilét s a régi írást betűzve fordítottam le. Közben-közben megszólalt s kérdezte, hogy tudatában vagyunk-e értékének s hogy mennyi inspirációt szolgáltatathatna ez egy művésznak. Mondtam, sajnos, a mi fostani művészeink nem mélyednek el a múlt hagyományaiba. Amint egyre jobban lángra lobbant tűzünk s kékre avatott gerendás mennyezetem visszaverte fényét, megvilágította szobámat, — észrevette bokályaim, tányérait mázának csillogását, valamint mesékből ittmaradt sujtás-írásos erdélyi varrottasaimat, mezőkövesdi himzéseimet, amint élesen rovódtak a meszelt falakra. Nézésükkel nem tudott betelni forrongó lelke. Mohón forgatta, sok mindent kérdezve — ezen nem volt mit csodálkozni, hiszen életében először látott magyar hajlékot s népművészetünk nem éppen számos, de legjellemzőbb példányait. Megérezte bennük azt, amit a magyar „grand art”-ban nélkülöznie kellett: a kápráztató színözönű cserepekben s az írásos művek színes fejtejtőjén mint virágzik ki a magyar lélek s Turánból jött bölcsődalok danája mint kísért bennük. Elmagyaráztam, hogy évszázadokkal ezelőtt korongálták ezeket a fazekasok, kifestették, míg a fodorvásznakon levő titkos sujtású hímeiket egykori asszonyok dedányjai fonták, szőtték, himezték. Ha tudnám, hogy nálunk megértének, fakó szálaikat legombolyítanám s rejtett lelkük hallgatag álmait, életük folyását, sorsuk gombolyagját hosszan végigvezetném a multat visszasíró emlékektől maiglan... Elmélkedés, eszmecsere közben izzó lélekkel tűnődünk a magyar művészet jövődjén. Érdeklődött újabb munkám iránt — a régieket ismerte az angol „The Studio”-ból 1900-tól kezdődőleg. — Megmutattam neki először népi építkezésünkről s házkörüli készségeinkről egybegyűjtött rajzfelvételeimet stb., hogy megértse a belőlük merített tanulságok alapján felépítendő stíluskísérleteimet. Elámulva nézte Erdély, Göcsej, Mezőkövesd s Alföldünk törzsökös népi építkezését s a berendezésünkről készült tanulmányaimat. Néha rokon elemekre bukkant; s ez elég gyakori volt, hiszen Erdély éppoly erdős és hegyes vidék, mint az ő hazája, tehát a fa- és kőépítkezésük közös s hasonlóan ősi tradíció alapján őrzik a gérezdberótt, boronás, kérgétől megfosztott fenyőből készült házaikban. Gyönyörködött bennük. Elbeszélgettünk egyes kiegészítő magyarázatokkal, rajzolgattunk s közös megnyugtatótatásunkra szolgált, hogy a hagyományokat jóformán teljes épségben megőrizve találtuk, ami a néplélek rendíthetetlen következettségének tudható be. Elragadtatással nyilatkozott régi népkultúránkban rejlő erőről s hogy milyen ázsiai ösműveltség tanulságai rejlenek a vének hagyományai-ban s hogy mennyire él ez még a nép alkotásaiban. Akár ház-, bútór-, faragás-, fazekasművéségben egyaránt. Amint így — rendszerint hajnalig — eltérefelgettünk, egy alkalommal elővettem jegyzeteimet, „Virágainkról a néplélekben”, beszéltem a virág-hiedelmekről a babonában, gyakorlati gyógy- és díszítőelemnek való alkalmazásukról s a virágokhoz fűzött mondákról, regékről, mesékről. Végül pedig föltártam előtte a magyar csillagabrosz rejtelmes kincseit. — Később, 1915-ben „Öreg csillagok” címen illusztrálva megjelent művem alapján. Amint egyes csillag-

képekre, pl. a Kaszásra tértem, mondta, hogy náluk ebben Väinämöinen kaszáját tiszteli a nép, a Fiasztikot pedig „Szítá”-nak nevezik. Mondám, hogy nálunk a vén székelyeknek egy része is úgy hívja. Örvendtünk mindketten, hogy nemcsak testvérnép vagyunk, hanem megőriztük a lelki rokonságot is: a kezdetleges népek képzeleti világa mennyire azonos, még az égi virágok beszédes hagyományaiban is. Mindjobban elmélyedve megsejti, hogy a mennyboltra írt csillagvilágunk megőrizte a nemzeti mítosz eleven tanulságait, s a magyar faji lélek történelme írva van a csillagszemekben, ódonnevű, égi titkos ábrázolatokban. Ime egy idegen művészek kellett jönnie, hogy megfejtse nekünk azt, amire irodalmunk és művészetünk nem eszmélt rá. Vendégem felszikkasztó szemekkel mondta: „Érthetetlen, hogy egy népnek, mely olyan gazdag hagyományokkal és formakincsekkel rendelkezik, nincsen az élet talajában gyökerező, önálló művészete, hanem idegenben jár, koldusköpenyeget kérve, hogy azzal fogyatékoságát toldozgassa, foldozgassa.” Igaza volt. A mi kultúránk felszínén jár s nem mélyed el a múlt értékes hagyományaiban, hanem nemzetközi alapra épít, s annak forrásaiból merít. Izsó Miklós, Munkácsy, Zichy stb. kortársaival megszűnt a magyar művészet nemzeti jellege. Ma már csak nyelvében él nemzetünk, egyébben sem.

Visszatérve munkásságomra, mondám, hogy töprengéseim arra az eredményre vezettek, hogy csak nemzeti talajban gyökerező művészetnek van jogosultsága. Ez minden élő és alkotó korban a viruló erőben ismerhető fel. Mihelyt jellegét elveszti, a múlt vész el, nemzetközivé, értéktelenné válik. Előbbi törekvéseimben csak a felsőbb rétegek fényűzését emeltem, de nem tettem vele szolgálatot hazámnak nemzeti szempontból s még kevesebbet népemnek. Meggyőződése, hogy minden kozmopolita szellemű működés gyengíti, sorvasztja a faji erőt s végeredményben nemzetgyilkolás. Nemzeti kultúra pedig az, amelynek sajátossága a haza rögében gyökeredzik s a nép szívéből, faji lelkéből táplálkozik. A néptől eredt minden kristálytiszt és termékenyítő művészet, neki kell azt visszaadnunk. Arra jutottam, hogy a parasztház minden nemzeti építészeti példala és minden korban szervesen sarjadt az az anyagból, azért maradt élő és eleven küszöbétől gerince tarajáig s a tájjal mindig szerves kapcsolatban. Nemzeti építészeti fejlesztésében az én meggyőződése, hogy a parasztházak alapvetőnek kell maradnia, mert évszázados tapasztalatok letéteményese; magva, lelke az alaprajz; ez magában foglalja mindazon fejlődési csírákat, amelyek bárminő igényeket kielégíthetnek a nemzeti jelleg feláldozása nélkül. Természetesen nem kell gépiesen másolgatni, hanem szellemét kell tanulmányozni s a leszűrt, megemésztett eredményeket átültetni a kor igényeinek megfelelően...

Igy elvitáztattunk számos estén át rajzasztalom körül. Virradatkor kísértem haza Gallént szállására. Hogy milyen lebilincselő volt az egyénisége, bizonyítja a következő: Lyka Károlyékhoz bejelentettem őt teára, hogy személyes ismeretségbe kerüljenek. Ott virradtunk s másnap éjfél tájt hagytuk el csak a vendégszerető háznépet. Egy reggel sürgönyt kaptam Lippich Elektől, hogy a másnap déli gyorssal vigyem ki Gallént Gödöllőre Kriesch Aladárhoz, utolsó kísérlet reményében, hogy ott talán megtalálja azt a nemzeti erőt, amelyet akkori művészetünkben hiába keresett. Már szinte megdöbbenő volt emiatt haragos felvillanása az ő lobogó talentumának. Fájdalmas keserűséggel töltötte el, ha nem ismerte föl az „irányzatok”-ban a főlének boruló égbolt költészetét, a körülölelő természet, emberek, élet nagy stílusát. De gyermekes örömmel tört ki olyas valami láttán, amiből kiérezte az „egész megoldás” varázsát s a szellemi nagyság sajátosságát. Kriesch éppen a Zeneakadémia számára készített freskó kartonján dolgozott. —

Nagy Sándor ezidőtájt még Veszprémben élt. — Élénk emlékezetemben maradt az a meglepő áttekintési képesség, ahogy beléptünk a műterembe, első pillanatra rászegte szemét a kartonra és kérde: „Zenész vagy?” Kriesch mondá: „Az.” — Tényleg elég jó zongorista volt. — Azt mondja Gallén: „Nem látszik, hiszen anglyai zenekarod disszonanciát zendít!” S valóban, Kriesch nem vette észre, hogy a vonókat össze-visszaráncigálják, a ritmus kifejezése nélkül. Mire Kriesch rövest letörölte a hegedülő karokat. Különben a gödöllői telepen finn testvérünk megtalálta azt a kielégülést, amit nemzeti művészetünkől elvárt. Gallén három ízben járt nálunk, rendszerint hosszabb tartózkodással. Egyizben valami fél-évet töltött itt, ezidőre az akkori Fehérvári úton műtermet is bérelt.

Gallénnal több művész — Edvi Illés A., Kriesch, Nagy Sándor és Majovszky kíséretében — Kalotaszegre indultunk. Bánffyhunyon kiszálltunk pihenni. Reggel előállottak a szánkók, felrakódtunk, Kriesch elrejtett egy pár hótalpat s kellő alkalomkor előszedtük. Leírhatatlan, hogy milyen örömet idézett e meglepetés Gallén képére. Hirtelen felcsatolta és csakúgy repült. Szembejövő parasztok elremültek, nem tudván, miféle ördöghajtotta új masina ez megint, hogy ilyen eszevesztetten iramodik. Bizony elég bajt okozott megbokrosodott lovaiknak. Körösfőn Korpos Pál gazduram már értesítve volt s a falu elején várakozott egypár emberrel és fehérnéppel. Hát ezek visszafutottak ijedtségükben, amikor az örülten rohanó s minket jóval megelőző Gallént messziről észrevették. Kalotaszeg népe Gallént rövest meghódította. Vidékükben pedig a magyar Karjalát vélte felfödözni. E zúgban megtalálta a kapcsolatot az élet és a művészet közt. Itt minden fűrás-faragás, festés, varrottas, szövés istenadta művészet bélyegét hordta magán. Amikor láttuk, hogy e nép mennyire meghatja, kérdeztük, nem akar-e festeni? Eszközünk volt hozzá bőven. Azt válaszolta, hogy idegen helyen nem vesz palettát a kezébe, mert erkölcsi kötelességének tartja, hogy finn nemzeti inspirációit szűzen megőrizze. Ez a morális kötelességérzet a mi művészetünkben ismeretlen. De mivel e népben sok ősi rokonvonást talál s a magyar levegő rezgő sugallatai annyira megihlették lelkét, azt mondta, ha újra eljön, akkor talán ecsetet is ragad! Ahogy Kalotaszeget bebarangoltuk, érdekes megfigyeléseket tettünk: egyik község hegyoldali viskójának udvarán egy 6—8 m-es fenyősudár feküdt keresztben az udvaron s a félig nyitott pitvarajtón keresztül lassan beljebb huzódott. Kíváncsiak lettünk, benéztünk, s hát látjuk, a gazda évvel táplálja a nyílt tűzhely lángját, ebbe tessékeli befelé a tönköt, nem fáradozván a fűrészeléssel és aprítással. Gallénnek ez nem volt ismeretlen: a finneknél ez gyakran előfordul. A gazdát szalonnasütés közben találtuk, bennünket is megkínálván finom fenyőillatú pálinkával a dermesztő hideg után; körülültük a tűzhelyet s eldiskuráltunk a ritka kedélyű öreggel, aki sokat beszélt élményeiről, én meg jegyezgettem. Sokat írhatnék ezekről a hetekről s a népben talált analog vonásokról. Körösfőről szánkón Sztánára indultunk, itt körültekintve Kolozsvárra utaztunk, hogy itt néhány napot eltöltsünk. Felejthetetlen benyomásul maradtak azon párbeszédek, amelyek Apáthi és Gallén között folytak egy vacsora alkalmával, amelyet előbbi egypár egyetemi tanár bevonásával rendezett. Erdélyi Pál is jelen volt. Apáthi a vad függetlenség tűzörzője. Nem egy felségsértési pere is volt. Gallén az őrjöngő forradalmi szellem az őket leigázó orosz hatalom ellen. Előzőleg kellett hazájából a cári üldözés elől menekülnie, mert olyan bélyeget rajzolt s bocsátott forgalomba, amelyen egy kigyó irgalmatlan erejével egy szívre tekeredik s annak vérért szipolyozza. Azt hiszem, politikai vonatkozását érthették, akiket illetett.

Gallénál.

Hogy Gallénnak s a közben még itt járt Saarinen építésznek s Oquist esztétikusnak visszaadjam a látogatást, feleségemmel együtt 1912-ben kiutaztam Oroszországon át — melyet előbb alaposan tanulmányoztam — Helszinkibe. Első utunk Gallén városi műtermébe vitt. Itt tanítványa: Alpo Sailo szobrász és rézkarcoló fogadott s mondotta, hogy Gallén csak időközönként tartózkodik itt, ha portréi vannak. Hanem egy óra mulva megy a vonat, menjünk ki hozzá Albergába. Amint itt munkáit nézem, feltűnik egy érdekes rézkarc: az utolsó rúnoénekes, a vak Arhippa Perttunen ábrázolja, melyet emlékebe adott nekem dedikálva. Rövid utazás után Albergába érkezünk s mezei dülő úton sétálva értünk a nagy kertben fekvő műterembe. A felesége, Mary asszony fogadott. Első pillanatban megremült; vad falkutyájuk éppen megkölykedzett s ilyenkor még vérengzőbb, mint máskor. Mondotta, hogy igazán a Gondviselésnek köszönhető, hogy jöttünkre nem neszeltek fel, különben jól összemarcangoltak volna bennünket. Közben előkerült Gallén s szíverősítőül rögvest második reggelire terítettek. Alig vártam, hogy műtermükbe kerülhessek. Első, amit mutatott, egy plastelin modell volt: leendő új, azaz harmadik műterméhez. Amint nézegetem, kérem az alaprajzokat. Közben tájékoztatott céljáról: kombinált feladatot kell szolgálnia. Úgy határozott, hogy ebben az épületben ajándékozza művészi hagyatékát az államnak, mint „Gallén-múzeumot”. Megértettem; kapóra jöttem, hiszen kapcsolatos rendeltetés a takarékoság jegyében volt mindig legizgatóbb feladatom. Áttanulmányoztam az alaprajzot: óriási nagy műterem egy kisebbel megtoldva, több mellékhelyiség, rézkarcoló és maratóműhely, könyvtár, lakás, stb., olyképen megoldandó, hogy a jövőben elkülöníthető felügyelő-lakás is lehessen. Együttessen nekigyürkőztünk és gyömöszöltük a türelmes anyagot. A nehézségeket a külseje képezte, mely szerintem nem nőtt ki eléggé szervesen az alaprajzból. Gallén az egész finn hagyományos építészetet akarta itt egységes ritmusba foglalni, kezdve a turkui dómtemplomon. Főleg ez utóbbi ormfalát és festői sekrestyebejáratát vette figyelembe. De a profán építészet hagyományait is figyelembe kellett vennie. Egy hatalmas arányú, nyolcszögű toronyfal, a viipurii várkastélyé ösztönözte. Nem feledkezett meg a *karjala*-i népépítészetről sem, mely főleg gyönyörű, faragott faoszlopairól híres. Tetejében flórencei reminiscenciákkal is találkozott: egy karcsú, magas arányú nyilásos, négyívű, kecses oszlopú logiával. Az összpontosított hatalmas kandalló kéménye pedig alul négyszögben egy négyszöglet borított be, s termésköböl építve tornyosult az égbe. Az emeleti helyiségek, hol manzardban, hol oromba vágott ablakokban fejeződtek ki. Addig gyúrtuk, levágva egy-egy porticust, tologatva a tornyot, míg a múzeum föl nem épült az alaprajzból. Így is készült el, amint a később elküldött fényképekről láttam. Amint a fal mellett álló vázlatokra pillantok, hát valami idegenszerű, derült, napsütötte világ üti meg szememet. „Csak nem Afrikában jártál?” kérdelem. „Bizony oda kellett szöknöm, mert a cárizmus ismét üldözőbe vett.” Fölötte érdekelt e két véglet: az észak embere az egyenlítőn. Hogy milyen fizikai és lelki élményeken mehetett át? Közben 3 óra lett s ebédhez szólítottak — mely főleg halételekből állott, mint nemzeti különlegességekből s minden fogás után más-más szeszesital szolgált az ételíz zamatosítására. Ebéd alatt feleségével és kisleányával részletesen elbeszélgették exotikus kalandjaikat az emberevők közt. Gallént úgy tisztelték ott, mint valami törzsfőnököt. Udvara vagy 30 bennszülöttből s egy csomó vászonsátorból állt. Sokat szenvedtek az elviselhetetlen hőségtől s egyből

klimatikus bajoktól. Végül kérdém: „Hát a festés hogy ment?” „Hadd kérlek, valóságos fáraónak éreztem magamat. Egyik rabszolgám festés közben napernyőt tartott fölém, a másik festődobozt, a harmadik legyezett; míg a többi tizenkettő körülöttem nyilastul, lándzsástul őrszemet állt, a többi a családomat őrizte, hogy fel ne falják a vadak.” Fejtegette, mennyivel érdekesebb a barnabőrűek testének mély meleg bronzszíne, mint a fehérek sápadtsága. Alig várta, hogy a két év eltelték, mire elfogatási parancsa lejárt, s épkézláb ismét hazatérhessen családjával... Ebéd után a műterembe mentünk feketekávézni. Mary mint kiváló zongoraművész nő játszott a Cajanust, Sibeliust, Grieget, közben Gallén mutogatta a népies szőnyeggyűjtemény szebbnél-szebb darabjait. Ezen 1½ □-méteres szőnyegek ősi parasztmunkák, velük ágyaikat, szánkóútjaikon magukat takarják be. Évszázados példányai dessein-ben és figurális kompozícióban bámulatosak. Csomózásuk meg éppen eredeti, mert az teljesen eltér a keleti és egyéb csomózási módoktól; magam is vásároltam egy 1823-ból való példányt. Este visszatértünk az albergai állomás felé, ahol Gallén anyósának a kastélyában vacsoráztunk. Éjféltajt búcsúztunk el a kedves, vendégszerető háziasszonytól...

A Gallénnal együtt töltött idők legszebb emlékei azok, amelyeket vele Kallalában töltöttem. Ez meglehetősen messze Helszinkitől a Ruovesi tó partján s a tőle távolabb levő község táján történt. Vidéke félelmetes, ősvadonszerű fenyegeteg. Sűrűjében 4—5 m. hosszú gránitmonolitok alapjára ácsolatott itt magának néhány keménymarkú parasztlegénnyel hatalmas fenýsúdarakból ősembernek való hajlékot. Műterme 16 m. hosszú, 10 m. széles és 6 m. magas volt. Hatalmas arányánál fogva s rusztikális fatönkjeivel északi templom hajójára emlékeztetett; egyik oldalán egy gótikus ablak mélyen izzó színözönt árasztott el. Másik homlokoldala emeletes volt. Fönn háló, alul a könyvtár elfüggönyözött nyílása torkolt a műterembe. Északon a hatalmas műteremablak, szemben függőfolyosó, mely a vendég- és hálózobákhoz vezetett. Alatta nagyarányú hármastagolású kandalló, benne kétoldalt nyílt láng nyaldosta naphosszatt a gyantás fenýóhasábokat, míg a középső zárt helyen éjjel égett a tűz. Ilyen arányú kandallót még nem láttam. Azt hiszem, kiárasztott hőségekben még a legkényesebb ősrangutangok is jól érezhették volna magukat. A kandalló és lépcső között egy régi mennyezeti ág állott, előtte szövőszék. Volt itt asztalos- és faragóműhely is; hiszen Gallén jóformán mindent maga megvalósított, amit tervezett, faragástól a kovácsolt vasmunkáig, szobafestésig. Függönyöket, szőnyeget tervezett, amelyeket felesége el is készített. Csak ilyen hatalmas zordonság, égbetornyosuló fenýök s tópart-alkotta elhagyottságban él a fenséges magány s vele az ember önmagának, ha azzal a még nem alkuvó lelkierővel rendelkezik, mint Gallén mester. Átéreztem e helyzetet: aki évszázados multból akar ihletet meríteni a Kalevala alaki megtestesítésére, annak szüksége van az ilyen ősvadonra, amelynek lélekrendítő félelmetessége minden alkotáson visszhangzik. És ha valamelyik képén derű derengene, az is csak könnyeken át mosolyogna. Csak ez az anyarög lehetett talaja, hol a Kalevalát és önmagát, nemzetében gyökeredző művészetét és nagy egyéni stílusát megtalálhatta. Magas, izmos alakú, szikrázó, dacos mongol volt ő, inkább zord puszták vadul száguldó ménére illő, mint valami klubfotelben álmódzó pulya. A Kalevala alaki megtestesítése nem puhára párnázott heverőn született, hanem inkább vihartól korbácsolt tengeren. Nézzük pl. leghatalmasabb vész-nát: a „Sampó védelmét.” Gallén nem egyszer kitörő vihar idején szállt vitorlás sajkájára s vitte szeszélye magasabta útján a háborgó tenger dühébe. Hullámok mormogása, szél süvöltése, hasító villám szikrázó dőreje voltak a melódiák,

melyek az époszt életre zengették. Odahaza a kis család, felesége elbeszélése szerint, félelmetes, álmatlan éjszakákat imádsággal virrasztott át. Vakmerő, bátor úszó volt s nem egyszer bravuros mutatványokat üzött Saarinen hajléka előtt a fehér tóban. Bár átéreztem a helyzetet, mégis megkérdeztem, hogy bírta ki ezt a 7 évi önszáműzetést, rejtelmes magányt. Azt válaszolta: „Szükségem volt rá, mert csak így lehet igazán dolgozni. A társasélettől elundorodtam. Holtra fárasztott a tülekedő élet s a világ zaja. Hétköznapi semmiségek nem érdekelnek. Itt honol a béke és csend, mely ösztönzi az alkotóvágyat.” Átlagos emberek után különben sem szomjazott. Akikkel volt közlendője, azokkal teljesen kibeszélte magát. Csak legmeghittbejeivel tartott fenn érintkezést: Oehquist, Sibelius, Gorkij. Utóbbi le is rajzolta egy finnországi menekülésekor. Saarinen-nél, ennek Hvitråsk-i hajlékában rejtőzködött, míg az egyetemi hallgatók százai kísérték a tengerig, honnan hajóval menekült tovább. Barátai csak könnyei voltak, azok foglalkoztatták, főleg Runeberg „Sztól zászlós regéi”, R. Kipling Dsungelkönyve és Kivi: „Hét testvér”-e; az utóbbihoz készített gyönyörű illusztrációi meg is jelentek. Csak azoknak a keveseknek adatott alkalom, hogy Gallén lelkébe és szellemi életének mélységébe betekinthessenek, akik vele átérezték e végtelen elhagyatottság magányát, ahol csak csekély 8 hónapig tart a tél s még a varjú szárnyának suhogása is alig hallik az alvó, örök csendben. A dermesztő hidegben, hosszú téli napokon át benn a házban izzó lélek tüze hevíté alkotó munkára. Sasfészke félig lakatlan volt, de a szellem, mely ez otthont alkotta, élt benne. Ez az elhagyatottság megajándékozta azzal az erővel, hogy magas technikai készségét, mely néha veszélyeztetette is, leküzdje s visszatérjen ahhoz a végtelen egyszerűséghez, mely csak lélekkel fest. Ezt kereste nálunk is... S valóban oly egyszerűséggel és népi erővel festett, mintahogy a paraszt a parasztot festhetné csak. Meg kell említenem, hogy Gallén hatalmas leleményessége nemcsak a staffelei-festészet szűk körére szorítkozott, hanem a nagy művészetek összes terén mozgott. Nagystílusú freskófestészetéről nem is szólva készített bűtort, tervezett szőnyeget, az uóbbiban felélesztette népének úgyszólván feledésbe vésző ősi hajlamát és technikáját. Üveget festett, fémeket domborított, faragott, stb. A rajz összes mineműsegeiben járatos volt, sőt e téren új felfedezésekkel lepte meg a szaktekintélyeket, ilyen pl. az egyszeri nyomással előállítható sokszínű linoleummetszet. Nézzük meg az ő illusztrálta Kalevala népies kiadását. 2—3 színű linoleummetszetével még a legszebb díszkiadást is háttérbe szoríthatja. Sajnos, a díszkiadása, melyhez éveken át készített rézkarcokat, alig fog napvilágot látni. — Legszebb lapjai dedikálva birtokomban vannak.

Nemhiába ejtette e maroknyi nép ámulatba a művelt világot már az 1900-as párisi világkiállításon alig néhány esztendő újraéledt művészetével, mert kilobbant még az öles hó alól is s fölmelegítette a nézőt a nemzeti érzés szent lángja! Hol szunnyadozik ez a mi művészetünkben, kultúránkban? Mindezt a Kalevala ősi népköltészetétől ihletett lelkek s Gallén forradalmi vérmérsékletével együtt rezgő idegei alkották meg. Gallén a finn faji lélek megtestesülése. Művésze mulandó lehet, de a szellem, mellyel fölrázta nemzetét, örök. Ezt hagyta hátra testvéreinek. Ebben áll korszakos műve, halhatatlan érdeme. Fanatikus nemzeti rajongása, sugalló egyénisége nevelte Ehrström-öt, Cajanus-t, Lindgren-t, Saarinen-t, Sailo-t, s a többi, ma nagy művészeket.

A finneknek nemzeti önérzet-ébresztőjük époszuk volt, mely a nemzeti kultúra csodatevő forrása, élő evangéliuma. Hogy kisugárzó eszméje mit alkothatott, láttuk testvéreinknél. Hiányát mi csak fájlahatjuk. Az éposz nemzeti és etikai erejének befolyása a népre, súlyának magya-

rázata nagyon messze vinne. Csak gyökereire utalok, melyek nagy területen elágazódnak s az egész kultúrát áthatják. Nekünk, sajnos, népéposzunk nincsen, de alakulóban kellett lennie, mert halovány nyomait pogány magyar mondakörünk s egyoldalú históriánk sejteti, mely népi énekekből merítette sovány mondókáját. Említettem, hogy ősi emlékeinket historikusaink elherdálták. Pedig minket alighanem jobban érdekelnének multunkra vonatkozó, joculatorainknak a krónikából kihagyott mondókái, mint az isteni hivatottság biztos érzésével, de kétes hitelességgel dolgozó Névtelen. Minden fajnak megvannak a maga ősi jelképei, szimbolumai, melyek vele keletkeztek, nőttek fel. Ha ezeket elveszti, létének gyökerei pusztulnak ki. A mi ősi jelképeink, mint mondtam, jóformán elenyésztek, csak öntudatlan, rejtett életet élnek még a faj lelkében. Alkotó, nemzeti kultúra csak a fajbeli önmegismerés útján keletkezhetik. Eddig, sajnos, alig eszmélt valaki komolyan arra, hogy veszendőbe menő, végtelen értékű hagyományainkat megmentjük s szellemüket alkotásainkba beleolvasszuk. Erre ihlesse, ösztönözze nemzetünket a finn példa tanulsága.

Megrendült szívvel búcsúzunk Galléntól egynéhányan, akik olyan barátot veszítettünk benne, aminő ma annyira hiányzik. Azért osztozunk mély, megrendült szívvel testvérnemzetünk gyászában.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Néhány szó a lív kérdéshez.

A „Magyar Külpolitika” múlt évi 37. számában az Innen-onnan rovat egy kis cikket közölt „Négy király egy köztársaságban” címen, mely a livekről nem mindenben helyt álló adatokat tartalmaz. Legyen szabad tehát pótlásul és helyreigazításul a következő adatokkal szolgálni.

A livek száma az 1920. évi lett népszámlálás adatai szerint 831, de a livekkel foglalkozó tudósok szerint körülbelül 1800-ra tehető.

A livek eredete egészen kétségen kívüli. Ők az észtek legközelebbi rokonai, tehát a finn-ugor népfajhoz tartoznak. Jelenleg csak Domesnaes hegyfok körül a tengerparton laknak, de még néhány évtizeddel ezelőtt Észak-Lettországban is akadtak livek. Bizonyos, hogy a történelem során néhány lív u. n. szabad paraszti jogokat élvezett; ezeket valószínűleg még a svéd uralom idején kapták, de ezeket az oroszok már a múlt század közepén visszavonták. Hogy e szabad parasztoknak a száma mekkora volt, ismeretlen. A lett köztársaság alakulása idején már nem voltak lív szabad parasztok, vagyis „királyok”, tehát így a lett köztársaságnak nem is volt módjában letörni ezeknek a kiváltságait. Az egész históriából annyi igaz, hogy egy Buntik nevű lív paraszt magát csakugyan lív királynak tartja és így adófizetését Lettországnak megtagadja. Eljárásának azonban nincs történelmi jogalapja, hanem tisztán egyéni fölfogásán alapul, s ez nagy mértékben különbözik a közönséges emberek nézetétől. Az a véleménye, hogy mivel az ország korábban Livország volt, a liveknek most sem kell a lett köztársaság állampolgárságát elismerni. A lett hatóságok azonban ismerik Buntik szellemi állapotát és ezért nem is igen törődnek vele, kivéve a rendőrséget, amely itt az adóbeszedésnek is szerve.

A liveknek most hat lett nyelvű népiskolájuk van, és ezekben tanítják a lív nyelvet is. A lív nyelvre az iskolákban *Lepste* Márton vándortanító oktat részben a lett kormány költségén. A liveknek egy kis intelligenciájuk is van. Így egy tanár, egy kántor (együttal az első lív költő), néhány szeminárista, egy egyetemi hallgató, egy konzervatoriumi hallgató, néhány népegyleti tanuló, stb.

Lív nyelven eddig vagy nyolc népkönyv jelent meg. Így Szent Máté evangéliuma (Püva *Matteus Evangelium*, London—Petersburg 1863, 1880), öt kisebb olvasókönyv (Liivi lugemik, I—V, Tartu 1920—25), egy költeményeket tartalmazó füzet (*K. Stalte*, Lívó lölöd, Tallinn [1924]) és egy daloskönyv kottákkal (*K. Stalte*, Lívókiel lölöd, Helsinki 1929). A tudományos irodalom a lív népről és nyelvről sokkal nagyobb. Legfontosabbak a következők: *A. Sjögren*, *Livische Grammatik*. Bearbeitet von *F. J. Wiedemann*. — Ugyanezekről a szerzőktől *Livisch-deutsches und deutsch-livisches Wörterbuch*. (Mindkettőt az Orosz Császári Akadémia adta ki Szent Pétervárott 1861-ben.) — *L. Kettunen* volt tartui (dorpáti), most helsinki

egyetemi tanártól: *Untersuchung über die livische Sprache. I. Phonetische Einführung. Sprachproben.* (Acta et Commentationes Universitatis Dorpatensis B, VIII.) Tartu 1925. — *O. Loorits*, a tartui egyetem magántanárától: *Livische Märchen- und Sagenvarianten.* (FFC, 66.) Helsinki 1926. — Ugyanötöle: *Liiva rahva usund. Referat: Der Volksglaube der Liven. I—III.* (Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis B XI, XII. et XVI.) Tartu 1926—28. — Ugyanötöle: *Valik liivi muistendeid* (Válogatott lív nyelvemlékek) I, Tartu 1927. A livekről különben még sok más tudós is írt, így a finnek közül *Heikel, Saarimaa, Setälä,* Voionmaa*, az észtek közül *Leinbok* stb.

A lív nép és nyelv megmentése nem annyira az észtek és finn kormányoknak, mint inkább a két nemzet tudósainak, elsősorban *Loorits* és *Kettunen* egyetemi tanároknak az érdeme. Az egyetemek, társulatok és kormányok természetesen ezt a mozgalmat erkölcsileg és anyagiilag támogatták.

A lív népnek legéletbevágóbb kérdése most a népháznak a fölépítése a finnek, észtek és magyarok segítségével. Ez ma a finn-ugor fajnak becsületbeli feladata. Több mint tízezer pengőt adományoztak már erre a célra a magyarok, a finnek és az észtek, de a feladat végleges megoldásához még sok pénzre volna szükség. Reméljük hogy e három finn-ugor nemzet tagjaiban lesz annyi szolidáris érzés népcsaládunk legkisebb tagjával szemben, hogy közös erővel méltó emléket állítsanak a lív nép dicsőséges múltjának és remélhetőleg jobb jövőjének.

Ernits Vilmos, a tartui egyetem m.-tanára.

Hamit Zübeir cikke a török-magyar rokonságról.

(Megjelent a Türk Yurdu 1930. évi novemberi számában.)

Gróf Bethlen ankarai látogatása megújította a magyarok és a törökök közötti barátságot. Erről mindkét rész sajtójában hosszú cikkek jelentek meg. A Türk Yurdu a maga részéről ehhez a török-magyar testvériség tudományos alapjának feltüntetésével akar hozzájárulni.

Mi az ural-altáji nyelvcsoporthoz tartozunk. Az uráli főág a szamojéd és finn-ugor mellékágakra oszlik. Maga a finn-ugor mellékág nyugati és keleti elágazást képez. A keleti elágazáshoz az osztjákok, a vogulok és a magyarok, a nyugati elágazáshoz a zürjének, a votjákok, a cseremiszek, a mordvinok, a finnek, az észtek és a lappok tartoznak. Az altáji főág a törököket, a tatárokat, a mongolokat és mandzsú-tunguz népeket foglalja magába.

Alapos a feltevés, hogy az uráli főághoz tartozó népek hajdan az Uraltól nyugatra eső régi hazájokban egy nyelvet és egy népet tettek. Idővel tájszólások és a tájszólásokból nyelvjárások, a nyelvjárásokból pedig független nyelvek keletkeztek. Az uráli főág összehasonlító nyelvészete nagy előhaladást mutat fel, de az altáji főág összehasonlító nyelvészete még igen kezdetleges állapotban van. Bizonyos, hogy az uráli főághoz tartozó népek nyelve és az altáji főághoz tartozó népeké közt rokonság és hasonlóság áll fenn. Bár a tudományos világ feltevése szerint az összes urál-altáji népek egykor közös hazában laktak és egy nyelvet beszéltek, eddig még nem lehetett ezt világosan bebizonyítani.

Ha az uráli és altáji csoportok közötti nyelvrokonságot nézzük, elmondhatjuk, hogy a finn-ugoroknak távoli rokonai vagyunk. A magyarok azonban, miután finn-ugor rokonaiktól elváltak, évezredek át a török népek közelében éltek.

* Magyarul is a Nyelvtudományi Közlemények XXI. k. 241—273. lapjain.

A török népek közül többen a magyarokhoz csatlakoztak és elmagyarosodtak. Ezért a magyarok régi történelme némileg a törökök régi történelme. Kr. u. a második században a magyarok, miután elhagyták a ma Kazánnak és Ufának nevezett vidékeket, a bolgár-törökök uralma alá kerültek. Ezután ez az ugor nép felveszi a magyar nevet* és politikailag beleolvadva a bolgárokbba, ezektől megtanulja a hadviselés, mezőgazdaság és a kormányzás módját.

Az avarok nyomása alatt a magyarok a Kaukázus és a Kaspi-tenger tájára vonulnak le. Kr. u. a hatodik század közepén a bolgár-török népek újabb nyomása következtében a Kaspi-tenger, az Azovi-tenger és a Kubán folyó közti területre telepednek. Lebédiának nevezett itteni hazájukat kevés idő múlva a Don folyóig terjesztik ki. A magyarok Lebédiában nem maradnak sokáig. 889-ben a török pecsenegek őket a Duna deltája, a Prut, Dnyeszter és a Duna folyó közt elterülő Etelközbe szorítják. Itt választják meg örökös fejedelmüknek Árpádot. A rokon népek itt sem hagyják őket békében. 892-ben először hatolnak be a magyarok a mostani magyar alföldre és ott alkalmas helyeket találnak a lovas életre. A magyarok mostani hazájukba 895–896-ban költöztek be. Számuk akkor nemigen volt több 200-ezernél. A tulajdonképeni magyar nép hét törzsre oszlott. Nyolcadikul csatlakoztak hozzájuk a kabarok és kilencedikül a székelyek, akik tulajdonképen törökök voltak.

Miután a magyarok nyugatra történt betörései véget értek, felvették a keresztény hitet. Királyaik rokonságba léptek Európa uralkodóival. 1241-ben, Batu kán idejében a tatárjárás veszélyeztette függetlenségüket. 1526-ban Mohácsnál szenvedtek vereséget az oszmán-törököktől, kik 150 éven át uralkodtak Magyarországon egy részén. A tartós harcok következtében lakatlanná lett helyeken a Habsburgok idegen nyelvű népeket telepítettek le.

Ezeknek csak kis része magyarosodott el. Magyarországon ezután kezdődik a nemzetiségi mozgalom. A világháború után az entente hatalmak Magyarország kétharmad részét odaadták a szomszéd országoknak. A mai csonka Magyarországon 8 millió és a megszállt területeken kb. 5 millió tiszta magyar él. Minthogy a Magyarország igazi iparhelyeit képező erdőségek, az ércbányák és a legtermékenyebb területek idegen kézre kerültek, az élet itt a legnagyobb mértékben megnehezült. A magyarok e rájuk kényszerített helyzetet semmikép sem fogadják el. Jobb jövőt biztosítandók a népnevelés eszközeivel készítik elő a nemzetet a jövő harcokra.

Ford: Móricz Péter.

A turáni zene multja hazánkban.

A turáni nyelvtudomány, az irodalom, a néprajz már a mult században nemcsak érdeklődéssről, hanem nagy eredményekről is számolhat. Budenz, Vámbéri, Körösi Csoma az összehasonlító nyelvtudomány területén épp oly értékes munkásságot fejtett ki, mint Szilády Aron, Barna stb. rokonnépünk, a finn nép epikájának ismertetésével. De az összehasonlító zenetudomány nálunk csaknem ismeretlen fogalom, csupán *Schünemann* tett összehasonlítást a magyar és a tatár népdal motívikája és formája között. (*Ungarische Jahrbücher* 1924.) Azt a néhány kísérletet óhajtjuk e sorainkban ismertetni, mely zeneesztétikai irodalmunkban rokonnépeink zenéjével foglalkozik, tekintettel arra, hogy közülök egyik-másik csaknem homályban maradt.

* A magyar elnevezés már az ugor korban is megvolt. (Szerk.)

Bartalus István régi magyar zenekutató, kinek számos munkája úttörő jelentőségű zenetudományi irodalmunkban s érdemei elismerésül a Tud. Akadémia levelező tagjává is választotta; „A magyar zene története” című munkájában (Budapesti Szemle, 1864) a finn és a török zenéről részletesen értekezett. „Két olyan nép van, melynek zenénkhez való rokonságát élő példákkal is be lehet bizonyítani. E két nép: a finn és a török” — írja Bartalus. Igen helyesen a népzene át tekint a nemzeti zene lelkét, s mind a finn, mind a török népzeneből közöl szemelvényt. „Félreismerhetetlen az orosz jellem, s a svéd befolyástól sem egészen tiszták.” — írja ezekről. Egy finn dallamot szembeállítva egy Rákóczi-korabeli nótával, dallamvonaluk hasonló ívelését igyekszik bizonyítani. Itt nehéz elfogadnunk Bartalus nézetét, mert a finn és a magyar zene közt a kapcsolat majdnem egészen elmosódott, más éghajlat, foglalkozási kör átalakította természetüket s a szomszédos orosz és svéd népek zenei szókincsüket egészen megváltoztatták. — A török dallamokat Sulzer történeti művéből idézi. Egyik *Mustin Oglu* híres búcsúdala 1774-ből. Alig lehet pontos ütembe szedni parlando-rubato ritmusa miatt. A közölt néhány dallamma! Bartalus világosan fejtegeti a magyar-török zene rokonságát, s a Lavotta előtti kor nótatípusához tartja hasonlatosnak a török zenét.

Dr. **Fabó Bertalan** sokat vitatott munkájában (A magyar népdal zenei fejlődése Tud. Ak. 1908.) hasonlóságot lát a magyar, s a velünk rokon népek zenéje között. „Az ősi, kétütemű nyolcast zenésítik meg a törökfajú népek is... Azt látjuk, hogy nemcsak a magyarban változik az ősi nyolcas hatossá, meg hetessé, hanem a finnben is. (A magyar, valamint minden turáni népdalban a dallamhangok száma a vesszor szerint, a szöveg képére formálódik)” — írja Fabó. Seprődi János, a kitűnő zenekutató Fabó könyvéről írt részletes bírálatában (Erdélyi Múzeum 1908. 5—6) célba veszi Fabónak sokszor kellő adatok híján levő megállapításait, s így a rokonnépeink zenéjével való egybevetését is mérlegeli. „Vajjon szabad-e a magyar zene eredetéről oly bátran, minden tartózkodás nélkül szólni, mint ahogy dr. Fabó teszi? Aki jómagá a rokonnépek zenéjéből egyetlen dallamocskát sem gyűjtött, de még a másodkézből vett adatokkal is tüzetes összehasonlítást nem végzett s könyvének első fejezete címében úgy dobálódzik a finn, kalmuk, csuvas, baskir, török, tatár népekkel, mintha egész életét közöttük töltötte volna. A felsorolt rokonnépek közül csak háromnak zenéjéből találunk adalékokat a könyvben. Van egy pár finn dal, amely a sorvégi nyújtást leszámítva, első tekintetre annyi rokonságot sem mutat a magyar népdallal, mint pld. a finn nyelv a magyar nyelvvel, van továbbá egyetlen egy baskir dallamocská Rybakoff gyűjtéséből, amely zeneileg primitívum, végül egy kalmuk népdal Bálint Gábor ismert értekezéséből, mely annyira magyaros, hogy éppen emiatt válik gyanússá: vajjon kellőleg tudományos módon van-e lejegyezve?” Seprődi éles, kemény kritikájának igaza van. Addig nem lehet összehasonlítást megkockáztatnunk, míg a rokonnépek zenéjéből elegendő anyagot nem ismerünk. Fabó még nem ismerhette, de mi ismerjük rokonnépeink zenéjét. Ilmari Krohn, Armas Launis, Väisänen finn Aino Tamm, Raudkats észt, Robert Lach, Schünemann, Panoff tatár, cseremis, zürjén, votják, csuvas, kaukázusi népdalgyűjteményei alapján ma már az összehasonlító zene-tudomány kellő anyaggal rendelkezik.

Bartók Béla „A magyar népdal” című művében három cseremis dallamot is közöl. Ezenkívül **Szentgály Antal** „Turáni népdalok” c. háromfüzetes kiadványát, 15 dallamot zongorakísérettel közöl, továbbá *Spur Endre* „A finn és észt népi zene és ének” (Egyet. nyomda 1928), s e sorok írójának „Az észt zene zenéjéről” (A Zene VIII. 15. és IX. 1.) és „Finn zene népies elemei” (Turán 1930) című munkáját említhetjük föl e helyütt.

Sonkoly István.

IRODALOM.

Magyar föld dalai. *Vitéz dr. József Ferenc kir. herceg könyve.* A most búcsúzó 1931. esztendő újévi ajándékkul egy kedves dalos könyvet hozott a magyar nemzetnek. Társaságunk fenséges Védnöke, aki már korábban is meg-meglepett bennünket egy-egy költői megnyilatkozással, egyszerre mint kiforrott költő lépett elénk. S nem is csodálkozhatunk ezen. Hiszen az ő fenkölt családjában szinte hagyományos a fiúról-fiúra szálló irói hajlam és tehetség s emellett a nemzeti érzésnek oly mélysége, amely csak kivételes egyéneknek jut osztályrészül. A leg-nemesebb érzéseknek és legszebb gondolatoknak gyöngysora ez az 51 költemény, amelyben a hit, a honszeretet, a természet megértése s a vergődő szív fájdalma fonódik sokszínű és mégis összhangzatos mozaikká. Ez a kötet sokatmondó igéret, hogy szerzőjétől irodalmunk még sok értéket várhat.

A költemények műfajra nézve dalok, ódák és allegóriák; allegóriák oly értelemben, hogy a természet képeinek leple alatt nagy emberi érzések és gondolatok rejlenek. Különösen lendületesek a Himnusz a naphoz, Dobó fohásza, A magyar föld dala. A töprengő c. költemények. Kedves szolgálatot vélünk teljesíteni olvasóinknak, midőn az egyik verset e helyütt bemutatjuk:

Dobó fohásza.

Uram, mikor a munka nagy ország-
[útján járok,

S pihenni ritkán nagy — nagy ritkán
[megállok,

Akkor, Uram, akkor, Uram, Uram,
Ó nézz akkor, nézz akkor reám!

Verejték és por, verejték és könny
Takarja akkor testem,
S ha fáradtan elestem

S körültem tikkadt por és holt közöny,
Nézz akkor, Uram, nézz néha reám!

Uram, a nagy országúton nagyon sok a kő
Árkaiban gúny és tüske nő

S az út porában, vér és szív hever,
Menők, törtetőknak lába mindent ösz-
[szever.

Ó, ha látom ezt:

Az út hosszát — szívem fáradni kezd.
Nézz akkor, Uram, nézz néha reám.

Uram, mikor a szél sáros esőt vág a
[szemem közé

S mikor az út szegélyén fáradt, kopott
[kereszt áll

S odaesem annak tövéhez,
Testem vérez, vágyam éhez
S a keresztre fáradt, dalos madár száll,
Necsak arra nézz, Uram, hanem tekints,
tekints reám is.

S mikor az út közönybe, távlatokba vész,
Ugy-e, Uram, akkor előttem mész?

Előttem távlatoszlátónak,
Előttem hívó égi szónak.

Uram, Uram! Fordulj egy percre vissza.
Szemem, szívem szemednek fényét issza,
Ó, nézz akkor, nézz kissé reám!

S ha majdan örök este lesz szememben,
Uram — oly este, mely halált hívó.
A munka halálritmust ver eremben
S én leszek az élet-halálharcot vívó,
Ó, nézz akkor, Uram, nézz kissé reám!

Arvi Järventausta regénye. A múlt évben hosszú időt töltött hazánkban — főképp Hódmezővásárhelyen — egy hírneves finn író és költő: Järventausta Arvi evang. lelkész. Itt alaposan tanulmányozta népünket és hazánkat s irodalmi forrásmunkákat gyűjtött a honfoglalás korabeli viszonyokról s a magyar őshiedelmekről és nyelvi maradványokról. E tanulmányainak gyümölcse nemrég megjelent regénye: „Maahantulo”, magyarul *Honfoglalás*, mely 262 lapon s három részben rajzolja meg a magyarok bejövetelének eseményeit és világképét főleg két hős: a magyar Szemén és a finn eredetű Tárkány életének keretében. Meglepő ötlete a szerzőnek, hogy a Bizancban élt *Tarkka* (pontos, bölcs) a magyarokhoz csatlakozva később rájön, hogy a finn és a magyar nyelv rokon s ezt Árpád is helyeslőleg tudomásul veszi s őt Tárkány néven vezéri rangra emeli. A szövevényes és érdekes mese ismertetéséről lemondva, csupán általános megjegyzéseket teszünk a szerzőre. Nagy érdeme a szerzőnek, hogy itt, a helyszínen szerzett tapasztalatok és benyomások alapján rajzolja meg az ő magyarok életét, ügyesen szövi be a vallási, költészeti és néprajzi emlékeket, úgy hogy ez a könyv nemcsak a finn olvasónak, hanem nekünk, magyaroknak is érdekes és revelációszerű élmény. A szereplő alakok életszerűek s jellemzésük következetes. Maga a fővezér, Árpád csak néha jelenik meg a színen magas méltóságának s emberi nagyságának fényében. Järventausta derekas munkát végzett, föltárta finn testvéreink előtt a honfoglaló magyarok életét s ezzel széleskörű érdeklődést keltett nemzetünk iránt. Könyve megérdemelné, hogy a magyar közönség is gyönyörködhessék benne.

Szilády Zoltán: Bulgária. Budapest, 1931. 472 l. (A szerző kiadása.) Ez a szépen és gazdagon illusztrált könyv mindenképpen megérdemli a magyar olvasóközönség pártolását. Kitűnő forrásművek és önálló tanulmányok alapján rajzolja meg benne a szerző a turáni eredetű bolgár nép multját, jelenét, kultúráját s testi és lelki tulajdonságait. Mind a komoly tudós, mind a nép- és földrajz iránt érdeklődő könyvkedvelő élvezettel és haszonnal forgathatja ezt a szép könyvet, amelynek ára ékes diszkiadásban 25 pengő.

Elias Lönnrot. Elämä ja toiminta. I. Kirjoittanut *Aarne Anttila*. Helsinki, 1931. 407. l. (Lönnrot Illés élete és működése). Lönnrot neve elválaszthatatlanul egybefügg a finn kultúra és az ebből fakadó elismerés történetével. Ezért Krohn Károly óta a finn írók hosszú sora törekedett az ő életének és világhírű tevékenységének hű ecsetelésére. Ennek a törekvésnek egyik legszebb és legerettebb gyümölcse Anttila műve, amelynek nemrég jelent meg I. kötete a Finn Irodalmi Társaság kiadásában a társaság alapításának 100. évfordulójára. Ez a vaskos kötet tartalmazza Lönnrot életének és működésének hű rajzát az 1844. évig. A nagyszorgalmú kutató feldolgozta az összes eddig megjelent adatokat, sőt igen gazdag új anyaggal gazdagította a finnek Homéroszára vonatkozó ismereteinket. Ügyesen szövi be az életrajzi részek közé a Kalevala létrejöttének s annak első alakjában való megjelenésének történetét. A könyvet nem nélkülözheti, aki a finn népköltés problémáival behatóan akar foglalkozni.

Kalevaseuran vuosikirja, 11. 1931. (A Kalevala-Társaság évkönyve) 189 l. Az évkönyv 12 finn-ugor tárgyú értekezést tartalmaz, amelyek néprajzi és folklórisztikai tárgyakkal foglalkoznak. Ebben a kötetben olvassuk a nagyhírű festőművészek, Gallén-Kallela Akszelnek hatyúdalát, utolsó ünnepi beszédét, amelyet az 1930. évi Kalevala-napon (febr. 28-án) tartott. Megtudjuk ebből, hogy egy év alatt három új Kalevala-fordítás jelent meg és pedig hollandi, francia és héber nyelven.

A Suomen Heimo (Finn Néprokonság) c. élénken szerkesztett folyóirat most

zárult évfolyamában több magyar tárgyú cikket közölt honfitársunk, dr. Weöres Gyula tollából. Így a 3. számban ismertette a Turáni Társaság húszéves működését s a magyarországi finn-ugor ünnepeket, különösen Csekey, Bán és Faragó tevékenységét e téren. Itt említjük meg, hogy a *Heimopäivä* (Rokonsági nap) c. folyóirat 4. (1931.) számában Vikár Béla „A magyar nép fajsága” címen írt egy igen érdekes antropológiai fejtegetést.

Felix Jonasson: Magyarország, Finnország, Észtország. Porvoo 1931. 195 l. A IV. finn-ugor kongresszus alkalmára jelent meg ez a szépen kiállított képesmű, amelynek célja a három finn-ugor ország természeti szépségeinek, épületeinek és népének képekben való bemutatása. Az ábrákat magyarázó szöveg kíséri finn, észt és magyar nyelven. A magyar szöveg maga a kongresszus elnöke, a világhírű geográfus, gróf *Teleki Pál* tollából származik s ennek a körülménynek köszönhetjük, hogy finn és észt testvéreink hazánkról és népiünkről elsőrendű forrásból alkothatnak maguknak összefoglaló képet. A mű ára félbörkötésben 100 finn márka.

Keski-Suomen kansanrakennukset. Kirjoittanut *Albert Hämäläinen* 1930. Helsinki 366 l. Ez a 240 ábrával illusztrált néprajzi mű — amely a Finn Irodalmi Társaság kiadásában jelent meg, — *Középfinnország népies épületeit* tárgyalja települési és néprajzi osztályozás keretében. A mű végére csatolt németnyelvű áttekintés lehetővé teszi hogy finnül nem értő etnográfusaink is tanulmányuk tárgyává tehessek ezt a tárgynéprajzi szempontból fontos és a finnektől megszokott alapossggal készült könyvet, amely számos, a magyar néprajzi kutatásokkal kapcsolatban levő kérdésre is világot vet.

Suomen muinaisrunoja. I. Kertovaisia. Peruspiirteisiinä palauttaa yrittänyt *Kaarle Krohn.* Helsinki, 1930. — 292 l. (Ösi finn népversek. I. Elbeszélők. Alapformájukba visszaöltöztetni megkísérlé Krohn K.) Folyóiratunkban épp 10 évvel ezelőtt ismertettük a folklórtudomány világhírű atyamesterének, Krohn Károly helsinki egyetemi tanárnak egy kis gyűjteményét, amely „Ösdalok a dalról, szerelemről és búbanatról” címet viselt. Ez volt az első ilyenmű kísérlet, amelyben a szerző genialis ötletét: a népversek ősi, romlatlan alakjának visszaállítását megvalósítani igyekezett. Vállalkozását nagy siker koronázta. A jeles tudós azóta tovább dolgozott e téren s 10 évi munkájának eredményét teszi most közzé ebben a könyvben, amely balladáknak, románcoknak s epikai jellegű varázsverseknak rekonstruált ősfarmját közli, amint ezt az illusztris tudós bámulatosan gazdag kutatásai alapján megállapította. A gyűjtemény fogalmat ad arról, hogy minő versekből alakították ki a jeles népének azokat a jórészt idegen forrásból vett költői anyagot, amelyekből Lönnrot a Kalevala runóit egybeszerkesztette. Ez a könyv általános esztétikai szempontból is rendkívül értékes, mert világot derít arra, hogy mint jöttek létre a népeposzok az átdolgozók és egybefűzők keze alatt.

B. A.

Ruşen Esref könyvei. Ez az ismert török író három értékes művével ajánlkozta meg Társaságunkat. Az egyikben ő mint szerző intervju alakjában közli Musztafa Kemál pasa visszaemlékezéseit a Dardanelláknál folytatott hősi küzdelmében, amelyekben a Gázi mint csoportparancsnok vett részt. E könyv arról is bizonyosságot tesz, hogy mily magas színvonalon áll Törökországban a könyvnyomás. A kitűnő papír, a szép betűk (latin betűk) és a díszes boríték mintaszerűek. — A második könyv nagy mértékben érdekli a magyarságot is. Címe: „Léon Cahun. Az árja nyelveket Franciaországban megelőző nyelv turáni eredete. Fordította Ruşen Esref.” A francia író e művében kimutatja, hogy Franciaország-

ban, kivált Bretagneban található híres menkir nevű emlékkövek környékén levő helységek és helyek — ac-ban végződő neveinek jelentése a turáni nyelvekből magyarázható. — A harmadik könyvben Ruşen Eşref Vergilius bukolikáinak török fordítását adja prózában. Először történik, hogy latin klasszikust török nyelven ismertet török író honfitársaival.

Móricz P.

Runosävelmiä II. Karjalan Runosävelmät. (Karjalai runodallamok.) Helsinki 1930. Összegejtötte *Armas Launis*. Launis neve épp oly ismert a zenei folklorban, mint az alkotó művészetben. Sibeliusnak, a nagy finn zeneköltőnek a tanítványa ő, aki *Kullervo* c. operájával és kamarazene-műveivel élénk tetszést keltett. Ilmari Krohn világhírű népzene-gyűjteményének IV. kötetét Launis szerkesztette, s munkássága szervesen belekapcsolódik Krohn módszerébe, amelynek irányelveit a nyugati nemzetek folkloristái is átvették. — E kötet anyaga nem csupán Launis gyűjtése, épp ezért valamennyi dallamnál föl van tüntetve a gyűjtő neve és a fonográf-henger száma. Instrumentális és gyermekmelódiák egészítik ki a runodallamokat. Krohn módszerét követi abban, hogy egy-egy csoport dalt azonos alaphangra hoz. Számos variáns-melódiát is kapunk. A finn zenében gyakori $\frac{5}{4}$ -es ütembeosztást épp úgy megtaláljuk, mint a daktylusi és anapaestusi lüktetést, továbbá a gyakori ütemváltozást. A dallamok ambitusa változó. Négy-nyolc hangnyi terjedelem a gyakori. Uralkodó tonalitás a d-dúr és moll, néha a természetes moll hangnem. Gregorián, ötfokú hangsor ismeretlen a finn zenében. A finn zene aránylag legkevésbé őrizte meg turáni jellegét; felszívta az orosz-svéd hatásokat. Ez a kötet is ezt igazolja.

Gesänge russischer Kriegsgefangener. Aufgenommen u. herausgegeben von *Robert Lach*. Wien u. Leipzig. Lachnak a bécsi egyetem rendes tanárának e sorozatban megjelent néhány kötetéről a „Turán“ múltévi számának 55—56-ik lapján emlékeztünk meg. Most két új kötetét ismertetjük. E két terjedelmes kötet a kaukázusi népzenéről szól. Az egyik: *Georgische Gesänge* 253 l. 317 dallammal. Épp úgy, mint az előző kötetekben, itt sincs valamennyi dallam fonográf-hengeren megrögzítve. Összesen 76 lemezt bocsátottak a gyűjtő rendelkezésére, melyből 24 a tatár, 3 a votják és 49 a kaukázusi dallamok felvételére jutott. Lach osztályozza e dalokat formai szempontból. Három formaszerkezetet állapít meg bennük. Az egyik, amikor ugyanaz a ritmikus motívum ismétlődik, másik a strófikus, a harmadik a da capo ária formája. Általában sok a portamento e dalokban; két távoleső hangot gyakran glissando-val kötnek össze. Nemcsak vokális hanem instrumentális darabokat is kapunk a gyűjteményben. A hangszeres darabok duduki-n vannak előadva. Ez a nemzeti hangszerük. Oboaszerű fafúvó ez. — Az énekdarabok nem csupán egyszólamúak, hanem a többszólamúság csírája is föllelhető már bennük. Megtaláljuk itt az eddig nyugateurópai eredetűnek vélt quint, quart, sext párhuzamos meneteket; a többszólamúság bölcsőkorának emlékeit a falsi bordonit és az organumot. Ezek az *Ars Nova* és korai hollandi művészet jellemzői. Ugyanez a kaukázus bércei közt megmaradt, a spanyol, perzsa uralom óta egészen napjainkig. — Ezek a dallamok sokkal érdekesebbek, mint a cseremis és a zürjén dalok. Az ezekre annyira jellemző motívumismétlődésnek itt nyomát sem leljük. Lach gondosan feltünteteti azokat a dallamokat is, melyek csak átvételek, pl. orosz, török zenéből, vagy nem népies eredetűek. Pl. a 279 és 281 sz. grúz operarészlet. A közölt török melódia ritmusa valósággal az összetévesztésig hasonlít a Rákóczi korabeli, tárogatóra szerzett dalokhoz.

A másik kötet: *Mingrelische, abchasische, svanische und ossetische Gesänge*. 1931. 63 lap. 69 dallammal. — 23 mingrel, 3 abchas, 14 sván és 27 osszét

dallamot tartalmaz e gyűjtemény, melyet megelőz az előző kötetekhez híven 18 lap terjedelmű igen alapos magyarázat. — E népek, az összeteket kivéve, kik az indogermán nyelvcsaládhoz tartoznak, valamennyien kaukázusi nyelvet beszélnek. A zenében — amint a gyűjtő rámutat, — ez a faji eltérés nem érvényesül. A szövegben vannak oly szavak, melyeknek nem ismerjük a jelentését. A tolmács szerint: „Ezek oly ostobák, hogy nem tudják, mit énekelnek.” Valószínűleg még az ősidőből származó beszédformák ezek, melyek nemzedékről-nemzedékre öröklődnek. Akadnak felkiáltó szavak, melyek folyton ismétlődnek, pld.: „rira, ra” „oje”, „aj” stb. Ez a sajátosság megvan a magyar, török stb. népzeneben is. Vannak oly dalok, melyeknek szövege a georgiai és összet nyelv keveredését mutatja. A foglyok ugyanis határterületről származtak. A sván dalokat kivéve valamennyi két- vagy többszólamú. Heterofónia található itt épp úgy, mint a georgiai dalokban. Dudaszerű orgonapont váltakozik quart, quint és terz párhuzamos menetekkel. — A mingrél dallamok kétségtelenül legközelebb jutnak az európai ízléshez, az abschas énekek pedig formai szerkezetükkel aránylag magas fejlődési fokot mutatnak, s mind a zenészerzőt, mind a zenekutatót és a folkloristát érdekelhetik. Az első kötet szövegét A. Dirr, a másodikét Robert Bleichsteiner fordította németre. E két kötet kiváló forrásmunka a kaukázusi népzene megismeréséhez.

Sonkoly István.

Csekey István: Észtország története a világháború után. 1931. 43 l. — Ez az élénken és kiváló szakismerettel megírt kis munka mint a „Történelem a világháború után” c. életrevaló vállalat 5. száma jelent meg. Ebben Csekey világos, szabatos stílusban tárja elénk a független észt köztársaság megszületésének és megszilárdulásának történetét különös tekintettel a kultúrviszonyokra s a finn-ugor néprokonsági kapcsolatok fejlődésének történetére. Ez a mű igen jó szolgálatot fog tenni mindazoknak, akik a finn-ugor ünnepek rendezésével foglalkoznak, de nem mellőzhető az iskolai oktatásban sem. A füzetek megrendelhetők Vaska Géznál, Budapest, VI., Aradi-u. 8. Áruk havi 1 pengő, havonként 2 füzet jelenik meg.

B.

HIREK.

Halálozás. Nagy veszteség érte Társaságunkat, Zseny József, az igazgatótanács tagja rövid betegség után elhunyt szeptember 1-én, 71 éves korában. Társaságunkat a temetésen Marzsó Lajos és Bán Aladár képviselték s koszorút helyeztek le a buzgó turáni férfiú és szeretett tagtárs sírjára.

Diszlakoma elnökünk tiszteletére. A Turáni Társaság Pekár Gyula elnöké választásának tizedik évfordulója alkalmából március 9-én a Posch-éttermek külön termében ünnepi összejövetelt tartott. — Az ünnepi beszédet a társaság védnöke, vitéz dr. *József Ferenc* kir. herceg mondotta, melegen méltatva Pekár Gyula nagy érdemeit, amelyeket a rokon népekkel való kapcsolatok ápolása s a Turáni Társaság felvirágoztatása terén szerzett. Ezután *Móricz Péter* nyug. főkonzul a Turáni Társaság, *Bán Aladár*, a Petőfi Társaság, *Szontagh Tamás*, a TESz. s *Vargyassy Márton* a balassagyarmati turáni fiók nevében üdvözölte az ünnepeltet. Felszólalt még *Bartos Róbert* kultuszminiszteri tanácsos. *Pekár Gyula* költői szépségű beszédében visszapillantást vetett az elmúlt tíz év küzdelmeire és eredményeire s azon óhajának adott kifejezést, hogy a Turáni Társaság mint a nemzeti gondolat egyik leghatalmasabb élesztője mennél teljesebben megvalósíthassa nagy céljait és hazafias törekvéseit. — Az ünnepi lakomán a Társaság tagjai nagy számban vettek részt és lelkesen ünnepelték népszerű és szeretett elnöküket.

A finn köztársasági elnök a legmagasabb rendjelet adományozta Horthy Miklós kormányzóknak. A finn köztársaság elnöke május 29-én a következő táviratot intézte a Kormányzóhoz: „Áthatva attól az óhajtól, hogy Főméltóságod előtt barátságomnak és különleges nagyrabecsülésemnek tanujelét adjam, elhatároztam, hogy Főméltóságodnak a finn fehér rózsa-rend nagykeresztjét és nyakláncát adományozom. Megbízta Talas rendkívüli követ és meghatalmazott minisztert, hogy Főméltóságodnak átadja a rendjel jelvényeit. Kérem, legyen meggyőződve arról, hogy legőszintebben kívánom Magyarországnak boldog fejlődését. Svinhufvud köztársasági elnök.”

A finn köztársaság elnöke magyarul köszöntö meg a magyar érdemrendet. A finn köztársasági elnök július 21-én a következő magyar nyelvű táviratot intézte a Kormányzóhoz: „A Főméltóságod által adományozott magas kitüntetés jelvényeit a mai napon vettem Jungerth úr, Magyarország ügyvivője, kezéből. Kérem Főméltóságodat, méltóztassék e kitüntetésért hálám kifejezését elfogadni. E megtisztelő figyelmet hazám iránti jóindulata értékes zálogának, valamint újabb bizonyítékának tekintem ama baráti kötelekeknek, amelyek a mi országainkat egyesítik. Főméltóságod szívélyes táviratáért meleg köszönetemet fejezem ki és kérem, méltóztassék úgy magas személyének boldogságához, valamint Magyarország felvirágzásához őszinte szerencsekívánataimat elfogadni. Svinhufvud, köztársasági elnök.”

Két magyar tudós finn kitüntetése. A helsinki Kalevala Seura irodalmi és tudományos társaság *Setälä* Emil egyetemi tanár elnöklésével tartott közgyűlésén *Szinnyei József*et, a Magyar Tudományos Akadémia főkönyvtárosát tiszteleti taggá; *Solymossy Sándor* szegedi egyetemi tanárt pedig külső taggá választotta.

Finn és észti kitüntetés. Június hóban a Finn Gyógyszerész Egyesület, valamint az Észti Gyógyszerész Egyesület *Koritsánszky Ottó* szakírót, A Magyarországi Gyógyszerész Egyesület ügyvezető igazgatóját, aki a Nemzetközi Gyógyszerész Szövetség alelnöke, a gyógyszerészet és általános közegészségügy terén kifejtett értékes működéséért külső taggá választotta.

Finn kitüntetések. A finn köztársaság elnöke, *Saxlehner Ödön* finn főkonzulnak a Fehér Rózsa-rend parancsnoki keresztjét, *Liipola Yrjö* konzulnak ugyane rend I. o. lovagkeresztjét és *Ispánovics Sándor* polg. isk. igazgatónak e rend lovagkeresztjét adományozta.

Csekey István hazatérése. Dr. Csekey István nyolc évet töltött mint a köz-igazgatási jog rendes tanára a tartui egyetemen s ez idő alatt, mint arról folyóiratunk gyakran hírt adott, sokat tett a finn-ugor kultúrkapcsolatok fejlesztése terén is. Ezen és tudományos érdemeinek elismeréséül szeptember havában a szegedi egyetem jogi karához neveztetett ki rendes tanáru. A tartui egyetemi néprökonsági kör ez alkalomból október 6-án búcsúünnepélyt rendezett Csekey tiszteletére, az észti államfő a Sas-rend parancsnoki jelvényével tüntette ki a jeles tudóst és egy óráig tartó kihallgatáson vett tőle búcsút.

Az új észti követ a kormányzónál. A kormányzó előtt július 2-án ünnepélyes kihallgatáson jelent meg *Charles Menning*, Észtország rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere. Az új követ megbízólevelét és elődjének visszahívó-levelét beszéd kíséretében nyújtotta át, amelyre a kormányzó szintén válaszolt.

Finnország új követe. Múltévi számunkban jelentettük, hogy a finn kormány *Setälä* Emilt, a jeles tudóst és államférfit felmentette magyarországi követi megbízásától. Helyébe dr. *Talas Onni* egyetemi tanár és meghatalmazott miniszter neveztetett ki, aki állását 1931 március hóban foglalta el. E hó 13-án őt a kormányzó ünnepélyes kihallgatáson fogadta, amikor az új követ a kormányzót beszéddel üdvözölte, amelyre az államfő szintén beszéddel válaszolt. Október hóban ismét ellátogatott hozzánk *Talas* miniszter, amikor is többheti ottléte alatt nagy magyarbarát érzelmeinek számtalanszor fényes tanújelét adta s az immár hagyományossá lett finn-magyar testvériség kötelékeit még szorosabbra fonta. Tiszteletére a kultuszminiszter és számos közéleti tényező díszebédet és összejövotelt rendezett, amelyeket *Talas* követ több meghívással viszonzott. A IV. finn-ugor kongresszus magyar bizottsága a Szent Gellért-szálló márványtermében okt. 30-án műsoros estélyt rendezett, amelyen *Vikár Béla* kongresszusi elnök finn és német nyelvű beszédben üdvözölte a követet, aki rendkívül meleg hangú beszédben válaszolt. Ezután műsor szórakoztatta az ünneplő közönséget, amelynek sorában jelen voltak *Pekár Gyula* ny. miniszter a *Turáni Társaság* elnöke, *Szily Kálmán* államtitkár, *Saxlehner Ödön* finn főkonzul, *Móricz Péter* ny. főkonzul, *Bán Aladár*, vitéz *Haász Aladár* min. tanácsos, *Feyér Gyula* min. tanácsos stb. Az ünnepi est műsorát *Lukinich Frigyes* titkár konferánsza vezette be. Utána *Martonffy Emil* író alkalmi költeményét szavalta el, *Riedl Margit* mozdulatművész tanárnő táncoklteményeket adott elő majd *Bókay Ferenc* színművész *Krohn Károly* költeményét adta elő s *Vaszyné-Kovács Ilonka* művésznő magyar dalokat énekelt. Végül a Budapesti Egyetemi Énekkarok kiváló énekszámait és a finn nemzeti himnusz zárták be az estét. — *Talas* miniszter nem elégedett meg a fővárosi viszo-

nyok tanulmányozásával, hanem vidékre is ellátogatott. Így okt. 24-én az ottani egyetem meghívására Szegedre utazott s előadást tartott a finn nép történetéről; okt. 29-én Mezőhegyesre rándult ki, ahol a mintagazdaságot tekintette meg. A miniszter, aki maga is nagybirtokos és kiváló gazdasági szaktekné, a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott a látottak felől s kijelenté, hogy a jövő nyáron nagyobb csoport finn gazda és szakember társaságában fogja tanulmányozni a gazdaságot. Kiemelkedő mozzanata volt az új követ itt-tartózkodásának a közgazdasági egyetem külügyi és közigazgatási körének díszülése, amelyen Talas Finnország szabadságküzdelméről tartott nagy és előkelő hallgatóság előtt előadást. Gróf *Teleki Pál*, az egyetem dékánja üdvözölte Talas Onnit, aki részletesen ismertette Finnország harcait, kezdve attól az időtől, amikor még testvérmemzetünk Svédország főnhatósága alatt élt, majd felszabadult ugyan a svédek alól, de helyettük az oroszok vették át az elnyomók szerepét. Ez az idő hosszú volt, nagy küzdelmek lettek eredménytelenek és csak a világháború után vált valóra az évszázadokon át tartó szabadság-álom. Impozáns harcok, a bolsevikokkal vívott nagy csaták után sikerült Finnországnak mint önálló köztársaságnak Európa térképére kerülni. Talas előadását nagy tapssal és háromszoros „éljennel” honorálta a közönség, melynek sorában volt a kultuszminisztérium részéről *Szily Kálmán* államtitkár, a Turáni Társaság részéről pedig *Móricz Péter* és *Bán Aladár*. A közgazdasági egyetem külügyi osztályának ez a díszülése *Steinecker* Ferenc egyetemi tanár zárószavával ért véget, aki meleg elismeréssel emlékezett meg Finnországról. — Végül megemlítjük, hogy az Ufa-filmszínház Talas O. tiszteletére nov. 4-én meghívott közönség előtt bemutatta *Martonffy* Emil írónak a „Csak egy kislány” c. filmjét, amely nagy mértékben megnyerte a miniszter tetszését.

Új japáni követ. A kormányzó március 27-én ünnepélyes bemutatókihallgatáson fogadta Hachiro *Arita* új japáni rendkívüli követet és meghatalmazott minisztert, aki ez alkalommal megbízólevelét és Morio *Ohno* volt követ visszahívó levelét nyújtotta át.

A japáni trónörökspár látogatása Budapesten. Január hó végén *Takamatsu* herceg japáni trónörökös és neje *Kikuko* hercegnő párnapig tartózkodásra fővárosunkba érkezett, ahol a legfényesebb ünnepségekkel fogadták őket. A herceg először a Kormányzónál tett látogatást, aki ezt a hercegi pár lakásán, a Ritzben viszonzotta. A kormányzó látogatása után a hercegi pár a Magyar Nippon Társaság, valamint a Turáni Társaság tisztelegését fogadta. A Nippon Társaság részéről *Szentgáli Antal* és *Csécsi Nagy Imre* nyug. tábornok tolmácsolták a magyar nép rokoni üdvözlését, majd egy remekbekészült székely tulipánosládát nyújtottak át a hercegnek. A hercegi párt szemmel láthatóan kellemesen lepte meg a kedves ajándék. Ezután fogadták *Pekár* Gyulát és *Móricz Pétert*, akik a Turáni Társaság nevében tisztelegtek az előkelő vendégeknél. *Pekár* Gyula köszöntötte a világ legregibb, közel háromezer éves dinasztijának sarját, majd rámutatott arra, hogy Japán tudósai és közvéleménye sokszor állapította meg a japáni és a magyar nemzet rokonságát. A turáni tömb legszélsőbb határán Japán tölti be történelmi hivatását, míg épp az ellenkező póluson, Nyugaton, Magyarország éli nemzeti életét immár ezer esztendő óta. A herceg meleg szavakban köszöntö meg a francia nyelven mondott üdvözlőbeszédet.

Behidj bej török követ és neje március 16-án teát adott a Turáni Társaság tiszteletére. Megjelentek: vitéz dr. *József Ferenc* kir. herceg nejével, *Anna* kir. hercegnővel, továbbá *Pekár* Gyula elnök és neje, *Móricz Péter* ü. v. alelnök nejével, *Bán Aladár* alelnök és neje, *Nemes Antal* püspök, id. *Erődi Harrach* Béla,

Thoroczkai Wigand Ede és neje, *Felvinczi-Takács* Zoltán, *Marzsó* Lajos főtítkárs a budapesti török követség személyzete.

A török követ **diszebédje a kormányzó tiszteletére.** Behidj bej, Törökország követé és felesége a török követség épületében március 17-én diszebédet adott Magyarország kormányzójának és feleségének tiszteletére. A kormányzó feleségével együtt a késő esti órákig a török követség épületében maradt.

A török miniszterelnök és külügyminiszter látogatása. Ismet pasa miniszterelnök és Tefvik Rüsdi bej külügyminiszter 1931. évi október hó 10-ikén Budapestre érkezett, hogy gróf Bethlen István volt miniszterelnök és Walkó Lajos külügyminiszter tavalyi látogatását viszonozza. Fővárosunkban rendkívül szíves és lelkes fogadtatásban részesültek, ami visszatükrözött azon beszédekben is, amelyeket a tiszteletükre gróf *Károlyi* Gyula miniszterelnök részéről adott diszebédén a két kormányfő mondott. Ebédre voltak még hívva a kormányzó úr Öfömméltóságához, külügyminiszterünkhöz és a magyar képviselőház elnökéhez; védnökünk, vitéz dr. József Ferenc kir. herceg Öfönsége pedig délutáni teát adott tiszteletünkre. A Turáni Társaság küldöttségileg tisztelgett Ismet pasánál, amely küldöttségnek dr. *Pekár* Gyula elnök, *Móricz* Péter ügyvezető alelnök és *Galánthay-Glock* Tivadar voltak tagjai. Ezen alkalommal elnökünk emlékiratot nyújtott át a török miniszterelnöknek, amelyben Társaságunk a török ifjak magyarországi neveltetésére és a török-magyar barátság ápolására vonatkozó javaslatokat terjeszt a török kormány elé. Ezután G. Glock Tivadar ny. tábornok bemutatta a török államférfiaknak gyorsírási rendszerét.

Finn-ugor rokonsági nap. Az idén volt a 3.-dik finn-ugor rokonsági nap október 3.-dik szombatján, azaz 17-én. Az ünnepet megülte Finn- és Észtország a szokott módon. Hozzájuk csatlakozott az ünnepi hangulatban hazánk is. A kultuszminiszter felhívta az iskolákat, hogy e napon rokonsági órát tartanak, amelyen egyik tanerő magyarázza meg a tanulóknak a néprokonság mibenlétét s emlékezzék meg a rokonnépek történelméről és kultúrájáról. E napon a Turáni Társaság ünnepi ülést rendezett, amelyen megjelent Finnország követé, O. *Talas* meghatalmazott miniszter is, akit *Pekár* Gyula a társaság elnöke üdvözölt. A finn követ válaszában közölte, hogy e napon hazájában is mindenütt ünnepségeket tartanak, a két nemzet testvéri együttérzésének szentelve e napot. *Pekár* Gyula megnyitó beszédében rámutatott a rokonsági nap jelentőségére és annak a reményének adott kifejezést, hogy a jövőben már az összes turáni nemzetek együtt ünnepelnek e napon. *Bán* Aladár alelnök a múlt nyári finn-ugor kongresszusról tartott előadást, majd *Bókay* Ferenc alkalmi költeményeket szavalt *Bán* Aladár fordításában. Végül *Csekey* István egyetemi tanár „Magyarország és a néprokonsági eszme” címen tartott előadást. Az egyetemi Énekkarok *Vaszy* Viktor vezénylete alatt elénekelték a három rokon nemzet himnuszait. — Ugyane nap estéjén a rádió szintén ünnepet rendezett, amelyen *Bán* Aladár ismertette a nap jelentőségét s a finn-ugor népek mai helyzetét. A Budapesti Egyetemi énekkarok *Vaszy* Viktor vezényletével elénekelték a három rokonnemzet himnuszait s finn- és észt-kompozíciókat. E napon a finn és magyar kultuszminiszterek táviratilag üdvözölték egymást.

A Finn Irodalmi Társaság (Suomen Kirjallisuuden Seura) március 15. és 16-án ünnepelte fennállásának 100 éves jubileumát. A nagytekintélyű társaság magyar tagjai táviratilag fejezték ki jó kívánataikat a társaság elnökségének.

Magyar-német-bolgár-észt est Brünnben. A brünni német technikán levő német egyesületek szövetsége a magyar Corvinia, A V. Bulgária, A V. Eesti nem-

zeti diákegyesületekkel karöltve Lohr Ervin dr. rektor védnöksége alatt, március 18-án tartotta a Mensa Academica összes helyiségében ezévi ismerkedési műsoros estjét. A műsoron a rendező nemzeti diákegyesületek előadásokkal, ének- és zene-számokkal szerepeltek.

Tanulmányi ösztöndíj. A kultuszminiszter 1931—2. évre a finn állam felajánlotta cserehelyre *Krompecher* Bertalan budapesti tanárjelöltet küldte Helszinkibe folklorisztikai tanulmányokra.

Egy nagy magyarbarát finn író tragikus halála. A magyar kultúrának egyik legkiválóbb külföldi ismertetője halt meg tragikusan, *Vainio* Miklós evangélikus esperes május 25-én délután kocsin hajtott haza a templomból, miközben lova megbokrosodott s a 70 éves főpap kiesett a kocsiból s koponyatörést szenvedett, minek következtében pár óra múlva meghalt. *Vainio* jeles theologiai író és ismert műfordító volt. Egész sorozatot ültetett át finn nyelvre Jókai, Mikszáth, Gárdonyi s több magyar elbeszélő regényeiből és novelláiból. Erdemeiért a Petőfi Társaság kültaggá választotta s a Kormányzó a magyar érdemkereszttel tüntette ki.

Japáni képzőművészeti kiállítás. A japáni császári képzőművészeti akadémia május hó első felében a Nemzeti Szalonban tárlatot rendezett, amely a legjelesebb japáni képírók alkotásainak jellegzetes darabjait mutatta be. A tárlatot május 2-án maga a Kormányzó nyitotta meg külön beszéddel, majd gr. Klebelsberg Kunó tartott hosszabb beszédet, amire Fukuhara Ryojiro akadémiai elnök válaszolt. A tárlat, amelynek rendezése Déry Béla igazgató érdeme, igen szép sikerrel járt.

Előadás a bolgárokról. Március 20-án dr. *Szilády* Zoltán egyetemi magántanár előadást tartott *Kurucvilág és a hajduk költészete bolgár földön* címmel az Országos Tiszti Kaszinó ismeretterjesztő előadásai során. Az egész bolgár múltat röviden összefoglaló előadást vetítettképek és zenei illusztrációk tették változatossá. A honvédeknek a bolgár himnuszt játszotta, *Molnár* Imre régi bolgár dalokat énekelt *Petroff* Péter zongorakíséretével.

Ünnepély Gül Baba sírjánál. A Gül Baba-emlékbizottság május 15-én ünnepélyt rendezett Gül Baba sírjánál. Viraág Béla méltatta Gül Baba történelmi jelentőségét, majd *Medriczky* Andor mondott beszédet.

Finn pedagógusok tanulmányútja. Július hó végén 55 finn pedagógus érkezett Budapestre, a magyar kulturális és az iskolai viszonyok tanulmányozására. A pályaudvaron a finn főkonzulátus részéről megjelent *Liipola* Yrjö konzul, a rendezőbizottság és nagyszámú előkelő közönség. A székesfőváros nevében *Ispánovits* Sándor igazgató, a Turáni Társaság nevében *Veörös* Gyula lektor üdvözölték a vendégeket. *Virtanen*, a csoport vezetője, hálás szavakkal köszönte meg a lelkes fogadtatást. A finn vendégek több napig maradtak nálunk s tanulmányútukat erre a célra alakult nagyobb számú rendezőbizottság készítette elő. Előre megállapított programm szerint megismertették a finnekkel Budapest összes kulturális intézményeit.

Dr. Virányi Elemér előadása Finnországról és Észtországról. Az észt szabadságünnep megünneplésére a szegedi MANSz leányköre értékes kulturális délutánt rendezett, melyen a hat éven át a dorpáti észt egyetem magyar lektora, dr. *Virányi* Elemér egyetemi finn lektor, rendkívüli érdekes előadást tartott északi rokonainkról. *Virányi* a finn-ugor nyelvrokonság kérdését tudományos szempontból megvilágítva, Finn- és Észtország újabkori kialakulását ismertette. Rámutatott az előadó azokra a módokra, amelyekkel e népek vezetői évtizedeken át tartó rendszeres felvilágosító munkával küzdöttek nemzetük jobb sorsáért. Finn- és Észt-

ország államiságának biztosítékául, a belső viszonyok említett rendezettségén kívül a jól megválasztott külpolitikai orientáció szolgálatát. Észtország függetlenségét fiainak az 1918—19. szabadságharcban tanúsított önfeláldozásán kívül az angol világpolitikai számítások érdekvonalába való szerencsés illeszkedés hozta meg.

Finn lap cikke Magyarországról. Az Aamulehti című finn napilapban január hóban *Jukonen* Hannes három cikkben bő képanyaggal magyarországi útjának leírását közli s nagy szeretettel és csodálattal emlékezik meg Magyarországról. Az első cikket budapesti tartózkodásának szenteli s Budapestet más fővárossal összehasonlítva, *Európa legszebb városának mondja*. Részletesen leírja a nevezetes épületeket, intézményeket s ismerteti történelmi jelentőségüket, majd a magyar embert jellemzi hazaszeretetével, politikai szenvedélyeivel, szónoki tehetségeivel s végül a magyar borról és cigányról emlékezik meg. Különösen jólesett a cikkírónak, hogy őt, mint finn testvért, meleg szívvel s őszinte barátsággal fogadták.

Magyar-est Helszinkiben. Március 15. alkalmából a helszinki Finn-magyar Társaság sikerült estélyt rendezett. *Setälä* Emil, volt követ megnyitőbeszéde után a helszinki tanítók énekkara finn és magyar dalokat adott elő. Utána *Farkas Gyula* berlini egyetemi tanár, a mai magyar kultúrtörékvésekről tartott előadást, majd *Tildmann* operaénekes klasszikus dalokat, *Suomalainen* költő pedig Petőfi-költeményeket adott elő. *Lakó* és *Zaszkaliczky* ösztöndíjas hallgató magyar dalokat mutattak be. Az előadáson jelen voltak *Tulenheimo* v. miniszterelnök, *Lektinen* v. belügyminiszter, *Kannisto*, *Manninen*, *Kalima* stb. egyetemi tanárok és *Jungerth* Mihály ügyvivő nejevel és a követség tagjaival. Az előadás után társasvacsora és tánc volt, *Farkas Gyula*, a Finn-Ugor Társaság meghívására annak helyiségeiben 19-én este külön szakelőadást tartott.

Magyar tudós cikke japáni újságban. A magyarbarát tokiói „Daidó” című újság márciusi száma egy, eredetileg angol nyelven megjelent cikk japáni fordítását közli dr. Szilasi Pázmány Zoltán pécsi egyetemi tanár, a magyar Külügyi Társaság rendes tagjának tollából. A cikk, amely a *Nipon Társaság* köreiben élénk tetszésre talált, a fajrokon japáni néppel a turánizmus és az Attila-kultusz fel lendülését ismerteti meg és a közös eredetre való hivatkozással a távol kelet e nagyhatalmasságát erkölcsi támogatásra szólítja fel a népszövetség elé kerülő ügyek tárgyalásánál. A lap közli Pázmány professzor arcképét is.

Japáni pedagógus előadása. A Testnevelési Főiskola felkérésére Denichi *Ishii*, a japáni oktatásügyi egyesület igazgatótanácsának elnöke jún. 14-én a főiskola hallgatóinak előadást tartott a japáni testnevelésről. A tudóst dr. Mezei István mutatta be a hallgatóságnak, dr. Szukováthy Imre, a Testnevelési Főiskola igazgatója üdvözölte és az előadás végén átnyújtotta neki a főiskola plakettjét.

Petőfi és a magyar népdal méltatása Helszinkiben. A finn főiskolai hallgatók helszinki magyar-észt-finn egyesület, februárban hangulatos magyar műsorú összejövetelt rendezett. Az ünnepség a klub énekkarának szereplésével kezdődött, majd L. Aro szavalóművész Petőfi „Szülőföldem”, „Dalaim” és „A rab oroslán” című költeményeit adta elő Manninen Ottó fordításban. *Weöres Gyula*, a helszinki Magyar Intézet igazgatója a magyar virágénekekről tartott előadást. Zászkaliczky Pál evangélikus segédlelkész, aki tanulmányi célból több hónapja Finnországban tartózkodik, régi magyar népdalokat adott elő.

A finn-ugor filológusok kongresszusa. Régi terv valósult meg 1931 szeptemberében Helszinkiben. E hónap 19—22. napjain tartották a finn, a magyar és az észt nyelvészek első kongresszusukat, amely csak előkészítő jellegű volt, míg a teljes kongresszust egy későbbi időpontban tartják meg. A kb. 50 filológus között a

magyarságot *Mészöly* Gedeon szegedi professzor s *Weöres* Gyula helsinki lektor képviselték. *Mészöly* előadásában megismertette a magyar nyelvészeti törekvéseket és eredményeket, főleg a készülő magyar etimológiai szótár munkálatait.

Finn-magyar kultúrest. A budai iparos- és kereskedő-ifjak kultúregyesülete március 8-án rendezett kultúr-estjén *Ispánovics* Sándor Finnországról tartott előadást s azután bemutatták a „Zavaros helyzetek” c. finn bohózatot *Végh* Istvánné gördülékeny fordításában. A darab igen tetszett a közönségnek.

Finn-észtl előadások. Vasvármegye és Szombathely városának kultúregyesülete január 15-én a szombathelyi kultúrház nagytermében fényesen sikerült finn-észtl estét rendezett a IV. finn-ugor kongresszus propagálására. Az estén előadást tartott dr. *Csekey* István egyetemi tanár az északi rokonnépek kultúráls és társadalmi életéről s *Bán* Aladár a magyar-finn-észtl irodalmi kapcsolatokról bemutatva több finn-észtl költő magyar vonatkozású versét saját fordításában. A Szombathelyi Dalegyesület finn és észtl dalok előadásával szerepelt, míg *Havass Annus Kartner* Gitta zongorakísérete mellett hegedűn előadta *Toivo Kuulanak*, a fiatalon elhunyt finn zeneszerzőnek hatalmas E-moll szonátáját. — A Foederatio Emericana Lautumia corporatiója október 25-én Kőbányán finn-észtl kultúrestet rendezett. Itt *Bán* Aladár a finn-észtl-magyar kapcsolatokról beszélt, s dr. *Sziklai* Aladár tagtársunk a IV. finn-ugor kongresszussal kapcsolatos utazásról s annak tanulságairól tartott vetítettképes előadást. — November 14-én a sümegi Mansz-alakulat rendezett műsoros estét, amelynek keretében *Bán* Aladár tartott előadást a turáni kérdésről és a rokonnépek költészetéről.

A finn-magyar egyesület közgyűlése Helszinkiben. A helszinkii finn-magyar egyesület 1930. december 13-án este tartotta közgyűlését. A közgyűlést műsoros estély követte. A közgyűlésen résztvett *Jungerth* Mihály magyar ügyvivő, *Tulenheimo* volt miniszterelnök és *Paavilainen* volt népjóléti miniszter. A közgyűlést az egyesület elnöke, *Setälä* Nestor Emil volt budapesti finn követ, a turkui egyetem kancellárja nyitotta meg. A megnyitóbeszéd után a magyar születésű *Ylistaloné Boros* Olga írónő és *Lakó* György, a helszinkii egyetem magyar cserehallgatója négykezes zongorajátékot adott elő. Ezután *Järventausta* Arvi ismert író szellemes szabad előadásban vázolta a múlt nyáron tett magyarországi utazásának élményeit. *Malsten* G. énekes *Höckert* kisasszony zongoraművésznl kíséretével finn és magyar népdalokat adott elő, majd *Larin-Kyösti* ismertnevű író saját szerzeményű Hymnus Hungariaet, és *Petőfi* Csokonaiját adta elő saját fordításában.

Ilbak Ella újabb látogatása. A világhírre emelkedett kiváló észtl táncművésznl április hóban ismét ellátogatott Budapestre s e hó 12-én fényesen sikerült táncmatinét adott. A Magyarság bírálója, H. G. többi közt ezt írja a művésznlről: „Ilbak Ella táncművészetében a szobrász egyesül a költővel. Költő, aki rímelő szavak helyett remekbemintázott szobrokat fűz versbe. Nála a kosztüm csak szerény, stílusos keret, a hangsúly a plasztikán van. A szemem keresztül nem az érzékekre, hanem a szellemre hat. Ezen a matinéján tizenegy tánckompozíciót mutatott be. Mindegyik egységes művészi elgondolású, jellemzően egyéni alkotás.”

Evert Suonio, a kiváló finn előadóművész 1931. november havában ünnepelte 60. születésnapját. A művészt, aki eddig kb. 100 magyar dalestét tartott Finnországban, többek között dr. *Weöres* Gyula, a helszinkii magyar intézet igazgatója köszöntötte kifejezve a magyar nemzet háláját és elismerését.

Finn tanfolyam Pozsonyban. *Feigler* Otmár egyetemi könyvtárist Pozsonyban finn nyelvtanfolyamot tart fenn az ottani YMCA támogatásával. A múlt évben (1929—30) nyolc hallgató tanulta a finn nyelvet igen szép eredménnyel. A folyó

tanévben két finn tanfolyam működik, amelyeken Feigler Otmár 19 középiskolai diáknak, illetve 14 magyarszakos egyetemi hallgatónak adja elő a finn nyelvet.

Magyar hölgy ajándéka Japánnak. Ismeretes, hogy özv. *Kurtz Gusztávné* régebben már kétszer küldött Japánnak értékes magyar művészeti gyűjteményt; ezeket a japániak a nemzeti múzeumnak gazdagítására használták fel. A buzgó úrnő — mint a Kokumin Shimbu c. japáni újság írja, most újabb, 300 darabból álló gyűjteményt küldött Tanaka japáni kultuszminiszternek előbbi gyűjteményei kiegészítésül.

A M. Nemzeti Szövetség magyar-bolgár bizottsága, amelynek vitéz Galánthay Glock Tivadar ny. tábornok az elnöke, az őszi folyamán két bolgár tárgyú előadást rendezett. Október 28-án G. Glock tábornok beszélt a magyar-bolgár rokonságról. Ismertette a tudományos kutatások eredményeit és ebben a kérdésben keletkezett tudományos álláspontokat melyek különböző utakon bár, kétségtelenül igazolják a magyar és a bolgár nemzet vérségi kapcsolatait. Nov. 12-én dr. *Szilády Zoltán* egyet. m. tanár a mai Bulgáriát ismertette.

Török kiállítás Budapestén. A budapesti kereskedelmi és iparkamara rendezte s 1931. évi május 9—18. közt megtartott Budapesti Nemzetközi Vásáron igen sikerült kiállítással vett részt Törökország külön pavillonban. Ez hivatalos reprezentáns kiállítás volt, melyen bemutatásra kerültek Törökország legjobb kelendőségnek örvendő termékei. Feltűnést keltettek a szép szőnyegek, a kítűnő minőségű szárított gyümölcsök, a selyemárúk és a dohánygyártmányok. A hivatalos személyiségeken, Danis bej kormánybiztoson és a kiállítás rendezésével megbízott dr. Vedat Nadim bejen kívül 27 tagból álló társaság jött a vásárra Törökországból. Remélhető, hogy ez a hivatalos kiállítás erős lendületet fog adni a két ország közti áruforgalomnak, épp úgy, mint a január és február hóban Ankarában rendezett magyar mezőgazdasági kiállítás.

A Turáni Társaság ülése Nagykőrösön. A város közgyűlési termében december 7-én délután tartotta a Turáni Társaság fiókja évadnyitó ülését. *Bánóczy Endre* ügyvezető elnök megnyitó beszéde után *Galantay Fekete Béla* főtítkár „Nagykörös a török hódoltság alatt” címmel értekezett.

Attila-szobra. A Turáni Társaság vezető köreiben már pár éve felmerült a gondolat, hogy a nagy turáni hadvezérnek és államfőnek: Attilának dicsőségét méltó emlékmű hirdesse hazánk fővárosában. Ennek az eszmének megvalósulását hatalmas lépéssel vitték előbbre dr. *Lechner Jenő* egyet. tanár és *Füredi Rikárd* szobrászművész, amidőn egy monumentális emlékműtervet készítettek. Ez a mű Attilát a maga fenségében varázsolja szemünk elé s szimbolizálja Rómától Kínáig terjedő hatalmát. A művészek a szép gipszmodellt Társaságunknak ajándékozták, ahol azt tagtársaink bármikor megtekinthetik és tanulmányozhatják.

Csekey István április 10-én az Észti Jogászgyűlésen, Tallinnban, észti nyelven hosszabb előadást tartott az észti közigazgatás reformjáról. Az ülésen az államfő is jelen volt. Az előadás élénk eszmecserét s nagy elismerést keltett az észti jogtudósok körében.

TÁRSASÁGI ÜGYEK.

Turáni előadássorozat.

Társaságunk az 1930—31. tanévben is a Pedagógiai Szeminárium nagytermében tartotta ismeretterjesztő előadásait. A terem átengedéseért a székesfőváros tanácsát s az előadók díjazásáért a székesfőváros iskolánkivüli népművelési bizottságát illeti hálás köszönetünk.

Sorozatunkat október 30-án nyitottuk meg a török köztársaság nemzeti ünnepével, amelyen megjelent a budapesti török követség Tahsim bej ügyvivővel az élén. A megnyitó beszédet *Pekár Gyula* elnök mondotta: üdvözölte a testvérnemzet megjelent tagjait s lelkes szavakkal vázolta a török—magyar kapcsolatok fontosságát és fejlődésének történetét. Ezután *Móricz Péter* ü. v. alelnök érdekes törökországi képek bemutatásával „Földmívelés és közlekedés Törökország keleti részében” címen tartott előadást, amely jelen számunkban lát napvilágot. Az előadásra Tahsim bej válaszolt, sok érdekes adatot sorolva fel a török—magyar kapcsolatok lehetőségeiről. Végül báró Szentkereszthy né Nyegre Rózi néhány szép török költeményt adott elő Mészáros Gyula fordításában.

November 6-án vitéz *Galanthy-Glock* Tivadar ny. tábornok olvasott fel „A magyar rovásírás történelmi értéke” címmel. Bevezetésül vázolta az idetartozó emlékek történetét, majd az ősi magyar írás eredetét kutatta a régi kultúrnépek-nél s különösen az egyiptomi és ótörök írással hasonlította azt össze. A magyar rovásírás szerinte egyike a legrégebbeknek és így benne oly kultúrkinccsel rendelkezünk, aminőt más európai nemzet aligha mutathat fel.

November 13-án *Paikert* Alajos elnökhelyettes tartott előadást. Kifejtette, hogy ma, amidőn az elhelyezkedés idehaza egyre nehezebb lesz, a magyar ifjúságnak az a része, amely képes és kész arra, hogy külföldön megbirkózzék az ottani akadályokkal és nehézségekkel, keressen inkább a Keleten, mint a Nyugaton illő elhelyezkedést. Utánozzuk ebben az angolok, belgák és hollandusok példáját, kik a külföldön mindvégig angolok, belgák és hollandusok maradnak, ott tisztességes jó munkával sok esetben nagy vagyont és befolyást szereznek maguknak és hazájuknak. A magyar ifjúság elhelyezkedése külföldön, főleg a Keleten, az előadó szerint oly fontos és időszerű probléma, mellyel teljes erőnkkel és tudásunkkal kell foglalkoznunk. Elsősorban magának az érdekelt fiatalságnak, azután pedig társadalmunknak és egyben igen meggondoltan, de hathatósan kormányunknak is. Ajánlja az olasz kormány erre vonatkozó, kitünően bevált példáját, amely ezt az annyira életbevágó, a nemzet alakulására annyira döntő kérdést közmegelegedésre oldja meg. Előadásában számos példával illusztrálta az egyes keleti államok kulturális és gazdasági lehetőségeit, valamint azokat a magyar kiválóságokat, kik a Keleten

dicsőséget, becsületet és hasznot szereztek önmaguknak és magyar hazájuknak. Az előadást nagyszámú és előkelő közönség hallgatta végig és elismeréssel fogadta az előadást nem kis mértékben azért is, mert akkor Paikert Alajos a közeljövőben maga is a Keletre készült. Az egyiptomi király és kormány kívánságára ugyanis ő kéretett fel arra, hogy a magyar mezőgazdasági múzeum mintájára hasonló múzeumot létesítsen Kairóban, Egyiptom fővárosában.

Nov. 20-án *Undi Mariska* festőművésznő, a magyar fonalas munkák ázsiai vonatkozásairól tartott előadást. Fejtegette a régi törökfajú népek mindjobban feltáruló ázsiai művészetét, mely a mieinkkel sok tekintetben rokon. Bemutatta a magyar nemzeti viselet legősibb darabjait, összehasonlítva a török, perzsa, turkesztáni és kaukázusi ruhákkal, melyek anyag, szabás, szerkezet és díszítés tekintetében majdnem teljesen megegyeznek a paraszti szűr, guba, suba, valamint az úri dolmánnyal. A régi nomád kultúra jellemző sátoranyaga, a nemez, a magyar szűrön ma is él. És vele él a posztó kivágással készülő, rátétes díszítésmód, mely reányomta bélyegét a magyar bőrdíszítés és hímzés különböző fajtáira.

Ugyane hó 27-én dr. *Mezey István*, a magyar-japáni kapcsolatokról értekezett. Az előadó rámutatott arra, hogy Japánban ma a magyar-kérdés az érdeklődés homlokterében áll és hivatkozott a Japánból nemrég visszatért *Simonyi Semadam Sándor* volt miniszterelnökre és *Fellner Frigyes* egyetemi tanárra, ki utóbbi a Nemzetközi Statisztikai Kongresszus magyar delegátusaként járt Japánban. Ők valóságos elragadtatással beszéltek azokról a magyar-szimpátiákról, amelyeket Japánban találtak. Ismertette a Tokióban működő Dajdo Társaság működését, amely saját költségén folyóiratot ad ki kizárólag a magyar-kérdés ismertetésére. Ez a társaság ajánlotta fel a múlt év nyarán Magyarországot kormányzójának azt az ősi szamurai kardot, mely most a Keletázsiai Múzeumban közszemlére van kiállítva. Részletesen ismertette a Japánban az elmúlt években Magyarországról megjelent könyveket és folyóiratokat és arra a megállapításra jutott, hogy Magyarország és Japán között mindinkább erősödő kapcsolatok úttörői a világháború magyar hadifoglyai voltak. Előadásának második részében áttekintést nyújtott a magyar hadifoglyoknak japáni fennhatóság alatti sorsáról. Nálunk még ismeretlen források alapján ismertette a szibériai japáni expedíció történelmi előzményeit és a keletszibériai hadifoglyok kétségbeesett helyzetét az expedíció előtti időben, midőn az orosz forradalmi és ellenforradalmi hordák minden bosszújukat a védtelen magyar hadifoglyokon töltötték ki. Vázolta a keletszibériai fogolytáborok Japán részéről történt átvételének történetét, élénk rajzát adva a fogolytáborok belső életének. Részletesen ismertette a hadifoglyok hazaszállításának előkészületeit és Japánnak a hazaszállítás körüli szerepét. Előadásának legérdekesebb része volt, midőn a japáni sajtónak a magyar békefeltételekkel szemben elfoglalt álláspontját ismertette. Japán legnagyobb napilapjai kivétel nélkül Magyarországot megcsönkítése ellen foglaltak állást.

Dec. 4-diki ülésünket Finnország nemzeti ünnepének szenteltük.

Az elnöki megnyitó után *Bán A.* alelnök előadást tartott, amelyben ismertette a finn-ugor rokonsági nap jelentőségét és lefolyását, majd hosszabban megemlékezett a legkisebb finn-ugor népről, a Lettországból lakó lív törzsről. Ebből a hajdan számos és erős nemzetből ma csak 2000 lélekből álló töredék él, de telve kultúrtörökvéssel és életerővel. Az előadás után *Bókai* Ferenc színművész nagy hatással adta elő *Petri Mór* turáni szonettjeit s több finn költeményt *Bán Aladár* fordításában.

Február 5-én dr. *Cholnoky Jenő* egyetemi tanár tartott előadást Japánról.

Japán szigetcsoport, a fő szigét közepén meglehetősen magas hegység húzódik végig, úgymint Olaszországban az Apenninek. Ezért Japán területe kisebb medencékre oszlik s ez a hegyrajza is meg éghajlata is Olaszországra emlékeztet, de itt nyáron van az igazi esőzés időszaka, Olaszországban meg télen. Japánnak szigorúbb a tele, mint Olaszorszáé. Japánban kifejlődtek az Európában is ismert lovagerény, ököljog, stb., egyszóval a harcias erények, szemben Kínával, a béke filozófiájának országával. Japán, úgyszólván egész kultúráját és civilizációját Kínától kapta, de ezeket az európaihoz hasonló irányban fejlesztette, vagy alakította át. Az erkölcs és a műveltség Kínában mindig magasabb fokon állt s most Japán az európai kultúra és tudás bevezetésével került Kína elé, de erkölcsi szempontból elmaradt Kína mögött.

Úgyane hó 13-án *Faragó József* finn magister tartott előadást a finnországi társadalmi viszonyokról. Érdekesen rajzolta a finn nép gazdasági és kulturális viszonyait, majd a finneknek a magyarság iránt érzett meleg vonzódásáról festett megkapó képet. A magyar nép sorsa és jellege még a legkisebb faluban is ismeretes s a jeles magyar írók, Jókai, Mikszáth, Herczeg, Gárdonyi, Pekár stb. írásait kitűnő fordításokban olvassák. A finnek lelkes szeretettel várják a magyar igazság győzelemre jutását.

Febr. 19-én dr. *Németh József* ny. min. tan. ült előadói asztalunknál s „Kisebb turáni telepedések a Balkánon” címen tartott előadást. Bevezetésül reflektált egy kiváló filológusunknak arra a közleményére, amelyben kétségbe vonta a „turánizmus” tudományos jogosultságát. Az előadó kifejtette, hogy a faji összetartozóságra alapított rokonszenv ápolása és a finn-ugor, bolgár, török, japáni kapcsolatoknak ez alapon való keresése csak javára szolgálhat hazánk nemzetközi helyzetének. Azután azt bizonyította, hogy a görög és a szláv népek mellett a turániak, mint a török eredetű bolgárok és a törökök, legalábbis egyenrangú szerepet játszottak a szlávokkal a balkáni etnikum kialakulásában. Majd az avarok, a besenyők, a tatárok és a hunok szerepléséről szólt, melynek nagy része van Bulgária történetében. Végül a törökök beszélő keresztény bolgárokról és a kiváló kertész és földművelő korgárokról, a koniai származású törökökről és a pásztorkodó jürükökről adott elő eddig alig ismert részleteket.

Febr. 26-dikán Észtország nemzeti ünnepét ültük. *Pekár Gyula* költői szépségű megnyitó beszédében rámutatott a bámulatos szívósságra és kitartásra, amelyet ez a kis turáni nép függetlenségéért és nemzeti kultúrájáért vívott évszázadokon át. Majd felolvasta az ez ünnepélyünkre érkezett két táviratot. Az egyik eképp hangzik: „Együttérzéssel küldjük Észtország szabadságnapja alkalmával köszöntünket és meleg üdvözlésünket a Turáni Társaságnak — a tartui védőrség.” A másik távirat pedig ez: „Bán Aladár úrnak. Szíves köszönet az észt nemzethez írt költeményért, melyet hazánk szabadságünnepén Tartu összes tanintézetében és népiskolájában lelkesedéssel szavaltak. A tartui tanügyi tanács.” — Ezután *Bán Aladár* tartott előadást az észt költészet főirányairól évszázados beosztásban ismertetve az észt népies és műirodalom eszméáramlatait s kimagasló termékeit. Majd dr. *Virányi Elemér* „Irodalmi népiesség az észt kultúrában” címen olvasta fel önálló kutatásai alapján írt értekezését, kimutatva az észt folklór-termékek óriási hatását az egész észt szellemi kultúra kialakulására.

Evadzáró előadásunk március 5-én volt, amelyen elnökünk, *Pekár Gyula* „Attila fiai” címen tartott előadást. Attila tüneményes pályájának tragikuma nemcsak rejtelmes halála, hanem az a tény is, hogy gyermekei közül egyetlen egy sem volt képes atyja nagy művét megtartani. Ami Attila fiait illeti, a legenda szerint „paene populus

erat" majdnem népnyi volt. A nyugati történet hat fiut említ: a Rikától való Ellák, akit Attila trónörökösnek tekintett s még életében Turkesztán királyává nevezett ki, Dengizik („Déli Szél”) és végül Irnák — ez a három hunn anyától való. Idegen anyától (gepida, bajor) való fiuk: Emmedzár, Uzindur, Gejzm, ez utóbbi valószínűleg gepida király hugától született. A magyar hagyomány beszél egy bajor hercegnőtől való Aladár nevű fiúról és a rejtélyes Csaba királyfiról. Csabának az anyja a magyar hagyomány szerint a római császár leánya, Honória volt. Ez a szerelmi történet az antik világnak egyik legromantikusabb története, — Irnák, akit Attila nagyon szeretett, nem más, mint Csaba királyfi, illetve Zsabka, vagyis Csaba hunn méltóság neve és Irnáknál Csaba királyfi méltóságot jelent. A Nieblunglied is beszél egy Attila-fiúról, akit Ortliebnek nevez. Attila halála után a nem hunn anyától lett fiuk legyőzik a hunn anyától származókat. Ellák elesik, Csaba elmenekül, Dengizik harcol Bizánc ellen s fejét Bizánc falain tűzik ki Csaba Emmedzárral, Uzindurral a mai Dobrudzsába húzódik s ott várja be Árpád jövetelét. Négyszáz év múlva családja, mint Ába nemzetség, vezeti be Árpád népét Attila örökébe és a többi Attila népe számos törzsben elvetődik a Volga felé s a fej nélkül maradt népeket keverékeknek, vagyis bolgároknak nevezik.

Szakaroff Konstantín volt orosz tábornok előadása.

Mint múltévi számunkban jelentettük, 1930. december 5-én saját helyiségünkben előadást tartott Szakaroff Konstantín volt orosz cári tábornok németnyelven: A turáni népek a forradalom alatt címmel. Az ülésen, melyen Horthy Miklós kormányzó is megjelent, Pekár Gyula elnökölt. Szakaroff tábornok bevezetésül jellemezte a világháború alatti Oroszországot és azt a forradalmi gyűjtő-anyagot, mely gazdasági és társadalmi viszonyaiban a bolsevisták forradalmát előkészítette. Ha valaki 1914-ben az 1917-es összeomlást megjósolta volna, senki sem hitt volna neki; az első orosz forradalom után a japán-orosz háború tört ki, olyan nagyszabású lendületet vett Oroszország. A második orosz forradalom mozgatói nagyjában ugyanazok voltak, mint az elsőé. Nagyban hozzájárult a háborús lelkesület ennek kitöréséhez, bár a katonaság a fronton maradt és alávetette magát a forradalmi kormány rendelkezéseinek. Ez a forradalmi kormány azonban, amely teljesen az ántánt-szövetségesek zsoldjában állott, nem tudta feltartóztatni a tőle előidézett mozgalmat, ez mindjobban balfelé terelődött s végül is a szélső marxizmus győzött. A turáni népek — úgymond az előadó — az elsők voltak, amelyek a bolsevizmussal szembeszálltak. Szakaroff tábornok sokáig ott élt közöttük, mint a fehérhadseregnek egyik vezetője. Csak mély tisztelettel és elismeréssel nyilatkozhatik — úgymond — azokról az igazi népi erényekről, amelyeket turáni testvéreink a vészes időben tanusítottak. Az általános felfordulás közepett megőrizték vallásukat, sőt még feudális társadalmi berendezkedésüket is. Az előadó a következőkben megkapó szavakkal jellemezte családi életük szépségét és tisztaságát, patriarkális erényeiket, faji erejüket, amelyek mind képesítették őket a bolsevizmus elleni küzdelemben való lelkes részvételre.

Jubiláris díszközgyűlés.

Társaságunk 1931. január 29-én külön közgyűlésen ünnepelte fennállásának 20-dik évfordulóját országközi helyiségében. Az ülésen védnökünk, vitéz dr. József Ferenc kir. herceg Öfensége elnöklete alatt jelen voltak: Paikert Alajos, Móricz Péter, Bán Aladár, Vig Albert, Lechner Jenő, Pröhle Vilmos, Bartos Róbert, Péch Aladár,

T. Wigand Ede, Huszka József, Zsedényi Béla, Galánthay-Glock Tivadar, Marzsó Lajos, L. Lornáth Dénes, Végh Jenő, Podhorszky Vilmos, Timkó Imre és neje, Zajti Ferenc, Szabó Dezső, Szontagh Antal, Pál Ernő, Mazgon Mária, Ilosvay Gyula, özv. Szilvási Rácz Ödönné, vitéz Csécsi Nagy Imre, Németh István, özv. Bárány Jánosné, Kurtz Gusztávné, Magyar Dezsőné, Sassi Nagy Lajosné, Madai Gyula, Németh Károly, Bánó István stb. Védnökünk eszmékben gazdag megnyitó beszédében vázolta a Társaság eddigi működését s elismeréssel sorolta fel az alapítókat, első helyen *Paikert* Alajos elnökhelyettest, akinek érdemeit a közgyűlés jegyzőkönyvbe iktatta. Ezután átnyújtotta neki a Társaság díszes üdvözlő okiratát, amelyet *Lechner* Marianne tervezett és művészi kézzel készített el.

Társaságunkat ez alkalomból számosan üdvözölték. A budapesti bolgár követség táviratban fejezte ki jókívánatait; a török kormány képviselőjében *Behidzs bej* követ, a miniszterelnökségről dr. *Deáky* Loránt, a Tesz nevében *Zulavszky* Andor s a balassagyarmati fiók részéről *Vargyassy* Márton jelent meg.

Elnökünk megnyitó beszédében visszapillantást nyújtott az elmúlt két évtized munkásságára s köszönettel adózott a vezetőségnek és buzgó munkatársainak. Majd dr. Marzsó Lajos megvázolta az elmúlt 20 év történetét s *Zulavszky* A. a Tesz, *Vargyassy* M. a balassagyarmati fiók üdvözlését tolmácsolta lendületes beszédben. Végül védnökünk Öfensége köszönetet mondott a Társaság tisztikárának s eredményes munkát kívánva a jövőre is, a közgyűlést bezárta.

Közgyűlés.

A Turáni Társaság f. évi nov. 27-én d. e. 11 órakor tartotta ez idei közgyűlését dr. vitéz *József Ferenc* kir. herceg védnök és dr. *Pekár* Gyula elnöklése alatt. Megjelentek még: *Móricz* Péter ü. v. alelnök, dr. *Bán* Aladár alelnök, dr. *Gaskó* Dezső, *Kovács-Karap* Ernő alelnök, *Krisztinkovics* Pál, dr. *Lechner* Jenő, *Lorántházi Loránth* Dénes, *Martonfalvay* László, *Mazgon* Mária, *Marzsó* Ferenc, dr. *Máté* Lajos, dr. *Mezei* István, *Németh* István, báró *Nyáry* Albert, *Pohhorszky* Vilmos, dr. *Rüblein* Richárd, *Szontagh* Antal, *F. Takács* Zoltán, *Thegze-Gerber* Ferenc, *Tóth* Dezsőné, *Végh* Jenő.

Pekár Gyula elnök tárgyprend előtt melegen üdvözlí védnökünk Öfenségét, aki ebben az évben is mellettünk állt s buzgó lelkesedéssel vett részt tanácskozássainkban. Majd kijelölte Társaságunk legfontosabb teendőit a jövőben; ezek között első helyen állanak az általános turáni kongresszus és *Attila* emlékművének megvalósítása. Visszatekint az elmúlt év kiemelkedő mozzanataira.

Móricz Péter jelentésében köszönetet mond védnökünk Öfenségének, az elnökségnek s az igazgató tanácsnak támogatásukért, azután részletesen ecseteli a Társaság ezévi működését, különösen a szakosztályok tevékenységét, majd török intézetünk és vidéki akciónk sikeres munkáját.

Bán Aladár finn-észti intézetünk múltévi munkásságáról, főleg a IV. finn-ugor kongresszus magyar részének megszervezéséről s folyóiratunk, tanfolyamunk és könyvtárunk ügyeiről számolt be részletesen. Könyvtárunkat ez évben a jelentéstevő kb. 100 drb. finn és észti művel gyarapította, amiért neki az Elnök indítványára a közgyűlés köszönetet mond.

Marzsó Lajos főtitkári jelentésében kronológikus sorrendben foglalta egybe a múlt társasági év eseményeit és mozzanatait s vázolta elhunyt íg. tagtársunk, *Zseny József* érdemeit.

Thegze-Gerber Ferenc, a pénzügyi és számvizsg. bizottság elnöke bemutatja

az 1930—31. évi zárszámadást és a jövő évre szóló költségvetést, amelyet a közgyűlés köszönettel vesz tudomásul s a vagyonkezelőségnek a felmentés megadatik.

Az alapszabályszerű tisztújítás megejtetvén, az eddigi tisztikar a következő változásokkal újra megválasztott. Mivel *Paikert* Alajos elnökhelyettes hivatalos elfoglaltsága miatt nem vehet részt Társaságunk életében, *Móricz Péter* ügyvezető elnökhelyettség s *Bán Aladár* igazgató-alelnökké választottak, *Lukinich* Frigyes és *Pongrácz* Zoltánt pedig az elnök titkárokká nevezte ki. *Zsedényi* Béla ny. államtitkárt a tavaly elhunyt *Dessewffy* István helyére alelnökké és *Gömbös* Gyula honvédelmi minisztert tiszteleti taggá választotta a közgyűlés. Kimondotta továbbá, hogy nemzetünk nagy és megértő barátját, *Borah* szenátort az elnökség e közgyűlésből kifolyólag átiratban üdvözli s legmélyebb hálájáról biztosítja.

Végül a közgyűlés elfogadta *Móricz P.* és *Bán A.* indítványát, hogy a Turáni Társaság ezen elnevezése mellé zárójelben vegye fel a következő szavakat: *Magyar népröksági egyesület*, franciául: Association hongroise de parenté ethnique.

Turáni tanfolyam.

Tanfolyamunk V. éve 1930. okt. 13-án nyílt meg a következő tantárgyakkal és előadókkal: finn nyelv, előadta *Bán Aladár*; török nyelv, előadta *G. Glock Tivadar*; kínai nyelv, előadta *Hu-Dzin-Ya*; turáni zene, előadta *Sonkoly István*. Beiratkozott összesen 34, ebből év végéig járt 24 s bizonyítványt kapott 16 hallgató.

A VI. év 1931. okt. 14-én nyílt meg 50 hallgatóval; az ünnepélyen *Pekár Gyula* elnök nagyszabású beszédet mondott. — A tanfolyam igazgatóságának tagjai az előadókon kívül: *Pekár Gyula*, *Cholnoky Jenő* tanárelnök, *Bartos Róbert* min. tan., *Móricz Péter*, *Krisch Jenő*, *Farkas László* titkár. Tanfolyamvezető: *Bán Aladár* igazgató-alelnök.

Rádió-előadásaink.

Az elmúlt év folyamán a következő rádió-előadásaink voltak: *Pekár Gyula*: Attila népe Bretagneban és Svájcban; *F. Takács Zoltán*: Milyen lehetett a hunnok vallása; *Móricz Péter*: Törökország mai kormányzati rendszere; s Egyéni és kollektív gazdálkodás a keleti turáni népeknél; *Végh Jenő*: Bulgária közgazdasági viszonyai; *Németh József*: Kisebb turáni telepedések a Balkánon; *Szentgáli Antal*: A kínai zene; *Bán Aladár*: A finn-ugor rokonsági nap; *G. Glock Tivadar*: Magyar-olasz rokonság az etruszkok révén.

Új tagok.

Az 1930/31. évben a következő pártoló tagok vették fel: *Bánó István*, dr. *Scholtz Oszkár*, *Fery Aladár*, *Volent István* (Szécsény), *Kakas Károly* (Siklós), *Bányász Karola*, *Szalavszky-Karsay Gyula*, *Molnár Domonkos*, *Koczika Judit* (Békéscsaba), *Nagy Ilona* (Dunaföldvár), *Zsigmond Ferenc* (Kiskörös), *Tötössy Edit*, *Sas N. Lajos* (Máriabesnyő), *Förster Ede* (Pécs), *Ittész István* (Kaposvár), *Somogyi Ferenc* (Pécs), *Rimler János* (Pécs), dr. *Gaskó Dezső*, *Martonfalvai László*, *Smolen Ferenc*, *Ribáry Ferencné*, *Tóth Dezsőné*, vitéz *Ury Dezső*, *Bókay Ferenc*, *Lopata József*, vitéz *Raffay Béla*, *Józse Imréné*, *Kóczián Margit* (Eger), *Istenes Károly*, *Guthy Hanna* (Dombóvár), dr. *Koralewski Géza* (Dombóvár), dr. *Pekker Emil* (Bicske), *Kelemen Béla*, *Farkas Elek*, *Martonffy Emil*, *Szokolay János* (Iváncsa). — A balassagyarmati fiókegylet új tagjai: *Boldizsár László*, dr. *Zsadányi Guidó*, özv. *Gottl Rezsőné*, *Héregi Géza*, *Munk Dezső*, *Horváth Sándor*, *Benczur-Ürmösy Gábor*, *Lotharidesz Mihály*, *Romhányi Gyula*, *Sztuka László*, dr. *Soldos Béla*, dr. *Kray Pál*.

Balassagyarmati fiókunk.

A Turáni Társaság tavaly alakult balassagyarmati fiókja az idén is élénk és lelkes munkásságot fejtett ki: — Előadást tartottak: *Both Antal*, dr. *Fényes Dezső*, *Kirchknopf Gyula*, *Niedermann Imre*, *Vargyassy Márton*, *Eilinsfeld Nándor*, *Móricz Péter*, *Perlaky Alajos*, dr. *Szigeti Gyula*, *Kepes István*, *Szilárd Gyula*, dr. *Kovács György*, *Papp József*, *Katona Imre*, *Váli Rezső*, *Sztuka László*, *Vikár Béla*, dr. *Horváth József*, dr. *Ivánka Endre*, vitéz *Ádám Endre*, *Kunders Gyula*, vitéz *Galánthay Glock Tivadar*, dr. *Horváth Sándor*, dr. *Popovics Miklós*. A helybeli intelligenciából többen be is léptek tagul a Turáni Társaságba.

Értesítés.

A Turáni Társaság könyvtárát tagtársaink hétköznaponként 11—2-ig használhatják a társasági helyiségben. A könyvek elvitele csak a becsérték letétbe-helyezése mellett történhetik.

R é s u m é

du contenu de la XIV-ème année (1931) du „Turán”.

Dans son étude „Pourquoi l'Europe est-elle un continent distinct?”, *D. Eugène de Cholnoky* démontre que les continents sont séparés les uns des autres non seulement par les océans, mais aussi par les déserts. Ce ne sont pas les causes historiques qui ont créé les limites entre l'Europe et l'Asie mais plutôt la zone des déserts arrêtant la communication et la migration de la culture. — *Pierre de Móricz* donne dans son article „Agriculture et communication dans la partie orientale de la Turquie”, tout d'abord, une description de la grande beauté des parages de la côte septentrionale de l'Asie Mineure et des départements orientaux de la Turquie où il fit des voyages, ensuite, il nous fait connaître l'état de l'agriculture et des communications dans cette partie de la Turquie et fait ressortir l'essor puissant que pourront prendre l'agriculture et l'industrie aussitôt que la construction des chemins de fer et des chaussées projetés par le gouvernement turc sera achevée. — *D. Aladár Bán* fait connaître l'histoire du IV-ème congrès finno-ougrien tenu à Helsinki sous le patronage du Président de la République Finlandaise *Svinhufvud*. Plus de 2000 membres et intéressés y ont pris part. Au congrès, on a fait 60 conférences sur les conditions culturelles des peuples magyar, finnois et esthoniens. Le prochain congrès aura lieu dans 5 ans à Tallinn, capitale de l'Esthonie. — Suivent les poésies finnoises et esthoniennes écrites à l'occasion du congrès et traduites par *d. Aladár Bán*. *Edouard Thorockai-Wigand* s'occupe dans son article sur „*Akszeli Gallén-Kalla*” de l'oeuvre de ce grand peintre finnois récemment décédé. L'auteur y explique que la compréhension des traditions populaires finnoises et leur expression fidèle ont fait de Gallén un des plus grands artistes du monde. *Guillaume Ernits* publie des données sur le petit peuple live. *Hamit Zübeir* écrit sur l'affinité turco-magyare et *Etienne Sonkoly* sur les chercheurs de la musique touranienne. Critiques et nouvelles littéraires, faits et rubriques concernant la Société Touranienne complètent ce numéro de notre périodique.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA RT. PÉCSETT

TURÁNI TÁRSASÁG

(MAGYAR NÉPROKONSÁGI EGYESÜLET).

Alapított: 1910-ben. — Székhelye: Budapest, Országháza.

A társaság célja a velünk rokon turáni népek tudományával, történetével, irodalmával, művészetével és közgazdaságával foglalkozni, ezeket ismertetni, a magyar érdekekkel összhangba hozni s ezáltal ezekkel a népekkel mind kultúrális, mind pedig társadalmi és gazdasági téren szorosabb kapcsolatot létesíteni.

Működése altruisztikus irányú, tevékenysége elsősorban tudományos és oktatásügyi; kizárja a vallási és felekezeti kérdéseket.

A társaság tagja csak olyan feddhetetlen jellemű egyén lehet, aki a társaságot vezető eszméktől áthatva, azokért működni kész.

A Turáni Társaságnak négyféle tagja van: 1. alapító, 2. rendes, 3. pártoló, 4. tiszteletbeli.

I. *Alapító tag*, aki a társaság céljaira 150 pengőt adományoz. Jogi személyek alapító tagsági díja legalább 300 pengő.

II. *Rendes tagok*. A rendes tagokat a turáni eszme és a társaság érdekében kifejtett munkásságuk elismerésül az igazgató tanács választja. Tagdíjat nem fizetnek.

III. *A pártoló tagokat* a végrehajtó bizottság veszi fel s évi 5 pengő tagdíjat fizetnek, tagsági kötelezettségük három évre terjed s ha a harmadik év végéig kilépésüket be nem jelentették, a tagság kötelezettsége a következő évre is fennáll.

IV. *Tiszteletbeli tagok* az igazgató tanácstól megválasztott kiválóságok.

Az összes tagok látogathatják a társaság rendezte előadásokat és egyéb összejöveleteket s tagilletményül kapják a társaság folyóiratát.

A társaság védnöke: *vitéz dr. József Ferenc főherceg*, elnöke: *dr. Pekár Gyula*. Elnökhelyettes: *Paikert Alajos*. Ügyvivő elnökhelyettes: *Móricz Péter*. Felelős szerkesztő és a Finn-észti Intézet vezetője: *dr. Bán Aladár igazgató-alelnök*. Főtitkár: *dr. Marzsó Lajos*.

Telefon: Aut. 137—77., 40. mellékállomás.

ÉSZAKI IRÁSOK

(TANULMÁNYOK

A FINN ÉS ÉSZT KULTÚRÉLET KÖRÉBŐL).

IRTA :

CSEKEY ISTVÁN

EGYETEMI TANÁR

A 228 LAPRA TERJEDŐ MŰ KEDVEZMÉNYES ÁRA 5 PENGŐ.
KAPHATÓ A SZERZŐNÉL: SZEGED, HORTHY MIKLÓS-U. 4.

KALEVIPOEG,

*a z é s z t e k n e m z e t i
é p o s z a.*

Észtből fordította és bevezetéssel ellátta

BÁN ALADÁR,

*az Észt Irodalmi Társaság tiszteleti,
a Petőfi Társaság rendes s a Finn Irodalmi
Társaság és a Kalevala-Társaság levelező tagja.*

A 336 lapra terjedő mű ára fűzve 8, diszes vászonkötésben 10 pengő.
Megrendelhető: Kilián-féle egyetemi könyvesbolt Budapest, IV., Váci-u. 32.